

Юридичні науки

НАУКОВІ ПРАЦІ МАУП

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

ISSN 2522-4603

НАУКОВІ ПРАЦІ МАУП

Серія
ЮРИДИЧНІ НАУКИ

<https://doi.org/10.32689-2522-4603>

Випуск 2 (58)
2019

Засновано 2001 року
Видання виходить 4 рази на рік

Київ
2019

УДК 330-339; 321.7; 159.9
ББК 65.9(4УКР)29-2я43

Об'єднана редакційна рада видання Наукові праці МАУП

М. Н. Курко, д-р юрид. наук, проф. — Голова ради

Заступники Голови

Є. О. Романенко, д-р наук з держ. упр., проф.

М. Ф. Гончаренко, канд. екон. наук, доц.

А. М. Кислий, д-р юрид. наук, проф.

О. І. Дацій, д-р екон. наук, проф.

І. П. Бідзюра, д-р політ. наук, проф.

Редакційна колегія серії Юридичні науки

Кислий Анатолій Михайлович, д-р юрид. наук, проф., директор Навчально-наукового інституту права Міжрегіональної Академії управління персоналом — **Головний редактор**.

Ануфрієв Микола Іванович, д-р юрид. наук, проф., проф. кафедри адміністративного, фінансового та банківського права Міжрегіональної Академії управління персоналом.

Вечорек Лешик, д-р хабілітований наук правничих, директор Інституту судових експертиз ім. проф. доктора Яна Зегна у Кракові Міністерства справедливості Польщі (Польща).

Дорохіна Юлія Анатоліївна, д-р юрид. наук, доц., проф. кафедри управління безпекою, правоохоронної та антикорупційної діяльності Міжрегіональної Академії управління персоналом.

Заросило Володимир Олексійович, д-р юрид. наук, проф., зав. кафедри управління безпекою, правоохоронної та антикорупційної діяльності Міжрегіональної Академії управління персоналом.

Кайдашев Роман Петрович, д-р юрид. наук, проф., проф. кафедри адміністративного, фінансового та банківського права Міжрегіональної Академії управління персоналом.

Литвиненко Віктор Іванович, д-р юрид. наук, проф., зав. кафедри міжнародного права та порівняльного правознавства Міжрегіональної Академії управління персоналом.

Муравйов Кирило Володимирович, д-р юрид. наук, доц., зав. кафедри адміністративного, фінансового та банківського права Міжрегіональної Академії управління персоналом.

Тімашов Віктор Олександрович, д-р юрид. наук, доц., Київський національний торговельно-економічний університет, кафедра адміністративного, фінансового та інформаційного права.

Фатхутдінов Василь Гайнулович, д-р юрид. наук, доц., проф. кафедри управління безпекою, правоохоронної та антикорупційної діяльності Навчально-наукового інституту права імені Володимира Великого Міжрегіональної Академії управління персоналом.

Федоренко Владислав Леонідович, д-р юрид. наук, проф., директор Науково-дослідного центру судової експертизи з питань інтелектуальної власності Міністерства юстиції України.

Яскенія Єжи, д-р хабілітований наук правничих, професор звичайний, декан відділення права, адміністрування та управління Університету Яна Кохановського в Кельце (Польща).

Випуск рекомендовано до друку Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом (протокол № 12 від 26 грудня 2019 р.)

Видання індексується Google Scholar

Наукові праці МАУП. Серія : Юридичні науки. 2019. Вип. 2 (58). Київ : Міжрегіональна Академія управління персоналом, 2019. 122 с.: іл. Бібліогр. у кінці ст. Виходить 4 рази на рік.

У збірнику наукових праць публікуються статті науковців, які досліджують актуальні проблеми розвитку права.

Для науковців, викладачів, студентів, а також усіх, кого цікавить розвиток науки в Україні.

Збірник "Наукові праці МАУП" (серія: Юридичні науки) за наказом Міністерства освіти і науки України від 24.10.2017 р. № 1413 включено до Переліку фахових видань як фахове видання з юридичних наук.

ББК 65.9(4УКР)29-2я43+67.9(4УКР)я43

© Міжрегіональна Академія управління персоналом, 2019

ЗМІСТ

Автори випуску	4
Веклич В. О. Значущість принципів права у міжнародному комерційному арбітражі	6
Галаченко О. О., Агаєв Хусейн Порівняльний аналіз першої частини Кримінального кодексу України та Кримінального кодексу Азербайджанської республіки	13
Заросило В. О. Механізм адміністративно-правового регулювання пробації в Україні та його особливості	18
Дроботов С. А. Конституційно-правові аспекти забезпечення національної безпеки України	24
Лепех Ю. С. Методологія юридичної правотворчості у діяльності органів державної влади та управління	33
Оскирко О. П. Явище паронімії в сучасній українській термінології юриспруденції	40
Амелін О. Ю. Працівники органів прокуратури як суб'єкт інформаційного права: основні права та обов'язки у контексті сучасного праворозуміння	51
Заверуха В. Г. Проблеми системного аналізу принципів адміністративно-правового регулювання нормотворчої діяльності в Україні	61
Міхеєв М. В. Основні відмінності між кримінальним та адміністративним процесами	68
Тагієв Мамед Порівняльний аналіз діяльності прокуратури України та прокуратури Азербайджанської республіки	74
Шапранський Т. О. Програма використання й охорони земель та інших природних ресурсів як механізм раціонального управління землями територіальних громад (на прикладі міста Буча Київської області)	79
Шевченко С. С. Принципи застосування інструментальної детекції брехні в адміністративно-правових відносинах	89
Шинькович А. В. Архетипові засади обґрунтування феномену “публічне управління” в контексті трансформаційних процесів, притаманних державному управлінню	97
АКАДЕМІЧНЕ ЕСЕ	105
Пёхов В. М., Пёхова С. В., Шевчук В. В. Транснаціональна корупція в Україні: причини, последствия и пути сокращения	105

АВТОРИ ВИПУСКУ THIS ISSUE'S AUTHORS

- **Агаєв Хусейн** — здобувач наукового ступеня PhD, Навчально-науковий ін-т права ім. князя Володимира Великого, МАУП, м. Київ. <https://orcid.org/0000-0001-6460-8267> — 13
- **Амелін Олександр Юрійович** — здобувач наукового ступеня, МАУП, м. Київ. <https://orcid.org/0000-0002-0933-2111> — 51
- **Веклич Владислав Олександрович** — д-р юрид. наук, проф. кафедри історії та теорії держави і права та конституційного права, Навчально-науковий ін-т права ім. князя Володимира Великого, МАУП, м. Київ. <https://orcid.org/0000-0003-2608-6781> — 6
- **Галаченко Олександр Олександрович** — д-р екон. наук, доц. кафедри економіки, підприємництва та менеджменту, МАУП, м. Вінниця. <https://orcid.org/0000-0003-2776-1777> — 13
- **Дроботов Сергій Анатолійович** — канд. юрид. наук, доц., Ін-т Управління державної охорони України, Київський нац. ун-т імені Тараса Шевченка, м. Київ. <https://orcid.org/0000-0002-4508-6296> — 24
- **Заверуха Володимир Георгійович** — аспірант, МАУП, м. Київ. <https://orcid.org/0000-0002-0796-932X> — 61
- **Заросило Володимир Олексійович** — д-р юрид. наук, проф., завідувач кафедри правоохоронної та антикорупційної діяльності, Навчально-науковий ін-т права ім. князя Володимира Великого, МАУП, м. Київ. <https://orcid.org/0000-0001-6935-5449> — 18
- **Лепех Юлія Степанівна** — канд. юрид. наук, доц. кафедри права, Львівський ін-т, МАУП. <https://orcid.org/0000-0003-4530-4924> — 33
- **Міхеєв Микола Володимирович** — здобувач, Навчально-науковий ін-т права
- **Agayev Hussein** — PhD graduate student, Prince Volodymyr the Great Educational and Scientific Institute of Law, IAPM, Kyiv, Ukraine. <https://orcid.org/0000-0001-6460-8267> — 13
- **Amelin Oleksandr Y.** — applicant for PJSC, IAPM, Kyiv. <https://orcid.org/0000-0002-0933-2111> — 51
- **Veklych Vladyslav O.** — Doctor of sciences in law, Professor of the Department of History and Theory of State and Law and Constitutional Law, Prince Volodymyr the Great Educational and Scientific Institute of Law, IAPM, Kyiv. <https://orcid.org/0000-0003-2608-6781> — 6
- **Halachenko Oleksandr O.** — Doctor of Economics, Associate Professor, Department of Economics, Entrepreneurship and Management, IAPM, Vinnitsa. <https://orcid.org/0000-0003-2776-1777> — 13
- **Drobotov Serhiy A.** — Candidate of Law, Associate Professor, Institute of Public Protection of Ukraine, Taras Shevchenko National University of Kyiv. <https://orcid.org/0000-0002-4508-6296> — 24
- **Zaveruhha Volodymyr G.** — graduate student, IAPM, Kyiv. <https://orcid.org/0000-0002-0796-932X> — 61
- **Zarosylo Volodymyr O.** — doctor of law, professor, head of the Department of Law Enforcement And Anti-Corruption Activities, Educational and Scientific Institute of Law, IAPM after Volodymyr the Great, Kyiv. <https://orcid.org/0000-0001-6935-5449> — 18
- **Lepeh Julia S.** — Ph.D., Associate Professor of the Department of Law, Lviv Institute of the IAPM. <https://orcid.org/0000-0003-4530-4924> — 33
- **Mikheiev Mykola V.** — applicant, Educational and Scientific Institute of Law.

- ім. князя Володимира Великого, МАУП, м. Київ. <https://orcid.org/0000-0002-5384-5985> — 68
- **Оскірко Олексій Павлович** — канд. філол. наук, доц. кафедри гуманітарних та природничих дисциплін, МАУП, м. Київ. <https://orcid.org/0000-0001-8486-9173> — 40
 - **Пьохов Віктор Миколайович** — канд. юрид. наук, проф., завідувач кафедри правових дисциплін, Одеський ін-т, МАУП. <https://orcid.org/0000-0003-1502-4040> — 105
 - **Пьохова Світлана Вікторівна** — магістр права, викладач кафедри правових дисциплін, Одеський ін-т, МАУП. <https://orcid.org/0000-0001-5502-2483> — 105
 - **Тагієв Мамед** — здобувач наукового ступеня, Навчально-науковий ін-т права ім. князя Володимира Великого, МАУП, м. Київ. <https://orcid.org/0000-0001-8254-9600> — 74
 - **Шаправський Тарас Олександрович** — аспірант, МАУП, м. Київ. <https://orcid.org/0000-0003-1626-3721> — 79
 - **Шевченко Сергій Сергійович** — аспірант, МАУП, м. Київ. <https://orcid.org/0000-0001-7042-7200> — 89
 - **Шевчук Вікторія Вікторівна** — старший викладач, кафедра конституційного та міжнародного права, Одеський державний ун-т внутрішніх справ. <https://orcid.org/0000-0002-3929-4769> — 105
 - **Шинькович Андрій Васильович** — аспірант, кафедра публічного управління та адміністрування, МАУП, м. Київ. <https://orcid.org/0000-0003-2513-1640> — 97
 - **Oskey'rko Oleksij P.** — Candidate of Philological Sciences, Associate Professor of the Department of Humanities and Natural Sciences, IAPM, Kyiv. <https://orcid.org/0000-0001-8486-9173> — 40
 - **Pyokhov Viktor M.** — Candidate of Law, Professor, Head of the Department of Legal Disciplines, Odessa Institute, IAPM. <https://orcid.org/0000-0003-1502-4040> — 105
 - **Pyokhova Svitlana V.** — Master of Law, Lecturer of the Department of Legal Disciplines, Odessa Institute, IAPM. <https://orcid.org/0000-0001-5502-2483> — 105
 - **Tagiev Mamed** — scientific degree seeker, Educational and Scientific Institute of Law named after Vladimir the Great, IAPM, Kyiv. <https://orcid.org/0000-0001-8254-9600> — 74
 - **Shapravsky Taras O.** — graduate student, IAPM, Kyiv. <https://orcid.org/0000-0003-1626-3721> — 79
 - **Shevchenko Serhii S.** — postgraduate, IAPM, Kyiv. <https://orcid.org/0000-0001-7042-7200> — 89
 - **Shevchuk Victoria V.** — Senior Lecturer, Department of Constitutional and International Law, Odessa State University of Internal Affairs. <https://orcid.org/0000-0002-3929-4769> — 105
 - **Shinkovich Andriy V.** — doctoral student, Department of Public Administration and Administration, IAPM, Kyiv. <https://orcid.org/0000-0003-2513-1640> — 97

ЗНАЧУЩІСТЬ ПРИНЦИПІВ ПРАВА У МІЖНАРОДНОМУ КОМЕРЦІЙНОМУ АРБІТРАЖІ

Наукові праці МАУП. Серія Юридичні науки, 2019, вип. 58(2), с. 6–12

<https://doi.org/10.32689/2522-4603-2019-02/58-06-12>

Напрацьовано загальну характеристику особливостей практичної значущості принципів права у їх вираженні щодо міжнародного комерційного арбітражу з опрацюванням деяких специфічних рис регулювання суспільних відносин у контексті розглядуваної проблематики. Розкрито взаємозв'язок принципів права, правопорядку, правового регулювання та належного функціонування міжнародного комерційного арбітражу.

Наявність диспозитивності щодо вагомих аспектів міжнародного комерційного арбітражу дає можливість розглядати його як одного з гнучких і доволі вагомих інструментів вирішення спорів з міжнародним елементом, що виникають у сфері зовнішньоекономічної діяльності. При цьому проблемним аспектом дотепер є комплексне опрацювання взаємозв'язку міжнародного комерційного арбітражу з принципами права.

Базові напрацювання щодо класичного розуміння принципів права протягом останніх років було здійснено такими вченими, як М. І. Козюбра, М. В. Корнієнко і В. М. Тертишник та ін. На специфіці відповідних принципів у контексті правового регулювання Європейського Союзу зацентрувала увагу О. В. Тюріна. Натомість, іноземна дослідниця М. Л. Мосес напрацювала ґрунтовне дослідження безпосередньо щодо принципів і практики міжнародного комерційного арбітражу. Незважаючи на вагомість відповідної проблематики серед вітчизняних фахівців, належну увагу питанню принципів міжнародного комерційного арбітражу було приділено виключно таким дослідником, як А. В. Приходько, хоча окремим її аспектам приділяли увагу І. І. Голубенко, К. М. Воронов і чимало інших авторів.

Розглянемо теоретико-правові особливості застосування принципів права у міжнародному комерційному арбітражі з напрацюванням практично значущих рекомендацій щодо правозастосування у цій сфері.

Базові ознаки поняття принципу, що наведено в Юридичній енциклопедії, в нашому випадку можна вважати умовно задовільними. Так, О. Ю. Во-

лошин вважає: “Основні засади, вихідні ідеї, що характеризуються універсальністю, загальною значущістю, вищою імперативністю і відображають суттєві положення, теорії, вчення, науки, системи внутрішнього і міжнародного права, політичної, державної чи громадської організації (гуманізм, законність, справедливість, рівність громадян перед законом тощо)” [1, 110–111]. Проблемним аспектом тут є співвідношення принципів різних рівнів, що не враховано відповідним автором. Так, у наведеному контексті необхідно розглянути і визначення принципів права. На думку П. М. Рабіновича, керівними засадами (ідеями) є ті, що визначають зміст і спрямованість правового регулювання суспільних відносин [2, 128].

М. В. Корнієнко і В. М. Тертишник щодо принципів права зазначили: “Загалом принципи права і процесуальна форма судочинства мають утворювати злагоджену систему єдиних за своєю спрямованістю на забезпечення мети права і не суперечливих одне одному юридичних правил, в якій принципи права мають основоположний домінуючий характер, а кожен із принципів — свою самостійну доктринальну сутність і правотворчу цінність, та, виступаючи першоджерелом окремих правових інститутів і будучи органічно поєднаними з іншими приписами права і процесуальною формою правосуддя, становлять цілісну систему гарантій істини, захисту прав і свобод людини та забезпечення справедливості правовідносин” [3, 10]. Таким чином, наявність національного та міжнародного правового регулювання щодо міжнародного комерційного арбітражу (виражена у нормативно-правовій базі) сутнісно має розглядатися як передумова визнання чинності принципів права актуальними щодо безпосереднього врегулювання суспільних відносин у цій сфері.

Важливим прикладом юридичного закріплення правових принципів щодо міжнародного арбітражу є “Типовий закон ЮНСІТРАЛ щодо міжнародного торгівельного арбітражу” [4], який було доповнено ст. 2А [5]. Отже, можна погодитися з такими фахівцями-практиками, як А. Ніцевич і В. Лебедев, які зазначили: “Хоча нова редакція Типового закону ще не знайшла належного визнання, яке закріпило б принцип аутентичного розуміння та застосування уніфікованих норм сучасного міжнародного арбітражу по всьому світу, здається, що важливість уніфікації норм міжнародного арбітражного права та необхідність однаковості їх застосування підтвердилася подальшим розвитком принципу однакового тлумачення та застосування норм міжнародного арбітражного права, який відобразився у ст. 2А” [6].

З наведеного дискусійним можна вважати ч. 1 ст. 28 Закону України “Про міжнародний комерційний арбітраж”, де зазначено: “Третейський суд вирішує спір згідно з такими нормами права, які сторони обрали як такі, що застосовуються до суті спору. Якщо в ньому не висловлено іншого наміру, будь-яке положення права або системи права будь-якої держави повинно тлумачитись як таке, що безпосередньо відсилає до матеріального права цієї держави, а не до її колізійних норм” [7]. Відсутність безпосередніх вказівок на принципи права у цьому контексті є сутнісним недоліком, хоча положення права і системи права різних держав мають ґрунтуватися на загальних

принципах права, які апріорно повинні застосовуватися на міжнародному рівні та мати однакові розуміння й тлумачення.

З практичної точки зору міжнародний комерційний арбітраж поєднує окремі елементи медіації з безпосереднім розглядом справи під час арбітражного слухання (у випадку з Центром щодо вирішення фінансових спорів Гонконгу обидва ці елементи були виділені в окремі провадження [8], що заслуговує на особливу увагу). Так, Абріні Архума вважає: “Медіація через арбітражне слухання схожа на слухання справи в державному суді” [9, 68]. З наведеного випливає сутнісна властивість провадження в арбітражному процесі, яка виявляється у рівності сторін та необхідності врахування їх волевиявлення щодо процедурних аспектів вирішення спору. Останнє поєднується з комплексною потребою щодо врахування правових інтересів арбітром або арбітрами при вирішенні рішення. А. В. Приходько зазначив: “Термін *ex aequo et bono* (лат. — згідно зі справедливим та добрим) позначає такий спосіб вирішення справи, за яким арбітр не пов’язаний чіткими нормами права, а керується розумінням справедливості та здоровим глуздом” [10, 163]. Подібний підхід до цієї дефініції видається дещо волюнтаристським, оскільки відсутність безпосередньої вказівки на потребу щодо застосування принципів права дозволяє витлумачувати принцип міжнародного приватного права щодо автономії волі (*lex voluntatis*) як підґрунтя для сваволі арбітра або відповідних сторін спору. Таким чином, відповідна термінологічна конструкція виводить розглядувані суспільні відносин і їх супровідне регулювання за межі правового поля. У контексті наведеного М. І. Козюбра вказав на тенденції, що сутнісно є характерними не лише для нашої держави: “В Україні, наприклад, універсальні, цивілізаційні та правосімейні принципи права “пропускаються” через призму притаманних їй як позитивних, так і негативних чинників” [11, 161]. Разом з цим обов’язковість рішень прийнятих за підсумками арбітражного розгляду справи впливає не лише з положень, що містяться в угодах, які укладаються з цього приводу сторонами, але й з норм спеціальних нормативно-правових актів, що дають змогу функціонувати міжнародному комерційному арбітражу як інституту права, а також нормативно-правових актів, які є правовим базисом для виконання іноземних арбітражних рішень.

Проблемним аспектом також лишається урегульованість нормами права суспільних відносин за умови умисної деструктивної діяльності одного державного утворення щодо іншого, коли відповідні діяння набувають вираження у комерційній або приватноправовій сферах через контрагентів приватноправової сфери. Так, винесення рішення міжнародним комерційним арбітражем з урахуванням чинних угод сторін, а також з урахуванням об’єктивних узятих ними на себе зобов’язань та чинного нормативно-правового регулювання у сфері міжнародного комерційного арбітражу апріорі передбачає необхідність реалізації відповідного рішення у правовому полі, що є актуальним для сторін справи. При цьому О. Д. Крупчан зазначив: “Законодавча, судова та арбітражна практики пішли шляхом закріплення колізійних норм, що допускали застосування судами та міжнародними арбітра-

жами однієї держави правових норм іншої, але при цьому було впроваджено застереження про публічний порядок як спеціальну охоронну норму, яка б дозволила обмежувати дію норм іноземного права на суверенній території держав, а також виконання рішень іноземних арбітражних судів при забезпеченні балансу між публічними та приватними інтересами” [12, 11]. У контексті наведеного зазначимо, що публічний порядок сутнісно стосується правової сфери, а також забезпечення регуляторного впливу на суспільні відносини. Реалізація останнього є неможливою без дотримання принципів права за умови підтримання правового поля (а відповідно і правового характеру суспільних відносин).

М. Л. Мосес у контексті свого дослідження зазначила: “Деякі коментатори також відносять міжнародні арбітражні рішення до сфери *lex mercatoria*, включаючи до нього принципи, що впливають з міжнародних конвенцій чи міжнародного публічного права” [13, 71]. Подібний підхід не є цілком обґрунтованим, оскільки за умови ратифікації відповідних нормативно-правових актів на національному рівні, згадані принципи стають частиною національного права відповідного рівня, а їх дотримання стає однією з умов підтримання правопорядку на державному рівні.

Так, О. В. Тюріна, узагальнюючи принципи права Європейського Союзу зазначила: “Загальні принципи права поділяються всіма державами – членами Європейського Союзу, сприймаються їх національними правовими системами та відповідають правовому розвитку країн – членів ЄС” [14, 456]. Подібний підхід щодо принципів права існує у контексті будь-яких дво- або багатосторонніх зобов’язань, які беруться різними учасниками правовідносин на міжнародному рівні, знаходячи вираження як у публічно-правовій, так і в приватноправовій сферах. Зокрема, І. Голубенко зазначила: “Принцип добросовісності глибоко вкорінився у витоки договірного права” [15, 14]. Статтею 26 *Pacta sunt servanda* “Віденської конвенції про право міжнародних договорів” закріплено: “Кожний чинний договір є обов’язковим для його учасників і повинен добросовісно виконуватись” [16]. Аналогічним щодо цього є принцип, що впливає з норм права, закріплених у національному законодавстві різних країн щодо цивільно-правових або господарсько-правових зобов’язань. Таким чином, можна вказати на практичну значущість застосування принципів права для регулювання суспільних відносин на різних рівнях задля підтримання правопорядку. Так, К. М. Воронов дійшов такого висновку: “Ефективна взаємодія міжнародного комерційного арбітражу і національних судів є запорукою успішного функціонування міжнародного комерційного арбітражу як способу альтернативного вирішення спорів” [17, 185–186]. Відповідно, подібна взаємодія є можливою виключно за умови підтримання правового поля, що виражається у належному правопорядку як на національному, так і на міжнародному рівнях задля забезпечення реалізації правовідносин та їх убезпечення від протиправних посягань.

Норми щодо застереження про публічний порядок у цьому контексті, як було наведено, стосуються “обмеження дії норм іноземного права на суверенній території держав” [12, 11], але при цьому відповідне застереження

зовсім не охоплює випадків, що стосуються принципів права або ж національних норм права, які є чинними в державах, що мають право на застосування відповідного застереження. Таким чином, небажання однієї зі сторін виконувати рішення міжнародного комерційного арбітражу, яке вже набуло чинності (має обов'язкову силу) з економічних підстав, сутнісно є таким, що виражає волюнтаристський підхід представників органів державної влади або фізичних чи юридичних осіб відповідного державного утворення, підтримуючи правопорядок і нівелюючи норми права як на національному, так і на міжнародному рівнях.

Отже, розгляд практичної значущості принципів права у міжнародному комерційному арбітражі дав змогу виокремити такі її риси:

1. Принципи права дають можливість підтримувати правопорядок на національному та міжнародному рівні, відбиваючись у правових приписах міжнародного і національного рівнів.
2. Правове регулювання, що базується на принципах права різних рівнів, є підґрунтям для функціонування міжнародного комерційного арбітражу.
3. Принципи права опосередковуються через правові приписи, що закріплюються у нормативно-правових актах, створюючи правове забезпечення для реалізації міжнародного комерційного арбітражу.
4. Убезпечення правопорядку на міжнародному та національному рівнях є виключною умовою для ефективного функціонування міжнародного комерційного арбітражу, що відбивається у винесенні безсторонніх і виважених рішень.
5. Принципи права є базовим критерієм для виявлення зловживань щодо національних норм права при спробі застосування застереження публічного порядку стороною, яка прагне ухилитися від належного виконання правових вимог, що ґрунтуються на чинному рішенні міжнародного комерційного арбітражу.

Джерела

1. *Волошин О. Ю.* Принцип // *Юридична енциклопедія* : у 6 т. Київ : Укр. енцикл., 2003. Т. 5. С. 110–111.
2. *Рабінович П. М.* Принципи права // *Юридична енциклопедія* : у 6 т. Київ : Укр. енцикл., 2003. Т. 5. С. 128.
3. *Корнієнко М. В., Тертишник В. М.* Принципи права в розв'язанні проблем конкуренції правових норм, юридичних фікцій і колізій // *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. № 1. Т. 1. С. 7–11.
4. Типовий закон ЮНСІТРАЛ щодо міжнародного торгівельного арбітражу. Прийнято на 18 сесії ЮНСІТРАЛ // Верховна Рада України: Офіц. веб-портал. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_879 (дата звернення: 27.01.2020).
5. Переглянуті статті Типового закону ЮНСІТРАЛ про міжнародний торгівельний арбітраж. Додаток I до доповіді ЮНСІТРАЛ на її 39-й сесії 7 липня 2006 р. // Верховна Рада України: Офіц. веб-портал. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_h06 (дата звернення: 27.01.2020).

6. *Ніцевич А., Лебедев В.* Визнання та приведення до виконання рішень арбітражів GAFTA та FOSFA в Україні // Юридична газета online. 2019. № 28–29. URL: <http://jur-gazeta.com/publications/practice/mizhnarodniy-arbitrazh-ta-adr/viznannya-ta-privedennya-do-vikonannya-rishen-arbitrazhiv-gafta-ta-fosfa-v-ukrayini.html> (дата звернення: 27.01.2020).
7. Про міжнародний комерційний арбітраж: Закон України від 24.02.1994 р. // Верховна Рада України: Офіц. веб-портал. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/4002-12> (дата звернення: 17.01.2020).
8. *Русакова Е. П.* Медиация и арбитраж в центре по разрешению финансовых споров в Гонконге (Financial Dispute Resolution Centre). Социально-политические науки. 2018. № 2. С. 247–252.
9. *Абрині Архума.* Сучасні теоретичні особливості визначення арбітражу: порівняльний аналіз і практичні аспекти // Держава і громадянське суспільство у контексті соціальних перетворень ХХІ століття: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 30-річчю заснування МАУП, 13 грудня 2018 року / Редкол.: А.М. Подоляка (голов. ред.), Ф. М. Медвідь (заст. гол. ред.), Я. І. Нешта (відп. ред.). Київ: Міленіум. 2019. С. 66–68.
10. *Приходько А. В.* Теоретико-правове дослідження основоположних принципів міжнародного комерційного арбітражу // Європейські перспективи. 2014. № 9. С. 160–164.
11. *Козюбра М. І.* Принципи права: методологічні підходи до розуміння природи та класифікації в умовах сучасних глобалізаційних трансформацій // Право України. 2017. № 11. С. 142–164.
12. *Крупчан О.* Нью-Йоркська конвенція ООН 1958 року і генеза застереження про публічний порядок. Нью-Йоркська конвенція про визнання та виконання іноземних арбітражних рішень: 60-річна історія успіху. Зб. доповідей і статей до V Міжнародних арбітражних читань пам'яті академіка І. Г. Побірченка. Київ. 2019. С. 9–19.
13. *Moses Margaret L.* The Principles and Practice of International Commercial Arbitration. Third edition. Cambridge: Cambridge University Press. 2017. 411 p.
14. *Тюріна О. В.* Принципи права Європейського Союзу як нормативний орієнтир розвитку правової системи України // Формування національної правової системи України в контексті євроінтеграційних процесів: Матеріали наук.-практ. інтернет конф. (Київ, 21 квіт. 2017 р.) / [редкол.: В. В. Черней, С. Д. Гусарєв, С. С. Чернявський та ін.]. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2017. С. 406–408.
15. *Голубенко І.* Застосування принципу добросовісності при визначенні прийнятності позовних вимог і юрисдикції в інвестиційних спорах. Підприємництво, господарство і право. 2016. № 4. С. 13–18.
16. Віденська конвенція про право міжнародних договорів ООН: Конвенція, міжнародний документ. Заява від 23.05.1969 р. // Верховна Рада України: Офіц. веб-портал. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_118 (дата звернення: 17.01.2020).
17. *Воронов К. М.* Принцип “компетенції-компетенції” в міжнародному комерційному арбітражі: дис. ... канд. юрид. наук, спец.: 12.00.03 — цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право / Харків: Харківський нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна, 2018. 207 с.

Veklych V. O. The Importance of the Principles of Law in International Commercial Arbitration.

The author describes the general characteristics of the practical importance of the principles of law in their expression in international commercial arbitration,

with the elaboration of some specific features of the regulation of public relations in the context of the issues under consideration. The relationship between the principles of law, law and order, legal regulation and the proper functioning of international commercial arbitration are disclosed.

Research of the practical importance of the principles of law in international commercial arbitration allowed distinguishing of such following features:

1. The principles of law make it possible to maintain law and order at the national and international levels, while being expressed in the legal regulations of the international and national levels.

2. Legal regulations that are based on the principles of law at different levels are the basis for the functioning of international commercial arbitration.

3. The principles of law are mediated through legal provisions enshrined in regulations, creating legal support for the implementation of international commercial arbitration.

4. Enforcement of law and order at the international and national levels is a prerequisite for the effective functioning of international commercial arbitration, which is expressed in the rendering of impartial and reasonable decisions.

5. Principles of law are the basic criterion for detecting abuses of national rules of law of those sides that are attempting to apply a reservation to public order while seeking to evade execution of legal request based on a valid decision of international commercial arbitration.

<https://doi.org/10.32689/2522-4603-2019-02/58-06-12>

Надійшла 3 грудня 2019 р.

ХУСЕЙН АГАЄВ

<https://orcid.org/0000-0001-6460-8267>

Міжрегіональна Академія управління персоналом, м. Київ

О. О. ГАЛАЧЕНКО

<https://orcid.org/0000-0003-2776-1777>

Міжрегіональна Академія управління персоналом, м. Вінниця

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ПЕРШОЇ ЧАСТИНИ КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ ТА КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ АЗЕРБАЙДЖАНСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ

Наукові праці МАУП. Серія Юридичні науки, 2019, вип. 58(2), с. 13–19

<https://doi.org/10.32689/2522-4603-2019-02/58-13-17>

Здійснено порівняльний аналіз загальної частини Кримінального кодексу України та Кримінального кодексу Азербайджанської республіки. Встановлено, що більшість положень Кримінального кодексу України та Кримінального кодексу Азербайджанської республіки співпадають, але вони розташовані в інших розділах кодексів. Доведено, що визначення принципів кримінального законодавства у Кримінальному кодексі Азербайджанської республіки може бути використано при формуванні пропозицій і доповнень до Кримінального кодексу України. Визначено також, що окремі положення кримінального законодавства загальної частини Кримінального кодексу Азербайджанської республіки не підтверджуються статтями спеціальної частини Кримінального кодексу Азербайджанської республіки. Запропоновано, проводити більш поглиблене порівняння кримінального законодавства України та Азербайджанської Республіки з метою підвищення його ефективності та формування пропозицій щодо його вдосконалення.

На сучасному етапі розвитку українського суспільства виникає необхідність удосконалення кримінального законодавства України, адже відбуваються зміни як у видах злочинів так і в загальній системі визначення злочинів та розвитку злочинності. Україна та Азербайджанська Республіка, були створені приблизно в одному часовому проміжку, тому є певний інтерес до створення кримінального законодавства як в Україні так і Азербайджанській Республіці. При цьому, зазначимо, що окремі положення Кримінального кодексу Азербайджанської республіки є достатньо позитивними, а їх внесення до Кримінального кодексу України може вплинути на розвиток і вдоскона-

лення кримінального законодавств України. Отже, порівняємо першу частину Кримінального кодексу України та Кримінального кодексу Азербайджанської республіки.

Питання порівняння Кримінального кодексу України та Кримінального кодексу Азербайджанської республіки практично не розглядалося в науковій літературі. З одного боку країни не мають спільного кордону та й розвиток кримінального законодавства країн відбувався за різними схемами, проте як в законодавстві України так і законодавстві Азербайджанської Республіки є окремі аспекти використання, який може підвищити ефективність кримінального законодавства.

Порівняння кримінального законодавства України та Азербайджанської Республіки певною мірою здійснювалося в окремих працях в Азербайджанській Республіці [1; 2] і в Україні [2–4].

Спробуємо проаналізувати це детальніше.

Порівняльний аналіз загальної частини Кримінального кодексу України та Кримінального кодексу Азербайджанської республіки показує, що питання визначення завдань кримінального кодексу співпадає, проте воно сформульовано по різному.

Завданнями Кримінального кодексу Азербайджанської республіки є: забезпечення миру і безпеки людства, охорона прав і свобод людини і громадянина, власності, економічної діяльності, громадського порядку та громадської безпеки, довкілля, конституційного ладу Азербайджанської Республіки від злочинних посягань, а також запобігання злочинам [6].

В Україні Кримінальний кодекс має такі завдання: “правове забезпечення охорони прав і свобод людини і громадянина, власності, громадського порядку та громадської безпеки, довкілля, конституційного устрою України від злочинних посягань, забезпечення миру і безпеки людства, а також запобігання злочинам” [7].

На відміну від Кримінального кодексу Азербайджанської республіки в Кримінальному кодексі України визначено питання забезпечення миру і безпеки людства. Зазначимо, що у Кримінальному кодексі Азербайджанської республіки також відсутня глава, якою передбачається відповідальність за злочини проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку.

У Кримінальному кодексі Азербайджанської республіки, як і у Кримінальному кодексі України, визначено підстави кримінальної відповідальності. В Азербайджанській республіці підставами для кримінальної відповідальності є вчинення діяння (дії або бездіяльності), яке має всі ознаки складу злочину, що передбачено Кримінальним кодексом Азербайджанської республіки.

В Україні підставою кримінальної відповідальності є вчинення особою суспільно небезпечного діяння, яке містить склад злочину, передбаченого цим Кримінальним кодексом України. Зокрема, підкреслено, що “особа вважається невинуватою у вчиненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду” [7].

Досить своєрідною є подальша побудова Кримінального кодексу Азербайджанської республіки. Стаття 4 зазначеного кодексу визначає принципи Кримінального кодексу і кримінальної відповідальності. В Україні зазначені принципи розпорошені по всьому Кримінальному кодексу України. У Кримінальному кодексі Азербайджанської республіки визначено, що основними принципами кримінального процесу є принципи законності, рівності перед законом, відповідальності за вину, справедливості та гуманізму.

Принцип законності передбачає, що злочинність діяння (дії або бездіяльності), а також покарання за це діяння та інших заходів кримінально-правового характеру визначаються тільки цим Кодексом. Цей принцип в українському законодавстві, визначено як підставу кримінальної відповідальності у ст. 2 Кримінального кодексу України [6].

Крім того у Кримінальному кодексі Азербайджанської республіки передбачено, що застосування кримінального закону за аналогією не допускається. В Україні цей принцип визначено ст. 3 Кримінального кодексу [7].

У ст. 6 у Кримінальному кодексі Азербайджанської республіки визначено принцип рівності перед законом, тобто особи, які вчинили злочини, рівні перед законом і підлягають кримінальній відповідальності незалежно від раси, національності, ставлення до релігії, мови, статі, походження, майнового і посадового становища, переконань, належності до політичних партій, професійних спілок та інших громадських об'єднань, а також інших обставин.

В Україні цей принцип зафіксовано в Конституції України. Стаття 24 Конституції України проголошує, що всі громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом. Зокрема, не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками [8]. Тому повторно закріплювати зазначене положення в Кримінальному кодексі України не мало сенсу.

У Кримінальному кодексі Азербайджанської республіки також передбачено, що ніхто не може бути притягнутий до кримінальної відповідальності або покарання, або звільнений від покарання або кримінальної відповідальності з підстав, передбачених ст. 6.

Наступним принципом, який закріплений і Кримінальному кодексі Азербайджанської республіки, є принцип відповідальності за вчинене діяння або бездіяльність тобто принцип доведеності вини, тобто особа підлягає кримінальній відповідальності і покаранню тільки за ті суспільно небезпечні діяння (дії або бездіяльність) і їх наслідки, щодо яких встановлено її участь. Крім того, особа не підлягає кримінальній відповідальності за невинне заподіяння шкоди.

Як було зазначено, у Кримінальному кодексі України у ст. 2 передбачено, що відповідальність особи має бути доведена судом і лише в такому випадку особа притягається до кримінальної відповідальності.

Стаття 8 Кримінального кодексу Азербайджанської республіки визначає принцип справедливості, тобто “покарання й інші заходи кримінально-пра-

вового характеру, застосовувані до особи, яка вчинила злочин, повинні бути справедливими, тобто відповідати характеру і ступеня суспільної небезпеки злочину, обставинам його вчинення і особи винного”.

В Україні такого принципу у Кримінальному кодексі України не зафіксовано, але ряд положень Конституції України проголошують такі принципи. У Конституції України чітко зазначено, що ніхто не може бути двічі притягнений до юридичної відповідальності одного виду за одне й те саме правопорушення.

Зазначену норму справедливості передбачено також у Кримінальному кодексі Азербайджанської республіки, тобто ніхто не може нести кримінальну відповідальність двічі за один і той самий злочин.

Важливим принципом, визначеним у Кримінальному кодексі Азербайджанської республіки, є принцип гуманізму, в якому зазначено, що Кримінальний кодекс забезпечує безпеку людини, а покарання й інші заходи кримінально-правового характеру, застосовувані до особи, яка вчинила злочин, не можуть мати характер тортурів або іншого жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження.

В Україні зазначений принцип визначено у Кримінально-виконавчому кодексі України [9], але у Кримінальному кодексі України він чітко не визначений.

На основі викладеного можна дійти таких висновків:

1. Кримінальний кодекс України та Кримінальний кодекс Азербайджанської республіки в основному побудовані на подібних засадах, але існують певні відмінності, які викликані, як вже зазначалося, різними підходами до формування кримінального законодавства.
2. Кримінальний кодекс України як Кримінальний кодекс Азербайджанської республіки мають у загальній частині посилення на злочини щодо забезпечення миру і безпеки людства, проте окремо главу, що передбачає злочини проти миру і безпеки людства у Кримінальному кодексі Азербайджанської республіки не виділено.
3. У Кримінальному кодексі Азербайджанської республіки виділено принципи кримінального законодавства окремо, в Кримінальному кодексі України такі принципи розпорошені по всьому кодексу, при цьому окремі з них визначені лише в Конституції України
4. Таким чином порівняння загальної частини Кримінального кодексу України та Кримінального кодексу Азербайджанської республіки показує, що окремі аспекти можуть бути враховані при формуванні пропозицій щодо змін у кримінальному законодавстві.

Джерела

1. История государства и права Азербайджанской ССР (1920–1934) / Под ред. М. С. Халафова и др. Баку: Элм, 1973. 552 с.
2. Мамедов И. П. Очерк истории развития уголовного законодательства по борьбе с преступлениями против личности в Азербайджанской ССР (на азерб. языке). Баку, 1985. 95 с.

3. *Рустамзаде А.* Деятельность судебно-правового совета Азербайджанской республики и высшего совета юстиции в Украине как важный объект реформирования // Наукові записки інституту законодавства Верховної Ради України. 2015. № 6. С. 148–155.
4. *Рустамзаде А.* Правовые принципы организации и деятельности органов судебного самоуправления в Азербайджанской республике // Юрид. вісник. Повітряне і космічне право. 2013. № 1. С. 50–55.
5. *Тагієв М.* Порівняльний аналіз діяльності Національної поліції України та поліції Азербайджанської Республіки у сфері забезпечення публічного порядку та публічної безпеки // Адміністративне право і процес: проблеми та перспективи розвитку: збірник матеріалів Всеукраїнської заочної науково-практичної конференції (м. Львів, 19 квітня 2019 р.). [у 2 ч.]. Львів: ПАІС, 2019. Ч. 1. С. 53–58.
6. Уголовный кодекс Азербайджанской республики. Баку: Юрид. лит., 2014. 304 с.
7. Кримінальний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. 2001. № 25–26. Ст. 131.
8. Конституція України // Інформаційно-довідковий сайт “Україна”. URL: http://proukraine.net.ua/?page_id=63
9. Кримінально-виконавчий кодекс України // Відомості Верховної Ради України. 2004. № 3–4. Ст. 21.

Agayev H., Halachenko O. Comparative Analysis of the First Part of the Criminal Code of Ukraine and the Criminal Code of the Republic of Azerbaijan.

The article provides a comparative analysis of the general part of the Criminal Code of Ukraine and the Criminal Code of the Azerbaijan Republic. It is established that most of the provisions of the Criminal Code of Ukraine and the Criminal Code of the Republic of Azerbaijan coincide, but they are located in other sections of the codes. It is proved that the definition of the principles of criminal law in the Criminal Code of the Azerbaijan Republic can be used in the formulation of proposals and amendments to the Criminal Code of Ukraine. It is also determined that certain provisions of the criminal legislation of the general part of the Criminal Code of the Azerbaijan Republic are not confirmed by the articles of the special part of the Criminal Code of the Azerbaijan Republic. It is proposed to make a more in-depth comparison of the criminal legislation of Ukraine and the Republic of Azerbaijan in order to increase its effectiveness and formulate proposals for its improvement.

<https://doi.org/10.32689/2522-4603-2019-02/58-13-17>

Надійшла 5 лютого 2019 р.

В. О. ЗАРОСИЛО

<https://orcid.org/0000-0001-6935-5449>

Міжрегіональна Академія управління персоналом, м. Київ

МЕХАНІЗМ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРОБАЦІЇ В УКРАЇНІ ТА ЙОГО ОСОБЛИВОСТІ

Наукові праці МАУП. Серія Юридичні науки, 2019, вип. 58(2), с. 18–23

<https://doi.org/10.32689/2522-4603-2019-02/58-18-23>

Розглянуто питання наявності механізму адміністративно-правового регулювання у сфері застосування пробації в Україні та його особливостей. Оскільки в кожній галузі права існує механізм правового регулювання, то за мету дослідження було поставлене питання про наявність механізму адміністративно-правового регулювання у процесі застосування пробації. Проаналізовано та розглянуто питання щодо складових механізму адміністративно-правового регулювання. Доведено, що ці складові притаманні і сфері застосування пробації.

Будь-який процес у правовому полі має свій механізм правового регулювання. При цьому, слід зазначити, що навіть регулювання окремих категорій, які регулюються такими галузями права як цивільне право, кримінальне право, кримінально-виконавче право та іншими галузями не виключає застосування адміністративного регулювання. Таким чином, можемо говорити про наявність механізму адміністративно-правового регулювання в системі пробації, яка створюється в Україні. Розглядаючи механізм адміністративно-правового регулювання процесу пробації слід зазначити, що він має свої відмінності, які не притаманні іншим механізмам адміністративно-правового регулювання.

Інтеграція в європейський простір та утвердження в українському суспільстві основних прав і свобод людини і громадянина зумовили необхідність нових пошуків виконання покарань. Одним з таких напрямів є застосування пробації.

Система пробації була запроваджена в Україні у 2017 р. і зараз тільки розвивається, тому вивчення складових механізму адміністративно-правового регулювання є необхідним як для осіб, які теоретично працюють над застосуванням пробації так і для практиків.

Отже, проаналізуємо механізм адміністративно-правового регулювання категорії пробації в Україні, особливості у визначенні його проблем, які існують у питаннях запровадження пробації та окреслення напрямів удосконалення даного процесу. Крім того, планується порівняння функціонування механізму адміністративно-правового регулювання пробації з іншими видами функціонування механізмів адміністративно-правового регулювання.

Питання функціонування механізму адміністративно-правового регулювання в системі пробації практично не розглядалося, адже пробація тільки введена в Україні. Про пробацію можна говорити в цілому як про процес у кримінально-виконавчому праві, який висвітлювався рядом вчених [1–3]. Досить детально питання пробації досліджено у монографії О. І. Богатирьової [4], але всі вчені розглядали тільки кримінально-виконавчий аспект застосування пробації, а не її адміністративні та організаційні питання. Водночас, необхідно розглянути питання виокремлення механізму адміністративно-правового регулювання, яке в юридичній науці також є дискусійним. Окремі дослідження не розглядають механізм адміністративно-правового регулювання, автори вважають, що головним в системі застосування права є його зв'язок з усіма внутрішніми механізмами, але механізму адміністративно-правового регулювання не існує [5]. Разом з тим поняття “механізм правового регулювання” розглядалося багатьма вченими. Так, О. Д. Терещук пропонує внести до цього списку таких вчених, як О. Андрійко, Ю. Битяка, С. Константинова, Т. Коломоєць, А. Крупника, Т. Крушельницьку, С. Кушніра, Ю. Кривицького, А. Малька, М. Матузова, О. Скакун, Т. Тарахонича, В. Хропанюка та ін. [6].

Усі вчені розглядають механізм адміністративно-правового регулювання по-різному, але найбільш впорядкованим є визначення Т. О. Коломоєць, яка виокремила в механізмі адміністративно-правового регулювання дві головні складові. Разом з тим в літературі не існує публікацій, де б розглядалися питання механізму адміністративно-правового регулювання в системі пробації.

Пробація — це система наглядових та соціально-виховних заходів, що застосовуються за рішенням суду та відповідно до закону, до засуджених, виконання певних видів кримінальних покарань, не пов'язаних із позбавленням волі, та забезпечення суду інформацією, що характеризує обвинуваченого [7]. Таким чином, пробація включає в себе як правові, так і виховні заходи, тобто мають бути організаційні питання, які повинні об'єднувати цю діяльність.

Крім того необхідно виділити об'єкти пробації, суб'єкти, які здійснюють пробацію, та основи їх взаємодії.

Механізм адміністративно-правового регулювання, за твердженням Т. О. Коломоєць, включає в себе органічні та функціональні елементи. До органічних складових механізму адміністративно-правового регулювання запропоновано віднести норми права, акти реалізації відповідних норм та норми адміністративно-процесуальних відносин, до функціональних — юридичні факти, правосвідомість, законність, акти тлумачення норм права та

акти застосування норм права [8]. Існує також точка зору, що органічні складові можна вважати основними, а функціональні — додатковими [9].

Таким чином в кожній правовій дії в кожному провадженні повинні бути норми права акти реалізації цих норм та норми адміністративно-процесуальних відносин. Якщо спростити, то норма права сама по собі не застосовується, вона застосовується шляхом використання процесуальних норм і результатом її застосування є відповідний нормативний акт. Тобто якщо немає однієї зі складових механізму адміністративно-правового регулювання то норма права є незастосованою і, відповідно, немає правовідносин.

Наприклад, якщо взяти виконавче провадження, то воно в цілому побудоване на дії механізму адміністративно-правового регулювання, адже всі дії державних та приватних виконавців регулюються адміністративним правом. Спільними для виконавчого провадження та провадження у сфері пробації є те, що вони застосовуються тільки після рішення суду, тобто коли нормативний акт є підставою для здійснення провадження.

У процесі пробації за нормами кримінально-виконавчого права, об'єкти, які підлягають пробації, визначаються відповідними органами виправних установ чи виховних установ або судом. Застосування даних норм можливе тільки у процесі прийняття рішень, тобто керівництво виправних установ приймає рішення про застосування до того чи іншого засудженого пробації і направляють відповідні документи до суду. Суд самостійно також може прийняти рішення про застосування пробації і дана норма застосовується до засудженого. Проте прийняття рішення судом повинно бути відображено у відповідному нормативному акті — рішенні суду. Якщо такого рішення немає, то пробація не застосовується.

Можна заперечувати щодо того, що в даному випадку діє не механізм адміністративно-правового регулювання, а механізм правового регулювання, оснований на нормах кримінально-виконавчого права. З цим запереченням можна погодитися, але є ряд моментів, які передбачають організаційні питання, що не прописані у кримінально-виконавчому праві, але які існують тільки в системі адміністративного права.

Щодо функціонування механізму адміністративно-правового регулювання і застосування додаткових або його функціональних складових, то ми чітко бачимо, що в більшості випадків застосовуються норми адміністративного права.

Визначення юридичних фактів, тобто прийняття рішень щодо застосування тих чи інших правових норм, що ґрунтуються на адміністративних засадах, але в самому процесі застосовуються норми кримінально-виконавчого права.

Окремо застосовується така складова механізму адміністративно-правового регулювання як правосвідомість. Тут можна говорити про правосвідомість суб'єктів, які мають право застосовувати пробацію та правосвідомість об'єктів до яких застосовується пробація. Суб'єкти мають встановити чи може бути застосована пробація до тих чи інших об'єктів на основі дослідження. Організація дослідження здійснюється за нормами адміністратив-

ного права, до яких належать: визначення об'єкта, складання плану вивчення, аналіз шляхів вивчення; прийняття рішення. Кримінально-виконавче право не має відповідних механізмів для проведення вивчення, воно регулює тільки правовідносини у сфері виконання покарань.

Вивчення об'єкта регулюється також і нормами психології та іншими соціальними нормами. Необхідно також додати, що вивчення об'єкта передбачає і аналіз відповідних документів, які характеризують засудженого, його соціальний статус та ін.

Щодо правосвідомості об'єкта, який підлягає застосуванню норм пробації, то тут також необхідно організовувати вивчення рівня правосвідомості, адже він може бути невідповідним і пробація не може бути застосована. При цьому організація вивчення також визначена адміністративно-правовими нормами і, також — це частина механізму адміністративно-правового регулювання.

Поняття законності неодноразово розглядалося в науковій літературі тому немає необхідності його ще раз розглядати, але всі організаційні аспекти дотримання законності та відновлення режиму законності в разі її порушення визначаються тільки адміністративно-правовими нормами, які є частиною механізму адміністративно-правового регулювання.

Акти тлумачення норм права не передбачені у кримінально-виконавчому праві. Таким чином організація і тлумачення норм кримінально-виконавчого права здійснюється за нормами адміністративного права.

І кінцевий елемент механізму адміністративно-правового регулювання — це акти застосування норм права. Вони можуть бути різними. Частина з них передбачена у кримінально-виконавчому праві, а частина — в адміністративному праві. Акти застосування у сфері пробації можуть бути тільки індивідуальними, адже пробація не застосовується загально, як, наприклад, амністія, вони створюються за певними елементами адміністративного права.

Таким чином можемо констатувати, що організація пробації в переважній більшості регулюється нормами адміністративного права, проте основою є норми кримінально-виконавчого права.

Оскільки система пробації недавно запроваджена, то питання про механізм правового регулювання та застосування механізму адміністративно-правового регулювання у цій сфері практично не розглядалося в науковій літературі. Тож, у дослідженні порівнюється застосування механізму адміністративно-правового регулювання в окремих провадженнях та в самих провадженнях при застосуванні пробації. Доведено, що механізм адміністративно-правового регулювання використовується у провадженнях при застосуванні пробації, але він тісно з'єднаний з механізмом правового регулювання кримінально-виконавчого права.

Зазначено, що інтеграція в європейський простір та утвердження в українському суспільстві основних прав і свобод людини і громадянина зумовили необхідність нових пошуків виконання покарань. Тому введено систему пробації, яка має допомагати у перевихованні правопорушників.

У висновках зафіксовано основні відмінності механізму адміністративно-правового регулювання, який застосовується в інших галузях права та у сфері пробації. А саме, розглядаючи специфіку правового регулювання в системі пробації, потрібно констатувати такі факти:

1. Правове регулювання у сфері пробації здійснюється за нормами адміністративного та кримінально-виконавчого права, при цьому вони чітко взаємодіють.

2. Механізм адміністративно-правового регулювання у сфері пробації застосовується з метою організації виконання рішень судів, які виносяться індивідуально, тому можна говорити про індивідуальні адміністративно-правові акти.

3. Механізм адміністративно-правового регулювання у сфері пробації є специфічним, оскільки він регулює також специфічну сферу правовідносин, яка в принципі не може бути порівняна з іншими галузями права.

Джерела

1. Трансформація кримінально-виконавчого законодавства України (пенітенціарна доктрина) / І. Г. Богатирьов, А. І. Богатирьов, І. В. Іваньков та ін. К.: Декор, 2014. 153 с.
2. Ягунов В. Д. Перспективи пробації: європейські стандарти та проблеми їх реалізації в Україні // Наук. вісн. Ужгородського нац. ун-ту. Серія "Право". Ужгород, 2012. Вип. 9. Т.4. 172 с.
3. Халимон С. І. Перспективи створення служби пробації в Україні // Від громадянського суспільства до правової держави: матеріали XI Міжнар. наук, практ. конф. Харків. ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2007. С. 454–457.
4. Європейські правила пробації. Рекомендація Комітету Міністрів Ради Європи від 20 січня 2010 р. // О. І. Богатирьова. Теоретико-прикладні засади впровадження пробації в Україні : монографія. К. : ВД Дакор, 2013. 368 с.
5. Теорія держави і права. Академічний курс: підручник / за ред. О. В. Зайчука, Н. М. Оніщенко. К.: Юрінком Інтер, 2006. 658 с.
6. Терещук О. Д. Громадський контроль за правоохоронною діяльністю в Україні: теорія і практика: монографія. К.: Вид дім "Персонал", 2016. 460 с.
7. Про пробацію: Закон України від 5 лютого 2015 р. № 160-VIII // Відомості Верховної Ради. 2015. № 13. Ст. 93.
8. Адміністративне право України: підручник. 2-ге вид. / За заг. ред. Т. О. Коломєць. К.: Істина, 2012. 528 с.
9. Форостяна С. В. Неконфліктні провадження в адміністративному процесі: дис. ... канд. юрид. наук 12. 00. 07. К., 2012. 208 с.

Zarosylo V. O. The Mechanism of Administrative and Legal Regulation of Probation in Ukraine and Its Features.

The article considers the question of the availability of a mechanism of administrative and legal regulation in the area of application of probation in Ukraine and its peculiarities. Since in each branch of law there is a mechanism of legal regulation, the purpose of the study was to question the availability of a mechanism of administrative and legal regulation in the process of applying for probation. As a result of the analysis, the issues of the mechanism of administrative-legal regulation are considered, and it is proved that the data are inherent in the sphere of application of probation.

However, since the system of probation has recently been introduced, the question of the mechanism of legal regulation and the application of the mechanism of administrative and legal regulation in this area has practically not been considered in the scientific literature. The comparison of the application of the mechanism of administrative and legal regulation in separate proceedings and in the proceedings with application of probation is carried out. It is proved that the mechanism of administrative-legal regulation is used in proceedings in the application of probation, but it is closely connected with the mechanism of legal regulation of criminal-executive law.

It is noted that integration into the European space and the consolidation of the basic rights and freedoms of man and citizen in the Ukrainian society led to the need for new searches for the execution of sentences. Therefore, a system of probation was introduced that should help in re-educating offenders.

The conclusions highlight the main differences between the mechanism of administrative and legal regulation, which is applied in other branches of law and in the field of probation.

<https://doi.org/10.32689/2522-4603-2019-02/58-18-23>

Надійшла 25 березня 2019 р.

С. А. ДРОБОТОВ

<https://orcid.org/0000-0002-4508-6296>

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Наукові праці МАУП. Серія Юридичні науки, 2019, вип. 58(2), с. 24–32

<https://doi.org/10.32689/2522-4603-2019-02/58-24-32>

Розкрито правову природу категорії “національна безпека України”. Досліджено сутнісний зміст та призначення системи забезпечення національної безпеки України. Проаналізовано положення Конституції України на предмет закріплення та регулювання окремих засад функціонування системи забезпечення національної безпеки України. Визначено основні засади конституційно-правового регулювання організаційної та інституційної складової системи забезпечення національної безпеки. Досліджено особливу державно-правову природу Конституції України, як центрального елементу у сфері організації забезпечення національної безпеки.

Розвиток сучасних глобалізаційних процесів передбачає перманентний стан підвищення рівня зовнішніх загроз для України, які створюють ризики для незалежності та повноти реалізації суверенних прав Української держави. Ці загрози мають різний характер і пов'язані не лише із прямим військовим вторгненням іншої держави, але й з агресивним економічним, інформаційним, ідеологічним протистоянням, яке негативним чином впливає на внутрішню соціально-економічну стабільність, на цілісність українського суспільства на цивілізаційний вибір української нації. В таких умовах Українська держава як унікальна форма організації суспільства та виразник національної ідентичності, ідеї розвитку української нації повинна забезпечувати необхідний для стабільного розвитку соціально-економічних та публічно-політичних процесів рівень національної безпеки. Національна безпека є системним комплексним явищем, невід'ємним атрибутивом державності як ознаки цілісної, самобутньої нації, що має необхідні історичні традиції та досвід державотворення для виразу власного суверенітету в сучасних умовах. Враховуючи ключову роль системи національної безпеки для всього механізму держави, цілком об'єктивною є актуальність дослідження її організаційно-правового забезпечення і ключовим елементом в цьому контексті є конституційно-правове забезпечення. Розвиток конституційних

процесів на сучасному етапі становлення української державності вимагає доктринально виваженого, системного підходу до розробки засобів і заходів її забезпечення, а тому закріплення засад такої безпеки на конституційному рівні та їх подальша деталізація в національному законодавстві мають перманентну актуальність з точки зору наукового дискурсу.

Проблематика забезпечення системи національної безпеки на конституційному рівні завжди викликала підвищений інтерес у науковій сфері, а тому і відображається в працях багатьох дослідників, зокрема таких, як В. Абрамов, В. О. Антонов, О. Афоніна, В. В. Башук, В. С. Бліхар, М. П. Вавринчук, В. П. Горбулін, Р. Пасічний, Г. П. Ситник, В. М. Олуйко. Серед іноземних авторів: З. Бжезинський, Г. Клінтон, Й. Столтенберг та ін.

Визначимо потенційно можливі напрями підвищення ефективності та дієвості конституційно-правового забезпечення національної безпеки України.

Система національної безпеки як об'єкт державного управління, організаційно-правового забезпечення та конституційно-правового регулювання є доволі складним комплексом елементів, кожен з яких вочевидь має самостійну підсистему нормативно-правового забезпечення. Така складність пояснюється всеохоплюючим впливом, який система національної безпеки держави справляє на весь масив суспільних відносин, через що актуалізація її забезпечення виходить завжди на перший план порівняно з будь-якими іншими державно-правовими регуляторами. Це означає найвищий пріоритет саме національної безпеки України, власне як і будь-якої іншої держави, над будь-яким іншим сектором чи сферою суспільно-політичних, соціально-економічних, публічних та інших процесів, які протікають всередині країни.

Такий пріоритет має конституційно-правовий вираз, оскільки він означає, що інтереси національної безпеки мають найвищу цінність у відношенні до всіх інших елементів системи державних цінностей, в тому числі і системи демократичних прав і свобод людини і громадянина. Не дивлячись на те, що держава є результатом суспільного договору, а тому права людини і громадянина повинні забезпечуватися міцною системою державних гарантій, однак насправді суспільне благо визначається більшою цінністю ніж індивідуальне з огляду на те, що без забезпечення національної безпеки держава не зможе гарантувати дотримання всіх інших прав людини.

Тому на конституційному рівні (ст. Конституції України 34, 37 та 41), якими гарантуються права особи зазначається, що “здійснення цих прав може бути обмежене законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя” [6]. Таким чином це об'єктивує і той інтерес, який має саме конституційний рівень забезпечення національної безпеки держави.

Г. П. Ситник, В. М. Олуйко та М. П. Вавринчук вказують на те, що система національної безпеки України за своєю правовою та державно-управ-

лінською природою є цілісним державно-правовим механізмом, який має найвищий пріоритет в системі механізмів держави та координує функціонування всіх інших підсистем суспільно-політичних та соціально-економічних відносин, метою якого є дотримання такого балансу безпекового середовища, за якого можливий повноцінний та всебічний розвиток інших складових [10, 198]. Інакше кажучи, забезпечення національної безпеки України — це те завдання, без виконання якого неможливе подальше функціонування української державності загалом, а разом з тим і виконання всіх інших обов'язків та реалізації всіх інших гарантій, які взяла на себе Україна. Тому з точки зору потреб навіть забезпечення суверенної волі та реалізації державного управління на території країни, держава повинна забезпечувати необхідні умови, які можливі лише в безпековому середовищі.

У цьому контексті слушною є позиція В. О. Антонова, який наголошує, що “до системи національної безпеки України належить ряд діалектично взаємопов'язаних підсистем (складових), які визначають стратегічні напрями та принципи її забезпечення і функціонування” [2, 24–31]. Діалектична взаємопов'язаність означає такий рівень взаємної інтеграції різних сфер суспільних відносин та різних механізмів державно-правового їх регулювання, без якого неможливе дотримання стабільності в державі. До того ж, “стабільність” визначається нами як категорія якості, тобто ознака безпечового середовища, за умови досягнення якої процеси, що відбуваються в державі мають необхідний рівень інтенсивності, а ступінь забезпечення інтересів учасників цих процесів та суб'єктів відносин є максимальною.

Своєю чергою Р. Пасічний зауважує на тому, що “система забезпечення національної безпеки — це організована державою сукупність суб'єктів: державних органів, громадських організацій, посадових осіб та окремих громадян, об'єднаних цілями та завданнями щодо захисту національних інтересів, що здійснюють узгоджену діяльність у межах законодавства України” [8, 109–110]. Таким визначенням вчений звертає увагу на ту комплексність суб'єктно-об'єктного складу відносин з приводу забезпечення національної безпеки України, яка повинна, на його думку, максимально забезпечувати стан недоторканності та цілісності національної безпеки. “Національна безпека”, в такому контексті розглядається як характеристика стану суспільно-політичних та соціально-економічних відносин, а з точки зору конституційно-правового забезпечення — як об'єкт забезпечення та державного регулювання.

З іншого боку О. В. Лемак стверджує, що національна безпека як складова системи захисту національного суверенітету та конституційного ладу держави і її територіальної цілісності суттєво розширює конституційно-правове сприйняття самої держави в цьому контексті. Дослідник зауважує на необхідності розширення існуючої парадигми сприймати державу як об'єкт національної безпеки, оскільки вона виступає тим практичним втіленням конституційного забезпечення стану національної безпеки через відповідні органи та структури. Тому національна безпека повинна розумітися не лише як характеризуючий стан системи захисту від загроз, але насамперед

як врегульована правом система суспільних відносин, які забезпечують необхідний рівень захищеності держави та визначають той обсяг і перелік сфер суспільного буття, в яких реалізується така політика [7, 34–36]. Це впливає на обсяг детермінант конституційно-правового забезпечення повноважень державних органів, правомочностей соціуму та інститутів громадянського суспільства, а також систему встановлюваних конституцією обмежень щодо реалізації громадянських прав та свобод як елементу системи збалансування між свободою дій соціуму та завданнями, які повинні в імперативному порядку виконувати органи держави з забезпечення національної безпеки.

При цьому С. Ю. Чапчіков відводить ключове місце Конституції держави як елементу забезпечення національної безпеки оскільки саме на рівні Основного закону, який має вищу юридичну силу, можливо і повинен закріплюватися зміст національної безпеки, який за своєю державно-правовою природою являє гармонійний баланс інтересів особистості, соціуму і держави в усіх без виключення сферах суспільного буття людини, який обумовлений потребами цивілізаційного розвитку нації, розбудови засад державного управління незалежних від зовнішніх факторів, існування якого забезпечується функціонуванням всіх інститутів та інституцій, притаманних механізму держави [11, 12–14]. Фактично дослідник акцентує увагу на тому, що механізм держави існує для того, щоб забезпечувати баланс інтересів людини, суспільства та власне органів державної влади з метою їх вільного всебічного розвитку в напрямі досягнення цілей цивілізаційного розвитку самобутності нації. А тому провідне місце в системі інструментів чи засобів забезпечення такого існування чи такого балансу і належить конституції держави.

Наведена точка зору виглядає слушною, зважаючи на те, що саме на конституційному рівні можливо забезпечити певні гарантії, закріпити засади, визначити принципи та загальні цінності, які реалізуються суб'єктами суспільних відносин з приводу підтримання та забезпечення національної безпеки держави. Незважаючи на те, що Конституція України є актом прямої дії, а її норми є імперативними для будь-якого суб'єкта державних, суспільних чи державно-приватних відносин, але на її рівні неможливо закріпити механізми забезпечення національної безпеки, тому вона виступає комплексним і провідним актом в системі інших нормативно-правових актів, який має вирішальне та провідне значення в системі організаційно-правового забезпечення національної безпеки в Україні.

Ця позиція розкривається і в працях В. П. Горбуліна та О. В. Литвиненко, які відводять Конституції України провідне місце в системі регуляторів національної безпеки України, а пояснюють це тим, що саме в цьому документі, який має особливу складну процедуру внесення змін, повинні закріплюватися вихідні засади організації всієї системи забезпечення національної безпеки України [5, 10–12].

Аналізуючи зміст положень Конституції України, знаходимо підтвердження цієї тези одразу в кількох статтях. Так, відповідно до ст. 17 забезпечення національної безпеки, що виявляється в системності заходів із захисту

суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є основним завданням як держави Україна, так і всього українського народу [6]. Але слід зауважити на тому, що вказана стаття не містить визначення “національна безпека”, а із всіх елементів безпекового середовища згадуються лише “економічна” та “інформаційна” безпека. Подальший аналіз зазначених положень свідчить, що забезпечення соціальної безпеки є першочерговим завданням держави, а оборона територіальної цілісності покладається на Збройні Сили України та інші правоохоронні органи.

Саме в цьому формулюванні ст. 17 вбачається перший і основний недолік всієї системи конституційно-правового забезпечення національної безпеки держави. Включення лише двох підсистем — економічної та інформаційної — свідчить про обмеженість доступу суспільства до забезпечення безпеки в інших секторах та сегментах, що негативним чином впливатиме на якість забезпечення балансу індивідуальних, суспільних та державних інтересів про що йшла мова.

Свою чергою ст. 18 Конституції України зазначає, що “зовнішньополітична діяльність України спрямована на забезпечення її національних інтересів і безпеки шляхом підтримання мирного і взаємовигідного співробітництва з членами міжнародного співтовариства за загальновизнаними принципами і нормами міжнародного права” [6]. Ця норма визначає державу як центральний елемент системи забезпечення національної безпеки, покладаючи саме на неї обов’язок забезпечення гарантій національної безпеки України, що найменше на міжнародному рівні, тобто в умовах зовнішнього щодо українського суспільства середовища.

Тоді видається слушною позиція В. О. Антонова про те, що роль суспільства у забезпеченні національної безпеки може зводитися до “виявлення деструктивних тенденцій і кризових явищ у внутрішньополітичних, соціально-економічних, національно-культурних та екологічних сферах життєдіяльності держави й суспільства; сприяння процесам відродження та збереження загальнонаціональної злагоди суспільства на основі соціальної справедливості, додержання прав людини, громадських свобод і національних інтересів” [3, 76–77]. Але і така діяльність потребує відповідного конституційно-правового забезпечення. Хоча на рівні національного законодавства такі конкретні заходи та напрями регулюються законами та підзаконними актами, зокрема Законами України “Про національну безпеку України”, “Про оборону України”, “Про правовий режим воєнного стану”; Укази Президента України “Про рішення Ради національної безпеки і оборони України” від 6 травня 2015 року; “Про Стратегію сталого розвитку “Україна – 2020” тощо.

Таким чином, підтверджується теза про те, що саме Конституція України є центральним елементом системи забезпечення національної безпеки України, оскільки саме на її виконання, або ґрунтуючись на її положеннях, розробляються та приймаються інші нормативно-правові акти, в тому числі закони України, які деталізують характер реалізації суспільних відносин в

тій чи іншій конкретній сфері забезпечення елементів системи національної безпеки.

Власне саме в Законі України “Про національну безпеку України”, а не безпосередньо в Конституції України, міститься визначення національної безпеки України як “захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз” [9]. З цього приводу доречним є зауваження В. Абрамова та О. Афоніної з приводу того, що категорія національна безпека є надзвичайно складною для регулювання одним нормативно-правовим актом, оскільки складається з “інститутів безпеки, які у своїй сукупності та взаємодії розкривають динамізм систем безпеки, а їх складність зумовлена тим, що вони відображають майже всі характеристики процесу функціонування системи національної безпеки на рівні практики” [1, 6]. Цю ж точку зору підтримують і В. С. Бліхар та В. В. Башук, наголошуючи на тому, що та сукупність складових елементів, притаманних системі національної безпеки України, не можуть охоплюватися в межах одного доктринального підходу чи в межах однієї науки. Тому методологічне, теоретичне, надто практичне забезпечення дієвості системи національної безпеки, безперервності взаємозв’язку її складових елементів [4, 382–383]. Стан національної безпеки України означає перебування суб’єкта суспільних відносин, власне всього суспільства в таких безпечних умовах, за яких вони за рахунок власних засобів, внутрішнього потенціалу та системи регуляторів суспільних відносин в середині держави реалізують свою мету існування, права та інтереси [12, 36–37].

Все наведене доводить той факт, що Конституція України, яка є центральним нормативно-правовим актом в системі організаційно-правового забезпечення національної безпеки України, визначає лише загальні організаційні, правові, інституційні засади та принципи існування системи її забезпечення; визначає загальні принципи побудови системи взаємодії суб’єктів її забезпечення, а також є базовим підґрунтям для формування загальнодержавної політики в означеній сфері. Отже, сутність конституційно-правового забезпечення національної безпеки полягає не в регулюванні її окремих елементів, а у визначенні контурів та конфігурації функціонування всієї системи в незалежності від суб’єктного складу, який в конкретний відрізок часу буде потрібний для забезпечення національної безпеки. Саме Конституція України формує базову інституційну складову та визначає архітектуру процесів державного забезпечення національної безпеки, як одного із напрямів існування механізму держави.

Останнє розкривається завдяки положенням ст. 106–107 Конституції України, системний аналіз яких підтверджує тезу про те, що національне законодавство, спрямоване на забезпечення національної безпеки, змістовно визначається та формується виходячи із тих вимог, які нею встановлюються та розкриваються в діяльності системи державних органів, метою яких є забезпечення безпекового середовища максимальним рівнем стабільності та прогнозованості.

Так, відповідно до ст. 106 Конституції України центральним суб'єктом механізму держави у сфері забезпечення національної безпеки України є Президент України. Крім сукупності повноважень щодо прямого контролю, управління та організації процесів зовнішньополітичної діяльності, військової діяльності, зокрема у процесі військового вторгнення ворожої держави, Президент України в мирний час очолює Раду національної безпеки і оборони України (далі — РНБО України), конституційно-правовий статус якої визначений у ст. 107 Конституції [6].

За своєю правовою природою та статусом вона є “координаційним органом з питань національної безпеки і оборони при Президентові України, а тому координує і контролює діяльність органів виконавчої влади у сфері національної безпеки і оборони” [6]. Така визначальна функція та спеціальний статус пов'язані із способом формування та персональним складом РНБО України, Головою якої є Президент України. При цьому у ст. 107 Конституції України, зазначається, що компетенція та функції РНБО України визначаються законом [6]. Це не свідчить про неточність чи невизначеність норм Конституції України. Така бланкетність підтверджує тезу про особливий статус, правову природу та провідну роль Конституції України в системі організаційно-правового забезпечення національної безпеки України.

Зокрема і принципи державної політики у сферах національної безпеки також не деталізуються в Конституції України, де містяться лише основні імперативи щодо їх виключності та важливості для всієї системи суспільних відносин та процесу державотворення в Україні. Натомість така система принципів деталізується в Законі України “Про національну безпеку України”, в ст. 3 якого вказується, що така політика “спрямована на захист: людини і громадянина — їхніх життя і гідності, конституційних прав і свобод, безпечних умов життєдіяльності; суспільства — його демократичних цінностей, добробуту та умов для сталого розвитку; держави — її конституційного ладу, суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності; території, навколишнього природного середовища — від надзвичайних ситуацій” [9]. Сама сентенція даної норми та те, що на першому місці серед пріоритетів стає захист людини і громадянина їх конституційних прав і свобод — вже свідчить про той факт, що головний тренд всієї політики національної безпеки закладається Конституцією держави, в якій найвищою цінністю є права та інтереси людини, і лише для інтересів суспільного блага та національної безпеки вони і можуть бути обмежені, але їх захист та гарантування — ключова гарантія системи побудови національної безпеки.

Підбиваючи підсумки конституційно-правового забезпечення національної безпеки України в сучасних умовах існує необхідність зробити наступні висновки. Доведено, що саме Конституція України є визначальним нормативно-правовим актом, на положеннях якого ґрунтується вся без винятку система організаційного, інституційного, правового та іншого забезпечення національної безпеки України. Не дивлячись на те, що Конституція України містить переважно положення загального характеру, які визначають систему

гарантій прав і свобод людини і громадянина, визначає засади та пріоритети політики у сфері забезпечення національної безпеки, саме її положеннями забезпечується єдність архітекτονіки та організаційної узгодженості існування системи національної безпеки України.

Разом з тим, слід зазначити і наявність суттєвого недоліку конституційно-правового регулювання в означеній сфері. Зокрема, нормами Конституції України (ст. 17–18) визначено обов'язок участі суспільства та громадян України у забезпеченні лише окремих складових національної безпеки: інформаційної, економічної, військової. Натомість в інших сферах, така участь не є конституційно-правовим обов'язком громадян. Крім того, саме поняття та зміст категорії “національна безпека” повинні закріплюватися на конституційному рівні, а Конституція України не повинна мати дихотомність категорій “національна” та “державна” безпека, що містить в собі ризики зниження ефективності всієї системи її практичного забезпечення.

Джерела

1. *Абрамов В., Афоніна О.* Національна безпека як філософська категорія // Державне управління: теорія та практика. 2010. № 1. С. 1–7.
2. *Антонов В. О.* Конституційно-правові засади національної безпеки України: монографія. Київ: ТАЛКОМ, 2017. 576 с.
3. *Антонов В. О.* Національна безпека як конституційно-правова гарантія політичної системи України // Часопис Київського ун-ту права. 2014. С. 75–78.
4. *Бліхар В. С., Башук В. В.* Філософсько-правовий і соціокультурний виміри національної безпеки // Наук. вісн. НЛТУ України. 2015. №. 25.2. С. 378–384.
5. *Горбулін В. П.* Національна безпека: український вимір. Київ: Інтертехнологія, 2008. 104 с.
6. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // Верховна рада України. Офіційний веб-портал. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
7. *Лемак О. В.* Конституційно-правові основи забезпечення національної безпеки в Угорщині: дис. ... канд. юрид. наук.; спеціальність: 12.00.02. Ужгород. 2017. 221 с.
8. *Пасічний Р.* Національна безпека України в епоху глобалізації // Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку. 2012. №. 24. С. 108–112.
9. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII // Верховна рада України. Офіційний веб-портал. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#n355>
10. *Ситник Г. П., Олуйко В. М., Вавринчук М. П.* Національна безпека України: теорія і практика. Київ: Кондор, 2007. 616 с.
11. *Чапчиков С. Ю.* Концептуальные основания национальной безопасности и механизм ее обеспечения: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук.; специальность 12.00.01. Курск. 2018. 48 с.
12. *Belov D., Gromovchuk M.* Category “national security”: constitutional and legal content // Visegrad Journal on Human Rights. 2018. № 6. P. 33–38.

Drobotov S. A. Constitutional-legal aspects of ensuring the national security of Ukraine.

It was disclosed the legal nature of the category “national security of Ukraine”. There were determined the essential content and purpose of the system of ensuring the national security of Ukraine. It was also done the analysis the providing of the Constitution of Ukraine on the consolidation and regulation of certain principles of the system of national security of Ukraine functioning. There were determined the basic principles of constitutional and legal adjusting of the organizational and institutional component of the national security system. It was investigated the special state and legal nature of the Constitution of Ukraine as a central element in the sphere of organization of national security.

<https://doi.org/10.32689/2522-4603-2019-02/58-24-32>

Надійшла 22 грудня 2019 р.

МЕТОДОЛОГІЯ ЮРИДИЧНОЇ ПРАВОТВОРЧОСТІ У ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ ТА УПРАВЛІННЯ

Наукові праці МАУП. Серія Юридичні науки, 2019, вип. 58(2), с. 33–39

<https://doi.org/10.32689/2522-4603-2019-02/58-33-39>

Визначено, що одним з елементів правотворчості є юридична техніка, дотримання правил якої підвищує ефективність прийняття нормативно-правових актів. Подано думки вчених щодо визначення юридичної техніки. Запропоновано авторське бачення наведеної дефініції. Названо види юридичної техніки відповідно до основного критерію їх визначеності. Запропоновано основні вимоги до техніки створення правових актів. Подано визначення методології юридичної правотворчості у діяльності органів державної влади та управління та визначено дві групи методів, які використовуються для дослідження основних правил юридичної техніки. Схарактеризовано методологію юридичної правотворчості у діяльності органів державної влади та управління. Визначено методи дослідження окресленої тематики.

Правотворчість — це процес, під час якого ідея закону перетворюється на закон [1]. Одним із складових елементів правотворчості є юридична техніка. В умовах сьогодення вчені-правники значну увагу приділяють вивченню проблеми юридичної техніки, яка особливе місце займає серед факторів підвищення ефективності прийнятих нормативно-правових актів. Отже, логічним та актуальним є дослідження питання методології юридичної правотворчості у діяльності органів державної влади та управління.

Інститут юридичної техніки є об'єктом дослідження багатьох науковців з України та за її межами. Особливої уваги потребують наукові праці І. Шутака щодо розвитку теорії та практики юридичної техніки [2]. Техніку юридичного письма в нормативно-правових актах досліджує І. Онищук [3]. Курс лекцій щодо юридичної техніки й технології підготував Д. Г. Манько [4]. Окремі аспекти значущості та важливості юридичної техніки у своїх наукових працях досліджували А. В. Красницька [5], О. Л. Дзюбенко [6], Л. І. Пригара [7],

М. Костенко, О. Малько [8]. Доктрини та техніка у праві є об'єктом дослідження С. Варги, директора інституту правової філософії міста Будапешт, Угорщина [9]. Заслужують на увагу наукові праці вчених Бельгії Штійн Дебаене, Рафван Куйкі Беа Ван Буггенхаут щодо юридичної техніки як основи підготовки законодавчої системи [10], доктора філософії права Анета Якобьяк-Мирончук щодо європейської моделі правотворчості [11]. За сприянням міжнародної Організації економічного співробітництва та розвитку підготовлено посібник про проектування законодавства у Єгипті, Німеччині, Швейцарії, Нідерландах, Англії та Франції [12].

Вивчимо методологію юридичної правотворчості органів державної влади та управління, а також методи, що можуть застосовуватися для такої розвідки.

Зважаючи на різноманіття думок вчених, єдиної позиції щодо усталеного визначення “юридичної техніки” немає.

С. Варга юридичну техніку визначає як інструментальну майстерність, яка охоплює весь юридичний процес від прийняття до застосування закону [9].

Анета Якобьяк-Мирончук, цитуючи С. Вронковську, вказує на те, що Верховний Адміністративний Суд Республіки Польща висловив думку про те, що порушення законодавчої техніки є порушенням основних правил, які регулюють здійснення судочинства і є підставою вважати прийнятий акт незаконним [11, 45].

І. Шутак юридичну техніку визначає як теоретико-прикладну юридичну науку, предметом вивчення якої є закономірності раціональної юридичної діяльності зі створення, тлумачення та реалізації права [2, 36].

В. М. Пивоваров визначає юридичну техніку, як раціоналізацію юридичної діяльності, досягнення простоти, ясності, стислості, певної стандартизованості й уніфікованості юридичних документів [13, 59–60].

І. І. Онищук техніку юридичного письма пропонує вважати як складову юридичних технологій, що виступає системою професійних юридичних правил, засобів, прийомів і методів, які використовуються для забезпечення конструктивності письмової побудови та досконалості нормативно-правових актів [3, 13].

Таким чином, підсумовуючи наведені думки, поняття “юридична техніка” можна визначити як сукупність правил, засобів, прийомів, принципів, які використовують уповноважені суб'єкти правотворчої діяльності під час створення правових актів.

Основним критерієм для визначення видів юридичної техніки є етапи створення та реалізації правових актів. Отже, можна виокремити такі види юридичної техніки:

- правотворча, яка включає законодавчу техніку, техніку створення правових актів органами виконавчої влади та місцевого самоврядування;
- техніка опублікування нормативно-правових актів;
- техніка систематизації правових актів;
- техніка тлумачення правових актів;

- правозастосовна техніка, яка включає судову, адвокатську, слідчу, прокурорську, нотаріальну техніку, техніку допиту та фіксування результатів допиту у протоколах.

Одним з видів техніки, що використовується лише у сфері права, є техніка правотворчості (законодавча техніка) [2, 36]. Д. Г. Манько звертає увагу на необхідність розрізняти поняття правотворчої і законодавчої техніки. Непрохідної прірви між ними, звичайно ж, немає, але певні відмінності існують. Застосування прикметника “правотворча”, а не “законодавча”, не є випадковим, оскільки у першому разі йдеться про засоби і способи створення не лише законів, але й інших правових актів [4, 6].

У науковій літературі розрізняють такі засоби юридичної техніки:

1. Загальні засоби юридичної техніки:

- а) формально-атрибутивні (реквізити документа);
- б) логічні (структура документа загалом, внутрішня структура норм);
- в) мовні (весь комплекс виражальних засобів мови, зокрема термінологія, мовні кліше, метафори, мовні символи).

2. Спеціально-юридичні засоби юридичної техніки: юридичні конструкції, презумпції, фікції, посилення, відсилання, застереження, примітки [2, 44].

Д. Г. Манько, досліджуючи особливості юридичної техніки та технологій, зазначає, що це не тільки мистецтво створення юридичних документів, але й технології здійснення юридичної діяльності щодо їх прийняття, обнародування, тлумачення та здійснення [4, 9–10].

До основних елементів юридичної техніки та технологій науковець відносить:

- засоби юридичної техніки — це матеріальні об’єкти, які юрист використовує у процесі здійснення юридичної роботи. До них належать текст закону; технічні засоби;
- прийоми та правила юридичних технологій — це алгоритми дій, завдяки яким уповноважений суб’єкт здійснює безпосереднє виконання конкретної юридичної роботи зі створення певних правових актів;
- методи юридичних технологій — це визначені напрями, шляхи, завдяки застосуванню яких досягається формалізація права;
- юридичні технології — це складна за змістом діяльність, що включає в себе певну сукупність прийомів і методів здійснення юридичної діяльності зі створення правових актів [4, 9–10].

Можна дійти висновку, що термін “юридична техніка” має матеріальний характер, а “юридичні технології” — процесуальний характер.

Вагомий внесок у юридичну науку щодо знань про юридичну техніку зробив український правознавець, доктор юридичних наук І. Шутак, який визначив загальні правила юридичної техніки, які розділив за категоріями: змістовні правила; правила логіки; структурні правила; мовні правила; формальні (реквізитні) правила; процедурні правила [2, 34].

До технічних засобів юридичної техніки В. М. Пивоваров відносить: мову права, юридичні конструкції, юридичні терміни, правові презумпції та фікції [13, 59–60].

Отже, у працях, об'єктом дослідження в яких є юридична техніка, визначено такі складові юридичної техніки:

- правила юридичної техніки;
- засоби та способи юридичної техніки;
- елементи юридичної техніки;
- вимоги юридичної техніки.

Зважаючи на викладене, виглядає доречним застосовувати до вимог щодо техніки створення правових актів наступну класифікацію:

- структурні;
- логічні;
- мовні;
- процедурні.

У межах кожної групи необхідно виділити конкретні правила, які потрібно дотримуватися під час правотворчості.

Таким чином, вимоги до юридичної техніки доцільно визначити та закріпити у законі України “Про нормативно-правові акти”, необхідність прийняття якого зазначалася неодноразово.

Проте, важливо звернути увагу на методи, що використовуються під час створення правових актів.

М. С. Кельман висловлював слушну думку, що адміністративна правотворчість не менш відповідальна, ніж законодавча правотворчість. Тому методологія залишається загальною для обох сфер правотворчості: законодавчої та адміністративної [14, 352–353].

За І. Д. Шутак [2, 25–26] виділяють такі види методів юридичної техніки :

- загальнонаукові (матеріалістичний, метафізичний, структурно-аналітичний, структурно-функціональний, формально-юридичний, порівняльний, соціологічний методи);
- технічні;
- логічні;
- лінгвістичні.

Манько Д. Г. виокремлює загальнонаукові методи (метод історизму, метафізичний, системно-структурний, порівняльний, соціологічний, лінгвістичний, технічний, логічний методи); методи окремих наук (формально-юридичний, порівняльно-правовий, юридичної герменевтики); спеціальні методи юридичної техніки й технологій (юридичний аналіз, юридико-логічна концентрація, юридичне конструювання) [4, 15–17].

Використання метафізичного методу зумовлене постійними змінами у суспільних відносинах, наслідком чого є прийняття нових та скасування інших нормативно-правових актів або внесення змін до чинних.

Логічні методи (аналізу, синтезу, індукції, дедукції) використовуються для визначення правових термінів, ліквідації протиріч, побудови правових актів.

Метод опису передбачає отримання необхідної кількості інформації та її аналізу. Так, для того, щоб виокремити основні правила та засоби юридичної техніки необхідно, насамперед, дослідити вказаний термін як правове явище.

Метод правового експерименту використовується з метою отримання практичного досвіду регулювання певних правових відносин на конкретній території та щодо визначеного кола осіб для подальшого вирішення правотворчими органами щодо доцільності прийняття після завершення експерименту необхідного нормативно-правового акта.

Системний метод — це спосіб пізнання, який спрямований на розкриття цілісності юридичної техніки під час правотворчості та виявлення зв'язку між складовими елементами юридичної техніки.

Функціональний метод використовується для визначення функції юридичної техніки у створенні та застосуванні правових актів.

Лінгвістичні методи використовуються для дослідження змісту правових актів.

Соціологічний метод застосовується при аналізі статистичних даних, опитуванні населення щодо необхідності прийняття правового акта (для прикладу, можна назвати підтримку громадян під час підписання електронної петиції).

Порівняльний метод може використовуватися під час створення правових актів, використовуючи при цьому позитивний досвід законодавчого врегулювання аналогічних ситуацій в інших країнах.

Технічні методи застосовуються під час використання інформаційних технологій при складанні правових актів: систематизація необхідної інформації, використання типових примірників правових актів.

Отже, методологія юридичної правотворчості у діяльності органів державної влади та управління — це сукупність певних теоретичних принципів, логічних прийомів, способів діяльності у процесі створення правових актів. Є доцільним методи, придатні для дослідження основних правил юридичної техніки, об'єднати у такі групи: теоретичні (метафізичний, метод аналізу, синтезу, індукції та дедукції); емпіричні (системний, функціональний, лінгвістичний, соціологічний, порівняльний, технічний, метод опису та правового експерименту).

Джерела

1. *Bogdanovskaia I.* The legislative bodies in the law-making process // North Atlantic Treaty Organization. URL: <https://www.nato.int/acad/fellow/97-99/bogdanovskaia.pdf> (дата звернення: 12.12.2019).
2. *Шутак І. Д.* Розвиток теорії та практики юридичної техніки. Харків : Право, 2018. 368 с.
3. *Онищук І. І.* Техніка юридичного письма в нормативно-правових актах: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Львів, 2012. 20 с.
4. *Манько Д. Г.* Юридична техніка й технології. Херсон: Грінь Д. С., 2014. 192 с.
5. *Красницька А. В.* Процесуальні акти кримінального судочинства: юридична техніка, шляхи удосконалення : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2008. 19 с.
6. *Дзюбенко О. Л.* Юридична техніка відомчої нормотворчості в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Київ, 2010. 16 с.
7. *Пригара Л. І.* Юридична техніка актів правозастосування: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Київ, 2008. 19 с.

8. Костенко М., Малько О. Доктринальні основи юридичної техніки: порівняльний аналіз в Європейських правових межах.
9. Varga Csaba. Doctrine and technique in law // Internationales Rechtsinformatik Symposium / IRIS 2004. Kolloquium Philipps (Rechtstheorie). (Salzburg, 26.–28. Februar 2004). URL: https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwjErqeajv_qAhVpoosKHbCmBi4QFjAAegQIARAB&url=https%3A%2F%2Fwww.univie.ac.at%2FRI%2FIRIS2004%2FArbeitspapierIn%2FPublikationsfreigabe%2FCsaba_Phil%2FCsaba_Phil.doc&usg=AOvVaw1_SBjUb07nNtXo-ryT2EqVG (дата звернення 01.10.2019).
10. Stijn Debaene, Raf van Kuylck and Bea Van. Buggenhout Legislative Technique as Basis of a Legislative Drafting System // Foundation for Legal Knowledge Based Systems (JURIX). URL: <http://jurix.nl/pdf/j99-03.pdf> (дата звернення 01.10.2019).
11. Aneta Jakubiak-Mironczuk. The european model of lawmaking-assumption and policies. Polish review of international and european law. 2014. Vol. 3, Issue 1–2, p. 29–48.
12. Legislation and good governance. The role of legislative drafting manuals. OECD, 2018. 41 p. // Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). URL: <http://www.oecd.org/mena/governance/legislation-and-good-governance-insights-for-the-egyptian-manual-for-legislative-drafting.pdf> (дата звернення 12.10.2019)
13. Пивоваров В. М. Мова права як один із головних засобів юридичної техніки // Юридична техніка: доктринальні основи та проблеми викладання: тези доповідей та повідомлень учасників науково-практичної конференції, 30 вересня – 1 жовтня 2015 р. Харків: Нац. Юрид. Ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2015. 178 с.
14. Кельман М. С. Юридична наука: проблеми методології: монографія. Тернопіль: ТЗОВ “Терно-граф”, 2011. 492 с.

Lepeh J. S. Methodology Of Legal Legislation In The Activities Of Public Authorities And Management.

In article it is determined that one of the elements of lawmaking is the legal technique, the observance of the rules of which improves the efficiency of adoption of legal acts. The Institute of Legal Engineering is the object of study of many scientists from Ukraine and beyond. Positive overseas experience is the preparation of special drafting manuals in different countries. The opinion of scientists on the definition of legal technique is given. The author's above definition is suggested. The need to distinguish between "legal technique" and "legal technology" is emphasized, since the latter are procedural in nature. The types of legal techniques are named according to the basic criterion of their determination. The main criterion for determining the types of legal technology is the stages of creation and implementation of legal acts. The following types of legal technique are named: law-making, which includes legislative technique, the technique of creating legal acts by the executive authorities and local self-government; technique of publication of legal acts; technique of systematization of legal acts; technique of interpretation of legal acts; law enforcement techniques, which include judicial, lawyer, investigative, prosecutorial, notarial, interrogation techniques and recording of interrogation results in protocols. Investigating the scientific works of scientists whose object of study is legal technique, it is concluded that, in general, the scientific literature defines: the rules of legal technology; means and methods of legal technique; elements of legal technology; legal requirements. It is proposed to distinguish the basic requirements for the technique of creating legal acts: structural; logical; linguistic; procedural. Within each group, it is suggested to identify specific rules to be followed in lawmaking. The necessity of defining and fixing the above requirements in the Law of Ukraine "On Regulatory Acts", the necessity of which was stated re-

peatedly, was stated. It was argued that administrative lawmaking was no less responsible than legislative lawmaking. Therefore, the methodology remains common to both areas of lawmaking: legislative and administrative. The methodology of legal lawmaking in the activities of public authorities and management is defined as a set of certain theoretical principles, logical techniques, methods of activity in the process of creating legal acts. We propose methods that can be used to study the basic rules of legal technology, to combine into the following two groups: 1) theoretical (metaphysical, method of analysis, synthesis, induction and deduction); 2) empirical (systemic, functional, linguistic, sociological, comparative, technical, method of description and legal experiment).

<https://doi.org/10.32689/2522-4603-2019-02/58-33-39>

Надійшла 10 грудня 2019 р.

О. П. ОСКИРКО

<https://orcid.org/0000-0001-8486-9173>

Міжрегіональна Академія управління персоналом, м. Київ

ЯВИЩЕ ПАРОНІМІЇ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ ЮРИСПРУДЕНЦІЇ

Наукові праці МАУП. Серія Юридичні науки, 2019, вип. 58(2), с. 40–50

<https://doi.org/10.32689/2522-4603-2019-02/58-40-50>

Проаналізовано одне з лексико-семантичних явищ української мови — термінології юриспруденції. Визначено основні шляхи походження явища паронімії, виявлено різні види паронімів; проаналізовано способи розрізнення дефініцій — паронімів у терміносистемі юриспруденції. З'ясовано, що явище паронімії мало досліджене, а отже, актуальне в сучасній лінгвістиці. Доведено, що в лінгвістичній літературі відсутнє всебічне висвітлення сутності паронімів. Вчені по-різному розуміють тлумачення дефініцій та бачення можливостей такої групи лексики як пароніми. Встановлено, що термінології юриспруденції властиве явище паронімії з тими самими ознаками, які наявні в лексичній системі сучасної української мови.

Явище паронімії привертає увагу науковців уже протягом багатьох століть, і як одне з актуальних проблем сучасної лінгвістики було предметом дослідження представниками таких галузей, як: психологія, філософія, лінгвістика, економіка, інформатика. Серйозне дослідження патронімічних явищ і паронімічних конструкцій зокрема, розпочалося тільки у другій половині ХХ ст., тому питання про паронімічні явища лишається й донині одним з найбільш дискутованих та недостатньо розроблених. Природа явища паронімії — психолінгвістична, адже відсутність контролю за тим, що вимовляє мовець, часто призводить до ненавмисного змішування паронімів у паронімічній парі.

У зв'язку зі змінами, що останнім часом відбулися в політичному й соціально-економічному житті України [10], серед науковців зростає інтерес до аналізу та досліджень професійної лексики української мови, до складу якої постійно надходить велика кількість іншомовних запозичень, а отже, формується нова власне українська лексика на позначення різних понять і процесів, водночас збагачується система галузевої термінології різних наукових дисциплін [3, 15].

У дослідженні паронімів помітна орієнтація на засади й принципи, які були розроблені в класичній лінгвістиці (Ю. Бельчиков, О. Вишнякова, О. Гвоздєв, М. Колесников, В. Красних, М. Панюшева, М. Фоміна, Л. Щерба) та сучасному українському мовознавстві (В. Ващенко, С. Головащук, Д. Гринчишин, М. Демський, П. Дудик, І. Кочан, А. Критенко, Л. Мацько, М. Плющ, О. Пономарів, В. Русанівський, О. Селіванова, О. Сербенська, О. Тараненко, С. Єрмоленко).

У сучасному термінознавстві пароніми були об'єктом наукового дослідження О. Тур, О. П'ятецької, О. Петухової, С. Белик-Верхолої, О. Горбача, В. Марченко, Т. Панько, О. Литвин, Г. Наконечної та ін.

Напрацювання в лінгвістичних студіях сприяють процесу кодифікації та впорядкування терміноодиниць української мови. Сучасні наукові розвідки сприяють осмисленню явища паронімії в термінології, виявляють, властиві для паронімів, характерні ознаки, наводять пароніми з іншими мовними явищами: антонімії, омонімії, синонімії, полісемії тощо. Відсутність у лінгвістичних студіях ґрунтовного дослідження паронімії як лексико-семантичне явище в українській термінології юриспруденції й зумовлює актуальність нашого дослідження.

Отже, здійснимо семантичний аналіз різних видів паронімів, з'ясуємо шляхи їх творення, визначимо способи розрізнення термінів-паронімів в українській юридичній терміносистемі. Дослідження передбачає вирішення таких завдань: методом суцільної вибірки виявити паронімічні пари у термінології юриспруденції; визначити способи розрізнення значення паронімів, з'ясувати шляхи їх творення.

В українській мові явище паронімії вивчене недостатньо повно. Наявність в сучасних лінгвістичних студіях суперечливих поглядів на проблему паронімії, прагнення виявити нові підходи до вивчення паронімів, окреслити способи опису паронімічних відношень між словами — ознаки відсутності всебічного висвітлення цього мовного явища. Вчені по-різному розуміють тлумачення дефініцій та бачення можливостей такої групи лексики як пароніми, інтерпретують лексико-семантичні контакти в групах співзвучних слів. Відсутність комплексного підходу до вивчення явища паронімії пояснюється структурною й функціональною неоднорідністю цього явища.

Незважаючи на те, що в сучасному мовознавстві не лише немає єдиного чіткого уявлення про паронімію як лінгвістичного явища, і сам термін залишається найменш зрозумілим та ясним для науковців. У передмові до "Словника паронімів української мови" Д. Г. Гринчишина, О. А. Сербенської зазначено, що "пароніми — це слова, які дуже близькі своїм звучанням, але різні за значенням і написанням" [11, 3]. В "Енциклопедії української мови" за загальною редакцією В. Русанівського пишеться: "Пароніми — це слова, а також фразеологічні одиниці й синтаксичні конструкції, що за умови повної чи часткової семантичної відмінності є дуже подібними за формою, унаслідок чого можуть сплутуватися в мовленні чи спеціально обіграватися зі стилістичною настановою" [9, 184]. На думку О. О. Селіванової, пароніми — "слова або фрази, що мають часткову звукову подібність і семантичну розбіжність (повну

чи часткову)” [4, 448]. Автори підручника зі стилістики української мови під пароніми розуміють однокореневі слова, які належать до тієї самої частини мови, мають різне або частково інше лексичне значення, однак близькі між собою фонетично, різняться афіксом (афіксами) чи окремими звуками або тільки одним звуком (фонемою) [1, 164]. У підручнику “Сучасної української літературної мови” за заг. редакцією А. П. Грищенка паронімами називають слова, утворені від одного й того самого кореня за допомогою різних афіксів і вживані в лексичній системі мови з різними значеннями [6, 156]. О. Пономарів під паронімами розуміє слова, близькі за звуковим складом і вимовою, але різні за значенням: *кампанія* // *компанія*, *розбещений* // *розпещений*, *афект* // *ефект*, *дебатувати* // *дебютувати* [7, 46]. В 11-му томі “Словника української мови” пароніми (грец. *para* — біля, поряд і *опута* — ім’я) — слова, утворені від одного й того самого кореня за допомогою різних афіксів і вживані в лексичній системі мови з різними значеннями [12, 171]. У широкому розумінні пароніми — це будь-які слова, що визначаються звуковою подібністю. У вузькому розумінні пароніми обмежуються сферою співзвучних однокоренових слів з різним значенням, що належать до одного лексико-граматичного розряду, н-д: *приводити* // *призводити*; *виконавський* // *виконавчий* тощо. Отже, проаналізувавши всі визначення, під паронімами будемо розуміти слова, близькі за звуковим складом, нетотожні за семантикою, що належать до однієї лексико-граматичної категорії.

Загалом для термінології паронімія не характерна, оскільки вона може стати причиною сплутування наукових понять, неправильного добору слів. Паронімія є причиною мовних труднощів, особливо коли йдеться про різнкореневі слова, які мають випадкову співзвучність і можуть помилково сприйматись одне замість іншого.

Для паронімії в термінології й загальновживаній лексиці характерними є спільні ознаки. Аналізуючи лексико-семантичні особливості паронімів української юридичної термінології уможливорює виокремити їх типи за такими ознаками: за ступенем зближення звукового оформлення; способом творення; характером семантичних зв’язків; мовним походженням.

За ступенем зближення звукового оформлення морфемного складу в юридичній термінології представлено максимальні (найбільший збіг) і мінімальні (найменший збіг) пароніми. Максимальні пароніми характеризуються великою спільністю звучання, відрізняються лише одним звуком чи місцем звука в слові, наприклад: *декваліфікація* // *дискваліфікація*, *ступінь* // *ступінь*, *кампанія* // *компанія*, *орден* // *ордер*, *припис* // *пропис*, *приписка* // *прописка*, *статут* // *статус*, *ліцензія* // *ліценція*. Мінімальні пароніми розрізняються морфемами: *правовий* // *правничий* // *правний*, *факт* // *фактор*, *людський* // *людяний*, *освітлювати* (приміщення) // *висвітлювати* (питання), *цивілізований* (освічений) // *цивільний* (правовий), *норма* // *норматив*, *комітет* // *комітент*, *страховик* // *страхувальник* // *страхувач* тощо, н-д: *Анрі Барбюс став головою Всесвітнього комітету боротьби проти війни й фашизму* [12, т. IV, с. 247]; *На підставі договору комісії одна особа (комісіонер) зобов’язується з доручення другої особи (комітента) за винагороду ук-*

ласти один або кілька правочинів від свого імені, але коштом комітента [12, т. IV, с. 247]; В нашім купе їдуть сільська вчителька, її донька і службовець якогось **страхового** бюро [12, т. IX, с. 755]; Юридична або дієздатна фізична особа, що уклала договір страхування або є **страхувальником** в силу закону (при обов'язковій формі страхування) та сплачує страхові внески [12, т. IX, с. 755].

Частина паронімів української мови виникла за допомогою морфологічного способу словотворення, зокрема шляхом додавання префіксів і суфіксів, словоскладання.

За способами творення в юридичній термінології виділяємо такі види паронімів:

1) суфіксальні пароніми, утворені додаванням до основи суфіксальних морфем:

- “комітент // комітет” — **комітент** — юридична особа в договорі комісії, що доручає іншій особі здійснити за винагороду одну або кілька операцій з товаром, акціями, іноземною валютою, н-д: **комітент** не повинен уводити в податкову базу суму, що надійшла на рахунок [12, т. IV, с. 247] і **комітет** — колегіальний орган управління, що керує будь-якою сферою державної, господарської, суспільної діяльності, н-д: **комітет** статистики; **комітет** захисту прав споживачів; **комітет** виборців України [12, т. IV, с. 247];
- “адресант // адресат” — спільний корінь **адрес-**; розрізняються наголосом і закінченнями — нульовим та **-а**. **Адресант** — “той, хто посилає кому-небудь лист, телеграму і т. ін.; відправник” і **адресат** — “той, кому адресується, посилається лист, телеграма тощо; той, хто одержує інформацію”;
- “виборний // виборчий” — спільні корінь **-бор-** і префікс **ви-**; розрізняються суфіксами **-н-**, **-ч-**. **Виборний** — “який визначається, обирається голосуванням на якусь посаду або для виконання певних обов'язків”, н-д: Треба всіма способами підвищувати відповідальність **виборного** активу, організувати його систематичне навчання і своєчасне інформування [11, 28] і **виборчий** — “який стосується виборів, їх організації та проведення”, н-д: За вікнами вже розвиднілося, гомоніли люди, поспішаючи на **виборчі** ділянки [11, 28];
- “виконавський // виконавчий” — спільні корінь — **кон-**, суфікси **-а/в-**, префікс **ви-**; розрізняються суфіксами **-ськ-**, **-ч-**. **Виконавський** — “який стосується будь-якого виконання, крім керівного”, н-д: Робота з кадрами сьогодні спрямовується насамперед на підвищення компетентності, **виконавської** дисципліни, відповідальності за доручену справу перед партією і народом [11, 35] і **виконавчий** — “який здійснює виконання рішень, постанов, практичне керівництво чим-небудь”, н-д: **Виконавчий** комітет “Народної волі” звертався з листом, адресованим групі закордонних товаришів [11, 35];
- “громадський // громадянський” — спільні корінь **громад-**, суфікс **-ськ-**; розрізняються суфіксом **-ян-**. **Громадський** — “який стосується

ся суспільства, громади чи окремого колективу; який відбувається в суспільстві (громаді, колективі) або пов'язаний з суспільно корисною діяльністю”, н-д: *Йдуть розмови про те, щоб десятикласників звільнити від **громадських** доручень, нехай заздалегідь готуються до іспитів, до закінчення школи [11, 54] і громадянський* — “який стосується громадянина як члена суспільства, властивий йому”, н-д: *Зараз, за кілька годин я стану до виконання найсвятішого **громадянського** обов'язку — захисту своєї Батьківщини від ворогів [11, 54];*

- “дисциплінарний // дисциплінований” — спільний корінь дисциплін; розрізняються суфіксами -ари-, -ова/н-. **Дисциплінарний** — “пов'язаний з нормами дисципліни, покараннями за їх порушення”, н-д: *Прокурор вирішив не притягати Вербоного **до** кримінальної відповідальності, а зробив подання про його **дисциплінарне** покарання [11, 61] і **дисциплінований*** — “який дотримується вимог дисципліни; організований”, н-д: *Сьогодні ми приймаємо першу групу **дисциплінованих** хлопчиків у табір [11, 61].*

За переконанням В. Сімонок у багатьох наукових розвідках не звертається увага на характер префіксів, наявних в паронімічній парі, в інших наголошується на тому, що префікси мусять бути тільки близькозвучними [5, 273].

2) префіксальні пароніми, утворені за допомогою префіксальних морфем:

- “виголошувати // проголошувати” — пароніми **виголошувати** — “прилюдно виступати (з промовою, доповіддю), вимовляти які-небудь слова, фрази”, н-д: *Які запальні мрії **виголошували** вони, зібравшись коло кіптявого каганця в кімнаті голови [11, 30] і проголошувати* — “декларувати, обнародувати”, н-д: *Релігія завжди протиставляла Землю й небо і **проголошувала** небо недосяжним [11, 30];*
- “визначати // відзначати” — спільні корінь **-знач-**, суфікс **-а-**; розрізняються префіксами **ви-**, **від-**. Похідні пароніми **визначення** // відзначення // зазначення, визначений // відзначений // зазначений. **Визначати** — “розпізнавати що-небудь за певними ознаками”, н-д: *За вмістом радіоактивних елементів і свинцю **визначають** вік метеоритів [11, 32] і відзначати* — “виділяти позначкою; відмічати; записувати”, н-д: *У рукописі треба уважно **відзначити** всі неясні місця [11, 32];*
- “рішення // вирішення” — пароніми **рішення** — “директивні настанови партії, уряду, присуд суду, розпорядження якої-небудь організації, зборів”, н-д: *Південна небезпека щодалі дужче привертала до себе увагу країни. Політбюро Центрального Комітету партії винесло спеціальне **рішення** про виділення врангелівського фронту в самостійний фронт [11, 39] — **вирішення*** — “доходження якого-небудь висновку; знаходження відповіді”, н-д: *Необхідність свідомого застосування матеріалістичної діалектики у процесі пізнання можна показати на прикладі **вирішення** питання про побудову теоретичної біології [11, 39];*
- “запит // попит” — пароніми **запит** — “вимога офіційного роз'яснення з приводу якоїсь справи”, н-д: *Депутат Верховної Ради має право*

звернутися із **запитом** до Ради Міністрів, до міністрів та керівників інших органів, утворюваних Верховною Радою [11, 77] і **попит** — “вимога на певний товар; потреба в чомусь (зрідка — в комусь)”, н-д: *Намічено збільшити обсяг виробництва на 18–20 процентів, добитися дальшого зростання продуктивності праці, нарощування випуску товарів, які користуються підвищеним **попитом*** [11, 77].

3) флективні пароніми — значеннєве розмежування у яких досягається відмінностями у фонетичному вираженні флексії:

“девіза // девіз” — **девіза** — “фінансовий вексель, чек і т. ін., виписаний в іноземній валюті для оплати його за кордоном”, н-д: *використання **девізів** у міжнародних розрахунках, належати до **девізів**, **девізна** політика* [13, 348]; і **девіз** — “стисле формулювання провідної ідеї, програми дій”, н-д: ***девіз** життя, придумати **девіз*** [13, 348];

“адрес // адреса” — пароніми **адрес** — “письмове, переважно ювілейне привітання, звернене до особи, установи”, н-д: *Представник Міністерства освіти, закінчивши промову, передає ювілярові **адрес** і, обнявши, гаряче цілує її* [11, 16] — **адреса** — “місце проживання чи перебування особи або місце знаходження установи, а також напис на конверті, бандеролі тощо”, н-д: *Дізнаватися **адреси** цієї секретної установи не було потреби...* [11, 16];

“привілеї // привілей” — пароніми привілеї (мнж.) // привілей (одн.), іменники чол. роду; різняться закінченням **-їв**, не треба сплутувати з іменниками жіночого роду типу: алеї // алей, лілеї // лілей. **Привілеї** — “виключне становище індивіда чи соціальної групи, пов’язане з особливими можливостями та умовами їхньої життєдіяльності, що виділяє їх із суспільства, ставить над ним”. Привілеї є відхиленнями у праві (виключним правом), основна мета яких — поліпшення становища, підвищення статусу одних осіб, соціальних груп за рахунок інших. За допомогою привілеїв створюються умови підвищеного комфорту життя для певного кола осіб [14, 344] і **привілей** — “у феодальному суспільстві — узагальнена назва нормативного акта, яким монархи надавали чи підтверджували особливі права певним особам, станам, територіям та ін.” [14, 344];

4) кореневі пароніми, у яких значеннєве розмежування досягається відмінностями у фонетичному вираженні кореневої морфеми:

“комплекс // комплект” — пароніми комплекс (лат. *compleхиз* — “поєднання”, “зв’язок”), комплект (лат. *compleіиз* — “повний”); розрізняються кінцевими приголосними **с, т**. **Комплекс** — “поєднання, сукупність предметів чи явищ, що становлять собою щось ціле”, н-д: *Нарешті, в четвертому комплексі були операції переливання крові. Цим **комплексом** і керував доктор Івановський* [11, 100]. **Комплект** — “повний набір предметів (інструментів, книг і т. д.), які мають однакове чи споріднене призначення”, н-д: *На дошках лежали **комплекти** центральних і обласних газет, вирізки з преси, листки* [11, 100];

“кон’єктура // кон’юнктура” — розрізняються кореневим голосним **є**

та буквосполученням **юн. Кон'єктура** (спец.) — “відновлення зіпсованих місць у тексті або розшифрування на основі здогадів тексту, що не піддається прочитанню”: *Пожвавлений інтерес у присутніх викликало обговорення різних варіантів **кон'єктур** [11, 101] — **кон'юнктура** — “сукупність взаємозв'язаних умов, обстановка, що створилася; стан речей, що може впливати на хід і результат якої-небудь справи, питання чи процесу”, н-д: *Саме тоді сунули з Польщі на Галичину фаланги адміністративних урядовців, і площі ті (під забудови) шалено росли в ціні. **Кон'юнктура** стала такою, що за один день можна було заробити на півроку спокійного життя [11, 101];**

“контакт // контракт” — розрізняються кореневим приголосним **р**. **Контакт** — “діловий зв'язок, тісні стосунки, взаємна узгодженість дій”, н-д: *Постійними стали творчі **контакти** між театральними колективами України та Азербайджану [11, 103], **контракт** — “письмова угода, договір із взаємними зобов'язаннями його учасників”, н-д: *Або зустрінуться вони значно пізніше, коли закінчиться термін **контракту** і вона зможе повернутися додому [11, 103].**

За характером семантичних зв'язків пароніми в юридичній термінології умовно поділяємо на такі групи: *пароніми синонімічні; пароніми з певною семантичною близькістю; пароніми, відмінні за значенням, але співвіднесені предметно; пароніми, що різняться кореневим звуком і наголосом.*

Як відомо, пароніми — це одиниці, що здебільшого вживаються в лексичній системі з різними значеннями. В юридичній термінології фіксуємо паронімічні синоніми, тобто слова, близькі за звучанням і за семантикою:

1) пароніми синонімічні:

- “дійовий // діючий” — спільний корінь **ді(й)-**; розрізняються суфіксами **-ов-**, **-юч-**. **Дійовий** — “здатний активно діяти або впливати на що-небудь; який дає бажаний результат”, н-д: *Основна провідна риса українського історичного епосу — це патріотизм, безмежна, **дійова** любов до батьківщини [11, 63], і **діючий** — “той, що діє, виконує певні функції”: *У хлопця народжувалася вже інша думка: зробити модель **діючої** електричної печі, яка варить сталь [11, 63];**
- “засуджувати // осуджувати” — спільні корінь **-судж-**, суфікс **-ува-**; розрізняються префіксами **за-**, **о-**. **Засуджувати** — “визначати яку-небудь міру покарання винуватцю; Не схвалювати, негативно ставитися до кого-, чого-небудь”, н-д: *Мене двадцять літ у слідстві мучили, очей збавили; ще на двадцять літ **засудили** [11, 80], і **осуджувати** — “висловлювати невдоволення чиймись діями, вчинками; негативно ставитися до кого-, чого-небудь”, н-д: *Ми повинні одверто, різко **осудити** все це, показати, що не хочемо і не маємо права потурати [11, 80].**

Іноді до паронімів зараховують тільки спільнокореневі слова. Але спільнокореневі слова перебувають у складній взаємодії зі значенням того слова, від якого вони утворились [5, 273].

2) пароніми з певною семантичною близькістю:

“кампанія // компанія” — розрізняються кореневими голосними **а, о**. Ці два близькозвучні слова досить часто вживають одне замість одного. **Кампанія** — (від фр. *campagne* “похід”) — “сукупність заходів для здійснення в певний період якого-небудь важливого громадсько-політичного або господарчого завдання”, н-д: *Виборча кампанія пройшла організовано* [12, т. IV, 85] і **компанія** — (від іт. *compagnia*, що зводиться до лат. *sit* “разом” та *panis* “хліб”) — “те саме, що товариство. Капіталістичне торговельне або промислове товариство, що об’єднує підприємців; спілка”, н-д: *Величезні бариші давали англійській буржуазії торгові компанії* [11, т. IV, 249];

“дипломат // дипломант” — спільний корінь диплом-, розрізняються суфіксами **-ант, -ат**. **Дипломант** — “особа, відзначена почесним дипломом за видатні успіхи в якій-небудь галузі”, н-д: *Там були представлені дві скрипки і альт. Любитель з Вінниці став дипломантом конкурсу* [11, 60] і **дипломат** — “службова особа, уповноважена урядом однієї держави для зносин або переговорів з іншою державою”, н-д: *Ви не повинні бути ніким забути: ні мінливими політиками, ні дипломатами* [11, 60];

“інтерпеляція // інтерполяція” — пароніми інтерпеляція // інтерполяція розрізняються кореневими голосними **е, о**. **Інтерпеляція** — “у парламентах — письмовий запит урядові з якогось важливого питання, після обговорення якого приймається відповідна ухвала”, н-д: *Представник партії лейбористів вніс у парламент інтерпеляцію про перспективи розвитку торгівлі країни на наступний рік* [11, 92] і **інтерполяція** — “неавторська вставка пізнішого походження в літературному або іншому тексті, яка відсутня в оригіналі”, н-д: *Різні види інтерполяцій часто зустрічалися в текстах творів римських юристів* [11, 92]; “особовий // особистий” — нечітко розрізнявана паронімічна група — прикметники особовий // особистий. Спільний корінь **особ-**; розрізняються суфіксами **-ист-, -ов-**. **Особистий** — “який належить певній особі; призначений для ідивідуального користування чи обслуговування (переважно про конкретні предмети)”, н-д: *В особистій власності можуть бути предмети вжитку, особистого споживання, комфорту і підсобного домашнього господарства, жилий будинок і трудові заощадження* [11, 136], **особовий** — “який стосується окремої людини, індивіда; склад людей, що працюють або служать у якій-небудь установі, військовій частині, на підприємстві”.

3) пароніми, відмінні за значенням, але співвіднесені предметно:

- “прокуратор // прокурор” — **прокуратор** (кор. **прокур**, суф. **-атор-**) — “у Давньому Римі — управляючий господарством, судовий повірений; чиновник зі збору податків; управляючий імператорськими землями від імені імператора” [14, 348] і **прокурор** (фр., від лат., *пiклююсь, керую*) — “посадова особа органів прокуратури, наділена повноваженнями зі здійснення прокурорського нагляду” [14, 348];
- “контролінг // контроль” — **контролінг** — фінансовий облік і контроль на фірмі, підприємстві; профільний підрозділ фірми, н-д: **контролінг**

збутової політики в системі управління підприємництвом [14, 197] і **контроль** — дії, пов'язані з перевіркою знань та виконання завдань, н-д: застосовувати експериментальну методику з використанням тестового **контролю** знань у навчальному процесі [14, 197].

У лінгвістичних студіях дискутується питання щодо ролі наголосу в паронімах. Так, на думку В. Сімонок, розбіжність у погляді на роль наголосу зумовлено типом мовлення: усним чи писемним. Науковці, що орієнтуються на усне мовлення, визнають роль наголосу, інші, хто акцентується на писані тексти, вважають, що наголошуванням в оцінці паронімів можна знехтувати [5, 273].

4) пароніми, що різняться кореневим звуком і наголосим:

- “статус // статут” — корені статус, статут (етимологічно спільнокореневі); розрізняються кінцевими приголосними **с**, **т** і наголосом: **статус** — “правове становище установ, організацій, осіб і т. ін.”, н-д: *У 1701 р. Києво-Могилянська колегія одержала права і статус академії* [11, 173] — **статут** — “зведення правил, положень, що визначають завдання, устрій, функції і порядок діяльності якоїсь організації, установи і т. ін.”, н-д: *статут про трудову дисципліну, статут організації тощо* [11, 173].

За мовним походженням виокремлюємо запозичені терміни-пароніми, які, як і власне українські, є малопродуктивними в аналізованій терміно-стимі:

- “рекуперація // рекуператор”. Пароніми рекуперація (англ.: *recuperation* — компенсація; франц.: *récupération* (*f*) отримання назад, повернення; **компенсація** (збитків) — “1. Витребування на підставі судового рішення майна, неправомірно вилученого або утримуваного. 2. Суд, що розглядав майнові позови між римлянами та переселенцями” [14, 389] і **рекуператор** — “член колегії, що складалася з 3 або 9 осіб, які приймали рішення у справах, що вимагали прискореного розгляду (майнові позови між римлянами і переселенцями; компенсація збитків на основі міжнародних договорів)” [14, 389];
- “трасант // трасат” — “**трасант**” термін з економічно-правової сфери. Так фахівці називають юридичну особу, банк чи іншу фінансову установу, яка видає переказний вексель (тратту) та відповідає за акцепт і платіж за ним [13, 902] і **трасат** — “юридична або фізична особа, що акцептує переказний вексель (тратту) і тим самим бере на себе зобов'язання сплатити за цим векселем його вартість з настанням строку платежу” [13, 903]. Тобто перший є активним суб'єктом дії, другий — фактично її пасивним об'єктом.

Отже, явище паронімії в юридичній термінології властиве з тими самими принциповими ознаками, які притаманні всій сучасній лексичній системі української мови. Найбільш характерними особливостями для юридичної термінології є виокремлення паронімів за ступенем звукового оформлення, способом творення та характером семантичних зв'язків. З'ясовано, що більшість паронімів української мови виникла за допомогою морфологічного

способу словотворення, шляхом додавання до основи суфіксальних і префіксальних морфем. Найменш продуктивними для термінології юриспруденції є пароніми за мовним походженням.

Література

1. Дудик П. С. Стилїстика української мови: навч. посіб. К.: Вид. центр "Академія", 2005. 368 с.
2. Петухова О. В. Паронімія як лексико-семантичне явище в українській термінології металознавства // Дослідження з лексикології і граматики української мови. 2011. Вип. 10. С. 197–205.
3. П'ятецька О. Пароніми в професійній мові економіста // Культура слова. 2010. Вип. 73. С. 144–148.
4. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава, 2006.
5. Сімонок В. Лексико-семантична рецепція іншомовної лексики в українській мовній картині світу: дис. ... д-ра філол. наук : 10.02.01 / В. П. Сімонок. Харків, 2002.
6. Сучасна українська літературна мова: підручник / А. П. Грищенко, Л. І. Мацько, М. Я. Плющ та ін.; за ред. А. П. Грищенка. 3-тє вид., допов. К.: Вища шк., 2002. 439 с.
7. Сучасна українська мова: підручник / О. Д. Пономарів, В. В. Різун, Л. Ю. Шевченко та ін.; за ред. О. Д. Пономаріва. 2-ге вид., переробл. К.: Либідь, 2001. 400 с.
8. Тур О. М. Паронімія як лексико-семантичне явище в українській термінології землеустрою та кадастру // Наукові праці Чорноморського держ. ун-ту імені Петра Могили. Сер. : Філологія. Мовознавство. 2009. Т. 98. Вип. 85. С. 125–128.
9. Українська мова: Енциклопедія // редкол.: В. М. Русанівський (співголова), О. О. Тараненко (співголова), М. П. Зяблюк та ін. К.: Укр. енцикл. ім. М. П. Бажана, 2004. 2-ге вид., випр. і допов. 824 с.
10. Bakhov I. S. Dialogue of Cultures in Multicultural Education // World Applied Sciences Journal, 29 (1), 106–109.
11. Гринчишин Д. Г., Сербенська О. А. Словник паронімів української мови (СПУМ). К.: Рад. шк., 1986. 224 с.
12. Словник української мови: у 11 т. (СУЛМ) / АН УРСР. Ін-т мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. К.: Наук. думка, 1970–1980.
13. Великий енциклопедичний юридичний словник (ВЕЮС) / За ред. акад. НАН України Ю. С. Шемшученка. К. : ТОВ "Вид-во "Юридична думка", 2007. 992 с.
14. Багатомовний юридичний словник-довідник (БЮСД) / І. О. Голубовська, В. М. Шовковий, О. М. Лефтерова та ін. К.: Вид.-поліграф. центр "Київський ун-т", 2012. 543 с.
15. Головащук С. І. Словник-довідник з українського літературного слововживання. К. : Рідна мова, 2000. 351 с.

Osky'rko O. P. The Phenomenos Of Paronymy In Ukrainian Terminology Of Gurisprudence.

The article is devoted to the analysis of one of the lexical and semantic phenomena of the Ukrainian language — the terminology of jurisprudence. The main ways of origin of the phenomenon of paronymies are determined, different types of paronyms are revealed; the methods of distinguishing paronym definitions in the terminology of jurisprudence are analyzed. It was found that the phenomenon of paronymy is little-explored and relevant in the current linguistic. Paronyms in

terminology have been the subject of scholars, but legal terminology has long gone unnoticed. Developments in linguistic studies contribute to the process of codification and ordering of terminological units of the Ukrainian language. Modern scientific research contributes to the understanding of the phenomenon of paronymy in terminology, to identify the characteristic features of paronyms, to show paronyms with other linguistic phenomena: antonyms, homonyms, synonyms, polysemy, and so on. In the linguistic literature there is no comprehensive coverage of the essence of paronyms. The scientists understand the interpretation of definitions and visions of the possibilities of such a group of vocabulary as paronyms differently, interpret lexical-semantic contacts in groups of consonant words. The lack of a comprehensive approach to the study of the phenomenon of paronymy is explained by the structural and functional heterogeneity of this phenomenon. It has been found that paronymy has common features in terminology and common vocabulary. Analyzing the lexical and semantic features of paronyms of Ukrainian legal terminology, it is possible to distinguish their types by the following features: the degree of convergence of sound design; the nature of semantic connections; way of creation.

<https://doi.org/10.32689/2522-4603-2019-02/58-40-50>

Надійшла 4 грудня 2019 р.

О. Ю. АМЕЛІН

<https://orcid.org/0000-0002-0933-2111>

Міжрегіональна Академія управління персоналом, м. Київ

ПРАЦІВНИКИ ОРГАНІВ ПРОКУРАТУРИ ЯК СУБ'ЄКТ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРАВА: ОСНОВНІ ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ У КОНТЕКСТІ СУЧАСНОГО ПРАВОРОЗУМІННЯ

Наукові праці МАУП. Серія Юридичні науки, 2019, вип. 58(2), с. 51–60

<https://doi.org/10.32689/2522-4603-2019-02/58-51-60>

Досліджено особливості прав та обов'язків працівників органів прокуратури у контексті їхньої роботи з інформацією. Норми чинного законодавства врегульовують права та обов'язки працівників органів прокуратури відповідно до спеціально-дозвільного принципу, встановлюючи ряд обмежень, які не поширюються на інших громадян.

Вкрай високі темпи інформатизації сучасного суспільства в купі з реформуванням правоохоронних органів України, що відбувається у руслі апроксимації в нашій державі стандартів, притаманних державам – учасницям ЄС, вимагають формування належної правової бази, покликаної врегулювати процеси створення, обробки, обміну, поширення інформації та (у випадку потреби) обмеження доступу до тих чи інших даних. Не лишається осторонь цього процесу і правове регулювання прав та обов'язків працівників органів прокуратури України в контексті їх роботи з інформацією.

Проблема співвідношення прав та обов'язків громадян і державних службовців заслуговує на окрему увагу. З огляду на те, що Україну на конституційному рівні проголошено демократичною, правовою державою, загальновизнаними типами правового регулювання в нашій державі є два основоположні, базові принципи: загально-дозвільний (відповідно до якого дозволено все, що не заборонено законом) та спеціально-дозвільний (відповідно до якого заборонено все, що прямо не дозволено законом, або ж, інакше кажучи, “дозволено лише те, що прямо передбачено законом”). Вкрай важливим є те, що сфера застосування зазначених принципів розмежовується за складом суб'єктів правовідносин. Тобто, якщо загально-дозвільний принцип зумовлює зміст і спрямованість поведінки людини та всіх інститутів громадянського суспільства, яким гарантується можливість діяти будь-яким чином та у будь-який спосіб, не порушуючи індивідуальну свободу, права інших людей чи законо-

давчо встановлені заборони, то, на відміну від нього, спеціально-дозвільний принцип, поширює свій нормативний вплив на органи державної влади, органи місцевого самоврядування, їх посадових та службових осіб, таким чином суттєво обмежуючи цих суб'єктів у виборі варіантів, моделей їх поведінки.

Особливо гостро проблема окреслення прав та обов'язків працівників органів прокуратури, як і інших державних службовців, постає в контексті реформування системи прокуратури України, що й обумовлює актуальність її дослідження.

Питання інформаційних прав та обов'язків працівників органів прокуратури торкалися у своїх працях такі вітчизняні вчені, як: В. Б. Авер'янов, К. І. Беляков, О. О. Бандурка, С. Г. Гайдай, А. П. Горзов, В. О. Заросило, М. Н. Курко, С. В. Мазурик, А. Ю. Манькут, А. М. Подоляка, С. А. Подоляка, І. С. Самощенко, С. Г. Стеценко, В. С. Цимбалюк, М. Х. Фарукшин, І. М. Шопіна та ін. Водночас, реформаційні процеси відбуваються настільки динамічно, що це не може не позначитися на обсягах обов'язків та відповідальності працівників прокуратури як суб'єктів інформаційного права.

Окрім того, динаміка реформування органів прокуратури обумовлює потребу проведення досліджень сучасного стану прав та обов'язків працівників органів

Проаналізуємо особливості прав та обов'язків працівників органів прокуратури у контексті роботи з інформацією.

Працівники органів прокуратури, в ході виконання своїх службових обов'язків, вступають в інформаційні правовідносини, набуваючи певного статусу, що передбачає їх службові права та обов'язки, повноваження і відповідальність.

Повноваження працівників прокуратури обумовлені, передусім, функціями цих органів. Варто зазначити, що у процесі реформи органів прокуратури відбувалася суттєва зміна її функцій, у тому числі — щодо роботи з інформацією.

Наразі, відповідно до ст. 131-1 Конституції України, прокуратура здійснює:

- “1) підтримання публічного обвинувачення в суді;
- 2) організацію і процесуальне керівництво досудовим розслідуванням, вирішення відповідно до закону інших питань під час кримінального провадження, нагляд за негласними та іншими слідчими і розшуковими діями органів правопорядку;
- 3) представництво інтересів держави в суді у виключних випадках і в порядку, що визначені законом” [1].

Таким чином, можна констатувати скорочення обсягу функцій органів прокуратури, відображених у Конституції України, яке відбулося у процесі реформи. Водночас, зазначені у Конституції України функції органів прокуратури дещо не співпадають з такими у Законі України “Про прокуратуру”. Адже, відповідно до ст. 2 Закону України “Про прокуратуру” на прокуратуру покладаються такі функції:

- “1) підтримання державного обвинувачення в суді;

2) представництво інтересів громадянина або держави в суді у випадках, визначених цим Законом та главою 12 розділу III Цивільного процесуального кодексу України;

3) нагляд за додержанням законів органами, що провадять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство;

4) нагляд за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян” [2].

Насамперед, можна звернути увагу на ототожнення дефініцій “публічне” та “державне”, які мають різне змістове наповнення.

Також, відповідно до п. 9 “Перехідних положень” Конституції України “прокуратура продовжує виконувати, відповідно до чинних законів, функцію досудового розслідування до початку функціонування органів, яким законом будуть передані відповідні функції, а також функцію нагляду за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян, — до набрання чинності законом про створення подвійної системи регулярних пенітенціарних інспекцій” [1]. Однак, з огляду на необхідність завершення численних досудових розслідувань, які вже було розпочато на момент внесення змін до Конституції України, законодавець змушений був конкретизувати перехідний період, в межах якого повинна була здійснюватися передача функції досудового розслідування до початку функціонування “відповідних органів”. Як підтвердження цього підходу, 19 вересня 2019 р. Законом України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо першочергових заходів із реформи органів прокуратури” до п. 1 розд. XI “Перехідні положення” КПК було внесено зміни, а саме — абз. 2 викладений у новій редакції: “У разі неможливості закінчити досудове розслідування у таких провадженнях до спливу дворічного строку, а так само за наявності інших передбачених законом підстав питання про доручення його здійснення іншим органам досудового розслідування вирішується в установленому цим кодексом порядку. Передача кримінальних проваджень до ДБР здійснюється з урахуванням особливостей, визначених Законом “Про Державне бюро розслідувань”. Водночас абз. 4 п. 1 доповнений словами “але не пізніше дня початку діяльності відповідного офісу Генерального прокурора, обласних прокуратур” [3]. Таке трактування кінцевого терміну передачі кримінальних проваджень виглядає частковим рішенням. Адже абзац 2 п. 1 розд. XI “Перехідні положення” КПК, викладений у новій редакції, стосується саме кримінальних проваджень щодо злочинів, підслідних ДБР. При цьому, зі змісту нової редакції згаданого пункту не зрозуміло, про які саме підстави йде мова та яким законом вони повинні бути визначені. Адже окрім того, нова редакція абз. 2 п. 1 установлює, що передача кримінальних проваджень до ДБР здійснюється з урахуванням особливостей, визначених Законом “Про Державне бюро розслідувань” у абз. 2 п. 4 розд. VI якого зазначено, що “кримінальні провадження, які до початку діяльності Державного бюро розслідувань розпочаті слідчими органів про-

куратури і перебувають на стадії досудового розслідування, продовжують здійснюватися слідчими органів прокуратури до закінчення досудового розслідування, але не довше двох років” [4]. Як, доволі слушно, на нашу думку, зазначає з цього приводу О. Калінніков, вказана норма не встановлює момент часу, з якого обчислюється такий строк. І в цьому полягає серйозна проблема. Два роки від якої саме дати має на увазі законотворець? Два роки від ухвалення Закону України “Про Державне бюро розслідувань”, чи від фактичного початку роботи цього органу? Адже з огляду на позицію Ради прокурорів України, ці 2 роки рахуються саме з початку діяльності ДБР, тобто з 27 листопада 2018 р. Тому на практиці слідчі органів прокуратури продовжують здійснювати досудове розслідування у провадженнях, розпочатих до цієї дати, але не довше ніж до 28 листопада 2020 р. [5]. Таким чином, наразі можна вести мову про продовження виконання прокуратурою функції досудового розслідування, що відповідним чином відображається на обсягу інформаційних повноважень працівників прокуратури.

Щодо прав громадян в інформаційній сфері, Конституція України, інші законодавчі акти з одного боку визначають їх, а з іншого — виступають орієнтиром для діяльності органів прокуратури України. Відповідно до ст. 19 Конституції України органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов’язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України [1]. В цілому ж, у процесі виконання службових обов’язків працівники прокуратури зобов’язані дотримуватися норм чинного законодавства, що визначає основні права людини і громадянина. Право на інформацію законодавчо закріплено нормами Конституції України. Зокрема, ст. 24 передбачає рівність громадян перед законом, ст. 32 — гарантує право на ознайомлення в органах державної влади та місцевого самоврядування, установах і організаціях з відомостями про себе, які не є державною таємницею, ст. 34 — закріплює право кожного суб’єкта вільно збирати, зберігати, використовувати і розповсюджувати інформацію усно, письмово чи будь-яким іншим способом, ст. 57 — гарантує право знати свої права та обов’язки [1]. Окрім того, інформаційні права громадян врегульовано в Законах України “Про інформацію” [6], “Про доступ до публічної інформації” [7], “Про звернення громадян” [8] “Про державну таємницю” [9], “Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації” [10], “Про захист персональних даних” [11], “Про доступ до судових рішень” [12], “Про електронні документи та електронний документообіг” [13], “Про національну безпеку України” [14] тощо.

Так, зокрема, відповідно до норм Закону України “Про інформацію” (ст. 5), “Кожен має право на інформацію, що передбачає можливість вільного одержання, використання, поширення, зберігання та захисту інформації, необхідної для реалізації своїх прав, свобод і законних інтересів” [6]. Отже, на працівників органів прокуратури поширюються всі права щодо взаємодії з інформацією, які мають громадяни України. Водночас, з огляду на те, що вони виступають суб’єктами інформаційних правовідносин, окрім ряду по-

вноважень такі службовці мають і ряд обов'язків, а їх відповідальність за порушення законних норм щодо роботи з інформацією визначається законами та нормативними документами прокуратури.

Обов'язки працівників органів прокуратури щодо роботи з інформацією окреслені нормами чинного законодавства (Законів України “Про інформацію” [6], “Про доступ до публічної інформації” [7], “Про звернення громадян” [8], “Про державну таємницю” [9], “Про електронні документи та електронний документообіг” [13], “Про національну безпеку України” [14]) та нормативними документами прокуратури. До останніх можна віднести численні Накази, Інструкції.

Наприклад, відповідно до Порядку обробки персональних даних працівників органів прокуратури, у базі персональних даних “Кадри органів прокуратури України” працівники, які обробляють персональні дані, зобов'язані:

- виконувати вимоги законодавства щодо захисту персональних даних;
- запобігати втраті персональних даних або їх неправомірному використанню;
- не розголошувати персональні дані, які їм було довірено або які стали відомі у зв'язку з виконанням службових обов'язків. При цьому таке зобов'язання чинне і після припинення ними діяльності, пов'язаної з обробкою персональних даних, крім випадків, установлених законом.

Працівники кадрових підрозділів, до службових обов'язків яких входить обробка персональних даних, а також інші працівники прокуратури, яким у встановленому порядку надається доступ до персональних даних, беруть на себе зобов'язання про нерозголошення персональних даних, які їм було довірено або які стали їм відомі у зв'язку з виконанням службових обов'язків [15]. Таким чином, обов'язки працівників органів прокуратури щодо роботи з інформацією, можуть значною мірою відрізнятися, залежно від посади, роботи в тому чи іншому структурному підрозділі органів прокуратури.

Окремо варто зазначити, що норми чинного законодавства, в контексті регулювання обов'язків державних службовців у цілому та працівників органів прокуратури зокрема, стосовно їх роботи з інформацією, наразі містять чимало суперечностей. Так, зокрема, відповідно до п. 1 Статті 9-1 Закону України “Про державну службу”, “Доведення інформації або документів до відома державного службовця відповідно до вимог цього Закону здійснюється шляхом її вручення або надсилання поштою, в тому числі з використанням інших засобів телекомунікаційного зв'язку. У разі доведення інформації або документів шляхом використання інших засобів телекомунікаційного зв'язку такий спосіб фіксується протоколом у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України” [16]. З цього ж приводу у п. 3 Статті 9-1 зазначеного Закону, вказано, що “державний службовець при вступі чи проходженні державної служби зобов'язаний повідомити службу управління персоналом про його засоби електронної пошти чи інші засоби телекомунікаційного зв'язку з метою їх використання для доведення до відома державного службовця інформації або документів”, а відповідно до п. 4 тієї ж статті “інформація або документи, надіслані поштою, в тому числі електронною, чи шляхом пере-

дачі з використанням інших засобів зв'язку вважаються такими, що доведені до відома державного службовця на п'ятий календарний день з моменту їх відправлення” [16]. Однак, зазначена норма жодним чином не передбачає підтвердження факту отримання державним службовцем інформації чи документів. Адже мова йде виключно про підтвердження надсилання, але не отримання інформації чи документів. Не дає відповіді на це питання і текст “Порядку фіксації доведення інформації або документів до відома державного службовця шляхом використання засобів телекомунікаційного зв'язку”, покликаного визначити процедуру фіксації доведення інформації або документів до відома державного службовця шляхом використання засобів телекомунікаційного зв'язку відповідно до вимог Закону України “Про державну службу” [17]. В даному Порядку, серед іншого зазначається, що факт доведення інформації або документів до відома державного службовця фіксується протоколом про доведення інформації або документів до відома державного службовця (далі — протокол) [17]. Тобто, знову ж таки, має місце підтвердження факту надсилання інформації, про що (тільки про факт надсилання) і може свідчити такий протокол. При цьому, відповідно до п. 4 Порядку, “Протокол складається в довільній формі працівником державного органу, визначеним суб'єктом призначення або керівником державної служби, та повинен містити: дату, час та місце складення протоколу; підставу надіслання інформації або документів державному службовцю з посиланням на відповідну норму Закону; дату, час та вид засобу телекомунікаційного зв'язку, за допомогою якого надіслано інформацію або документи державному службовцю; контактні дані державного службовця, за якими надіслано інформацію або документи з використанням засобу телекомунікаційного зв'язку (номер телефону, адресу електронної пошти тощо); короткий зміст інформації або документів, які надіслані державному службовцю; найменування посади, прізвище та власне ім'я державного службовця, якому надіслано інформацію або документи; підпис, дату, найменування посади, прізвище та власне ім'я працівника державного органу, який надіслав інформацію або документи державному службовцю; підпис, дату, найменування посади, прізвище та власне ім'я уповноваженого працівника державного органу, який склав протокол; підпис, дату, найменування посади, прізвище та власне ім'я керівника служби управління персоналом; додатки до протоколу, що підтверджують факт надіслання інформації або документів (копію знімку екрану засобу телекомунікаційного зв'язку тощо) [17]. Отже, зазначений протокол підтверджує факт надсилання інформації державному службовцю (адже саме “надсилання” як дія, неодноразово фігурує в тексті Протоколу), та водночас, не містить жодної інформації, що підтверджує факт її отримання адресатом. На наше переконання, настання п'ятого календарного дня з моменту надсилання інформації електронною поштою чи з використанням інших засобів телекомунікаційного зв'язку, не можна вважати підтвердженням факту отримання інформації, чи тим більш — ознайомлення з інформацією.

Варто звернути увагу на дефініцію “інші засоби телекомунікаційного зв'язку”. Так, відповідно до Наказу Державної служби інтелектуальної влас-

ності України “Про врегулювання правовідносин між заявниками та закладом експертизи на період дослідних випробувань системи електронного подання заявок на об’єкти права інтелектуальної власності” (від 31.01.2012 р. № 50-Н), засоби телекомунікаційного зв’язку, це “технічні засоби телекомунікацій, призначені для маршрутизації, комутації, передавання та/або приймання знаків, сигналів, письмового тексту, зображень та звуків або повідомлень будь-якого роду по радіо, дровових, оптичних чи інших електромагнітних системах між кінцевим обладнанням” [18]. З огляду на відсутність конкретизації застосовуваних в рамках виконання норми закону засобів телекомунікаційного зв’язку, до таких можна віднести сервіси Telegram, Viber, WhatsApp, що з огляду на надійне шифрування та зручність користування (надсилання текстової, фото та відеоінформації) набувають дедалі більшої популярності. Однак, у зазначених сервісах, є доступною функція знищення надісланого повідомлення не лише у відправника, а й у адресата. Така можливість дає можливість надіслати повідомлення, зробити “копію знімку екрана засобу телекомунікаційного зв’язку” (що відповідно до підпункту 10 п. 4 Порядку є “додатком до протоколу, що підтверджує факт надіслання інформації або документів” [17]), скласти “протокол про доведення інформації або документів до відома державного службовця”, а потім видалити повідомлення (в тому числі — у адресата). Наведений порядок дій дозволить відправнику підтвердити факт надсилання повідомлення, при цьому — унеможливить його отримання адресатом.

Окрім того, існує ряд причин, чому державний службовець може не бути ознайомлений з інформацією, яка була добросовісно надіслана, скажімо — на електронну пошту, протягом зазначених у Законі п’яти календарних днів. У даному випадку мова може йти про зовнішні технічні причини (технічні чи програмні несправності серверу поштової служби, відсутність електричного струму, відсутність доступу до мережі Інтернет), внутрішні технічні причини (відсутність доступу державного службовця до комп’ютерної техніки, програмні несправності, потрапляння повідомлення до категорії “спаму”), людський фактор (хакерська атака, видалення інформації з електронної пошти іншою особою, тимчасова відсутність у державного службовця доступу до електронної пошти у зв’язку з виконанням ним своїх посадових обов’язків, що могло вимагати його місцезнаходження не поблизу комп’ютерної техніки).

Таким чином, існуюча норма закону створює додаткові умови для зловживання службовим становищем та порушує права державного службовця. Тому, вважаємо за необхідне внести зміни до Закону України “Про державну службу”, навівши п. 4 та п. 5 статті 9-1 у такій редакції:

“4. Інформація або документи, надіслані поштою, в тому числі електронною, чи шляхом передачі з використанням інших засобів зв’язку вважаються такими, що доведені до відома державного службовця на п’ятий календарний день з моменту їх відправлення, у випадку підтвердження державним службовцем факту отримання ним інформації або документів, в тому числі — шляхом використання інших засобів телекомунікаційного зв’язку.

5. Державний службовець, у випадку отримання ним інформації або документів, надісланих поштою, в тому числі електронною, чи шляхом передачі з використанням інших засобів зв'язку, зобов'язаний підтвердити факт отримання ним інформації або документів, у тому числі — шляхом використання інших засобів телекомунікаційного зв'язку в межах одного календарного дня, з моменту їх отримання (такий спосіб фіксується протоколом у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України)”.

Отже, повноваження працівників прокуратури обумовлені, в першу чергу, функціями цих органів. У процесі реформи органів прокуратури відбувалася суттєва зміна її функцій, у тому числі — щодо роботи з інформацією. Окрім того, обов'язки працівників органів прокуратури щодо роботи з інформацією, можуть значною мірою відрізнятися, залежно від посади, роботи в тому чи іншому структурному підрозділі органів прокуратури.

Норми чинного законодавства, в контексті регулювання обов'язків державних службовців у цілому та працівників органів прокуратури зокрема, стосовно їх роботи з інформацією, наразі містять чимало суперечностей. З метою усунення додаткових можливостей зловживання службовим становищем та порушення прав державного службовця, запропоновано внесення змін до Закону України “Про державну службу”, зокрема, шляхом редагування п. 4 та п. 5 статті 9-1 зазначеного Закону.

Джерела

1. Конституція України: прийнята на 5-й сесії Верховної ради України 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 142.
2. Про прокуратуру : Закон України від 14.10.2014 р. 1697-VII [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. Офіційний веб-портал. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua>
3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо першочергових заходів із реформи органів прокуратури: Закон України № 113-IX від 19.09.2019 р. [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. Офіційний веб-портал. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/113-20>
4. Про Державне бюро розслідувань: Закон України № 794-VIII від 12.11.2015 р. [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. Офіційний веб-портал. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-19>
5. *Калінніков О.* Нерозлучні зі слідством [Електронний ресурс] // Газета “Закон і Бізнес”. 04.10.2019. URL: https://zib.com.ua/ua/print/139480-chi_zakonno_vr_pro_dovzhila_prokuraturi_funkciyu_dosudovogo_s.html
6. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 р. № 2657-XII // Відомості Верховної Ради України. 1992. № 48. Ст. 650.
7. Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13.02.2011 р. № 2939-VI // Відомості Верховної Ради України. 2011 р. № 32. Ст. 314.
8. Про звернення громадян: Закон України від 2 жовтня 1996 р. № 393/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. 1996. № 47. Ст. 256.
9. Про державну таємницю: Закон України від 21 січня 1994 р. № 3855-XII // Відомості Верховної Ради України. 1994. № 16. Ст. 93.
10. Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації: Закон України від

- 23.09.1997 р. № 539/97-ВР // Відомості Верховної Ради України. 1997. № 49. Ст. 299.
11. Про захист персональних даних: Закон України від 01.06.2010 р. № 2297-VI // Відомості Верховної Ради України. 2010 р. № 34. Ст. 481.
 12. Про доступ до судових рішень: Закон України від 22.12.2005 р. № 3262-IV // Відомості Верховної Ради України. 2006. № 15. Ст. 128.
 13. Про електронні документи та електронний документообіг: Закон України від 22.05.2003 р. (із змін., внесеними згідно із Законом від 31.05.2005 р. № 2599-IV, // Відомості Верховної Ради України. 2005. № 26. Ст. 349. (2003. № 36. Ст. 275.)
 14. Про національну безпеку України: Закон України від 21 червня 2018 року № 2469-VIII [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. Офіційний веб-портал. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19>
 15. Порядок обробки персональних даних працівників органів прокуратури у базі персональних даних “Кадри органів прокуратури України”: Затверджено Наказом Генерального прокурора України від 26 липня 2014 р. № 77 [Електронний ресурс] // Сайт “Генеральна Прокуратура України”. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/personal_data_protection
 16. Про державну службу: Закон України від 10 грудня 2015 р. № 889-VIII [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. Офіційний веб-портал. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text>
 17. Про затвердження Порядку фіксації доведення інформації або документів до відома державного службовця шляхом використання засобів телекомунікаційного зв'язку: Постанова Кабінету Міністрів України від 11 грудня 2019 р. № 1042 [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. Офіційний веб-портал. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1042-2019-%D0%BF#n8>
 18. Про врегулювання правовідносин між заявниками та закладом експертизи на період дослідних випробувань системи електронного подання заявок на об'єкти права інтелектуальної власності: Наказ Державної служби інтелектуальної власності України від 31.01.2012 р. № 50-Н [Електронний ресурс] // Інформаційне агентство “ЛІГА:ЗАКОН”. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/TM043538>

Amelin O. Y. Prosecutors As A Subject Of Information Law: Basic Rights And Responsibilities In The Context Of Modern Legal Understanding.

In article it is determined that one of the elements of lawmaking is the legal technique, the observance of the rules of which improves the efficiency of adoption of legal acts. The Institute of Legal Engineering is the object of study of many scientists from Ukraine and beyond. Positive overseas experience is the preparation of special drafting manuals in different countries. The opinion of scientists on the definition of legal technique is given. The author's above definition is suggested. The need to distinguish between “legal technique” and “legal technology” is emphasized, since the latter are procedural in nature. The types of legal techniques are named according to the basic criterion of their determination. The main criterion for determining the types of legal technology is the stages of creation and implementation of legal acts. The following types of legal technique are named: lawmaking, which includes legislative technique, the technique of creating legal acts by the executive authorities and local self-government; technique of publication of legal acts; technique of systematization of legal acts; technique of interpretation of legal acts; law enforcement techniques, which include judicial, lawyer, investigative, prosecutorial, notarial, interrogation techniques and recording of interrogation results in protocols. Investigating the scientific works of scientists whose object of study is legal technique, it is concluded that, in general, the scientific literature

defines: the rules of legal technology; means and methods of legal technique; elements of legal technology; legal requirements. It is proposed to distinguish the basic requirements for the technique of creating legal acts: structural; logical; linguistic; procedural. Within each group, it is suggested to identify specific rules to be followed in lawmaking. The necessity of defining and fixing the above requirements in the Law of Ukraine "On Regulatory Acts", the necessity of which was stated repeatedly, was stated. It was argued that administrative lawmaking was no less responsible than legislative lawmaking. Therefore, the methodology remains common to both areas of lawmaking: legislative and administrative. The methodology of legal lawmaking in the activities of public authorities and management is defined as a set of certain theoretical principles, logical techniques, methods of activity in the process of creating legal acts. We propose methods that can be used to study the basic rules of legal technology, to combine into the following two groups: 1) theoretical (metaphysical, method of analysis, synthesis, induction and deduction); 2) empirical (systemic, functional, linguistic, sociological, comparative, technical, method of description and legal experiment).

<https://doi.org/10.32689/2522-4603-2019-02/58-51-60>

Надійшла 10 листопада 2019 р.

В. Г. ЗАВЕРУХА

<https://orcid.org/0000-0002-0796-932X>

Міжрегіональна Академія управління персоналом, м. Київ

ПРОБЛЕМИ СИСТЕМОГО АНАЛІЗУ ПРИНЦИПІВ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ НОРМОТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Наукові праці МАУП. Серія Юридичні науки, 2019, вип. 58(2), с. 61–67

<https://doi.org/10.32689/2522-4603-2019-02/58-61-67>

Розглянуто принципи адміністративно-правового регулювання нормотворчої діяльності в Україні. Аналізуються наукові підходи до визначення принципів нормотворчості. Схарактеризовано принципи адміністративно-правового регулювання нормотворчої діяльності в Україні.

Суспільні відносини регулюються нормами права, які створюються, змінюються та припиняються в результаті нормотворчої діяльності. Отже, дуже важливими є принципи, на основі яких здійснюється адміністративно-правове регулювання нормотворчої діяльності. Однак, на сьогодні в законодавстві України відсутній чіткий перелік вказаних принципів. Тобто, керівні ідеї, засади адміністративно-правового регулювання нормотворчої діяльності містяться в різних законодавчих актах: Конституції України, законах України, інших нормативно-правових актах тощо. Також, серед науковців немає єдиного погляду на систему принципів адміністративно-правового регулювання нормотворчої діяльності.

Вказане потребує детального аналізу системи принципів адміністративно-правового регулювання нормотворчої діяльності, що є метою статті.

Проблемі приділяло увагу багато видатних вчених, зокрема, Л. А. Луць, М. С. Кельман, О. Г. Мурашин, Н. М. Крестовська, Л. Г. Матвеева, В. І. Риндук та ін.

Перш, ніж перейти безпосередньо до розгляду питання, варто розглянути поняття категорії “принцип”. О. В. Шаган зазначає, що поняття “принцип” у перекладі з латинської означає “початок”, “першооснова”, “первинність” [13, 65]. З даного твердження можна зробити висновок, що принципи являють собою основні ідеї, керівні положення, якими керуються при здійсненні певної діяльності.

У науковій і навчальній літературі принципи характеризуються як найбільш загальні вимоги, що висуваються до суспільних відносин та їх учасни-

ків, а також як вихідні керівні засади, відправні установлення, що виражають сутність права і впливають з ідей справедливості та свободи, визначають загальну спрямованість і найістотніші риси чинної правової системи. Принципи, насамперед, виступають умовою розвитку теорії та практики у суспільному житті [13, 65]. З даного твердження випливає, що принципи є основою будь-якої діяльності, в тому числі нормотворчої.

Отже, категорія “принципи” має такі ознаки: є найбільш загальними вимогами, що ставляться до суспільних відносин та їх учасників; є керівними засадами певної діяльності; виражають сутність права; впливають з ідей справедливості та свободи; визначають загальну спрямованість і найістотніші риси чинної правової системи.

О. В. Шаган зазначає, що в літературі існують різні визначення принципів нормотворчості, що зумовлено об’єктивними та суб’єктивними причинами [13, 65]. Як зазначає М. В. Фігель, до об’єктивних причин належить складність явища та його пізнання, багатоманітність форм і видів нормотворчості, факторів, що на неї впливають. Суб’єктивні причини пов’язані, насамперед, з індивідуальними смаками тих чи інших науковців [11, 22]. Отже, різноманітність визначень принципів нормотворчості обумовлена тим, що вказані принципи — явище складне та багатоаспектне, і неможливо створити єдине визначення, яке буде характеризувати усі аспекти принципів нормотворчої діяльності.

О. В. Шаган зазначає, що принципи нормотворчості — це основоположні ідеї, вихідні положення, покладені в основу діяльності, щодо створення, зміни чи відміни норм права [13, 65]. В. І. Риндюк вважає, що принципи нормотворчості — це основоположні засади, керівні ідеї діяльності, пов’язаної з прийняттям, скасуванням або зі зміною юридичних норм [10, 25]. У наведених визначеннях основний акцент зроблено на основоположності принципів, тобто, будь-яка нормотворча діяльність повинна відповідати принципам здійснення вказаної діяльності.

Отже, з наведеного можна зробити висновок, що принципи нормотворчості — це основоположні ідеї, керівні засади, вихідні положення, покладені в основу нормотворчості.

О. Р. Дашковська вказує на те, що в юридичній науці висловлюються різноманітні погляди на систему принципів нормотворчості [5, 30]. Л. А. Луць виокремлює такі принципи нормотворчості: наукова обґрунтованість; демократизм; законність; гласність; професіоналізм; оперативність; диференціація нормотворчої компетенції; компаративність [9, 187]. На думку М. С. Кельмана та О. Г. Мурашина принципами нормотворчості є: законність; науковість; демократизм; системність і узгодженість; наступність; професіоналізм; чітка диференціація нормотворчих повноважень; планування; своєчасність; використання правового досвіду; зв’язок із практикою; гуманізм; технічна досконалість [7, 83–86]. Н. М. Крестовська та Л. Г. Матвеева вважають, що принципами нормотворчості є: гуманізм; єдність інтересів особистості і суспільства; демократизм; гласність; законність; науковість і професіоналізм; зв’язок із практикою; планування; оперативність; поєднання динамізму і стабільності

[8, 380–381]. О. Л. Дзюбенко до принципів нормотворчості відносить такі принципи: законність; науковість; гласність; демократизм; своєчасність; професіоналізм; планування; диференціація нормотворчої компетенції [6, 71]. О. В. Шаган виділяє наступні принципи нормотворчості: верховенство права; гуманізм; демократизм; законність; гласність; відповідальність; динамізм та стабільність; оперативність; планування та прогнозування; системність та ієрархічність; застосування прийомів та засобів юридичної техніки; професіоналізм; обґрунтованість; міжнародний пріоритет; принцип національних інтересів [12, 160–162]. В. І. Риндюк вважає, що принципами нормотворчості є: гуманізм; демократизм; гласність; законність; науковість; системність; техніко-юридична досконалість; професіоналізм [10, 25].

Варто зазначити, що відсутність чіткого переліку принципів адміністративно-правового регулювання нормотворчої діяльності у законодавстві пояснюється тим, що нормотворча діяльність різних державних органів регулюється різними законодавчими актами. Наприклад, нормотворча діяльність Верховної Ради України регулюється, зокрема, Конституцією України та Законом України “Про Регламент Верховної Ради України”; нормотворча діяльність Кабінету Міністрів України регулюється, зокрема, Конституцією України та Законом України “Про Кабінет Міністрів України”; нормотворча діяльність органів місцевого самоврядування регулюється, зокрема, Конституцією України та Законом України “Про місцеве самоврядування в Україні” тощо. Однак, можна виділити перелік принципів, характерних для нормотворчої діяльності в цілому, незалежно від того, який державний орган здійснює нормотворчість. Також, варто зазначити, що, оскільки здійснення нормотворчої діяльності визначається, передусім тим, як ця діяльність регулюється, то можна зробити висновок, що принципи нормотворчої діяльності одночасно є також принципами адміністративно-правового регулювання вказаної діяльності. Тобто, по-суті, немає різниці між принципами нормотворчої діяльності та принципами адміністративно-правового регулювання нормотворчої діяльності.

Отже, проаналізувавши різні підходи науковців до визначення принципів нормотворчості, можна виділити такі принципи адміністративно-правового регулювання нормотворчої діяльності: принцип верховенства права; принцип законності; принцип гуманізму; принцип демократизму; принцип гласності; принцип відповідальності; принцип пріоритету норм міжнародного права над нормами національного права; принцип науковості; принцип професіоналізму; принцип системності; принцип планування; принцип застосування юридичної техніки; принцип зв’язку з практикою; принцип своєчасності; принцип використання правового досвіду.

Принцип верховенства права як принцип адміністративно-правового регулювання нормотворчої діяльності виявляється у двох важливих аспектах: відповідності законів та інших нормативно-правових актів Конституції України; пріоритетності прав і свобод людини та громадянина в діяльності (зокрема, нормотворчій) держави в особі державних органів та посадових осіб.

Перший аспект визначений у ч. 2 ст. 8 Конституції України, де вказано, що Конституція України має найвищу юридичну силу. Закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй, а другий аспект визначений у ч. 2 ст. 3 Конституції України, де зазначено, що права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави [1].

Що ж стосується принципу законності у системі принципів адміністративно-правового регулювання нормотворчої діяльності, то вказаний принцип проявляється в таких аспектах: вимога неухильного додержання Конституції України та законів України; обов'язок органів державної влади та місцевого самоврядування діяти лише у межах, визначених Конституцією та законами України.

Перший аспект (вимога неухильного додержання Конституції України та законів України) визначений у ч. 1 ст. 68 Конституції України, а другий аспект визначений в ч. 2 ст. 19 Конституції України, де зазначено, що органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України [1].

Також, серед принципів адміністративно-правового регулювання нормотворчої діяльності є принцип гуманізму, який характеризується тим, що діяльність держави, в тому числі нормотворча, насамперед, повинна спрямовуватися на забезпечення прав і свобод людини і громадянина. Даний принцип визначений, зокрема, ч. 2 ст. 3 Конституції України утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави [1].

Також, в адміністративно-правовому регулюванні нормотворчої діяльності важливим є принцип демократизму, закріплений, зокрема, у ч. 2 ст. 5 Конституції України, де зазначено, що носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні є народ [1].

Крім цього, важливим принципом адміністративно-правового регулювання нормотворчої діяльності є принцип гласності, який визначений, зокрема, ст. 57 Конституції України [1]. Дана правова норма акцентує увагу на такій ознаці принципу гласності, як обов'язковість доведення до відома населення нормативно-правових актів, що визначають права й обов'язки громадян. Також, ст. 6 Закону України "Про інформацію" встановлює обов'язок суб'єктів владних повноважень інформувати громадськість та засоби масової інформації про свою діяльність і прийняті рішення [2]. Зокрема, ч. 1 ст. 2 Закону України "Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації" передбачає право засобів масової інформації України висвітлювати всі аспекти діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування [3]. Тобто, важливу роль у забезпеченні принципу гласності відіграють незалежні засоби масової інформації.

Отже, принцип гласності полягає в таких аспектах: оприлюднення прийнятих нормативно-правових актів; гласне і відкрите обговорення проєктів нормативно-правових актів.

Також, у системі принципів адміністративно-правового регулювання нормотворчої діяльності важливим є принцип відповідальності. Вказаний принцип закріплений, зокрема, у ч. 2 ст. 3 Конституції України, де зазначено, що держава відповідає перед людиною за свою діяльність [1].

Не менш важливим є принцип пріоритету норм міжнародного права над нормами національного права. Вказаний принцип визначений, зокрема, в ч. 1 ст. 9 Конституції України [1] та ч. 2 ст. 19 Закону України “Про міжнародні договори України” [4]. Даний принцип передбачає: якщо міжнародним договором України, який набрав чинності в установленому порядку, встановлено інші правила, ніж ті, що передбачені у відповідному акті законодавства України, то застосовуються правила міжнародного договору.

Велике значення має принцип науковості, який полягає в тому, що при здійсненні нормотворчої діяльності повинні враховуватися наукові висновки та рекомендації.

Також, важливим є принцип професіоналізму. Як зазначає В. І. Риндюк, виробленням юридичних норм повинні займатися професіонали. У нормотворчому процесі необхідно використовувати знання не тільки досвідчених юристів (як учених, так і практиків), а й учених різних спеціальностей (політологів, економістів та ін.) [10, 25]. Даний принцип має дуже важливе значення, оскільки, правові норми регулюють дуже значне коло суспільних відносин, тому для ефективного здійснення правового регулювання потрібні не лише професійні знання юристів, а також знання фахівців в тих сферах суспільних відносин, щодо яких здійснюється правове регулювання.

Крім цього, важливим принципом адміністративно-правового регулювання нормотворчої діяльності є принцип системності, який полягає в тому, що законодавство України є системою. Тобто, всі нормативно-правові акти повинні узгоджуватись; не повинно бути колізій тощо.

Також, в адміністративно-правовому регулюванні нормотворчої діяльності великого значення мають такі принципи: планування; застосування юридичної техніки; зв'язку з практикою; своєчасності; використання правового досвіду. Зокрема, принцип планування передбачає необхідність здійснення відповідної підготовчої роботи перед прийняттям нормативно-правового акта; принцип застосування юридичної техніки вимагає застосування певних прийомів при прийнятті нормативно-правових актів (наприклад, правові норми повинні бути чітко викладені в нормативно-правових актах); принцип зв'язку з практикою вимагає можливості застосування відповідної норми права, яка міститься в нормативно-правовому акті (відсутність так званих “мертвих” правових норм, які не застосовуються на практиці); принцип своєчасності передбачає необхідність прийняття відповідних нормативно-правових актів у разі виникнення суспільних відносин, які необхідно регулювати (відсутність прогалин у праві); принцип використання правового досвіду вимагає використовувати у нормотворчій діяльності, зокрема, досвід інших держав.

Зважаючи на те, що нормотворча діяльність здійснюється різними державними органами, існують принципи, які є основою адміністративно-пра-

вового регулювання нормотворчої діяльності вказаних державних органів. Проаналізувавши наукову юридичну літературу, можна дійти висновку, що до системи зазначених принципів належать такі:

- принцип верховенства права;
- принцип законності;
- принцип гуманізму;
- принцип демократизму;
- принцип гласності;
- принцип відповідальності;
- принцип пріоритету норм міжнародного права над нормами національного права;
- принцип науковості;
- принцип професіоналізму;
- принцип системності;
- принцип планування;
- принцип застосування юридичної техніки;
- принцип зв'язку з практикою;
- принцип своєчасності;
- принцип використання правового досвіду.

Джерела

1. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к / 96-ВР (зі змінами) // Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 р. № 2657-XII (зі змінами) // Відомості Верховної Ради України. 1992. № 48. Ст. 650.
3. Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації: Закон України від 23.09.1997 р. № 539 / 97-ВР (зі змінами) // Відомості Верховної Ради України. 1997. № 49. Ст. 299.
4. Про міжнародні договори України: Закон України від 29.06.2004 р. № 1906-IV (зі змінами) // Відомості Верховної Ради України. 2004. № 50. Ст. 540.
5. *Дашковська О. Р.* Принципи нормотворчої діяльності: загальна характеристика // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2015. Вип. 35. Ч. II. Т. 1. С. 29–32.
6. *Дзюбенко О. Л.* Ідея верховенства права в контексті відомчого нормотворення // Наук. зап. НаУКМА. Серія: Юрид. науки. 2007. Т. 64. С. 70–73.
7. *Кельман М. С., Мурашин О. Г.* Загальна теорія права (зі схемами, кросвордами, тестами): підручник. К.: Кондор, 2002. 353 с.
8. *Крестовська Н. М., Матвеева Л. Г.* Теорія держави і права: підручник. Нац. ун-т "Одес. юрид. акад.", Одес. держ. ун-т внутр. справ. Київ: Юрінком Інтер, 2015. 583 с.
9. *Луць Л. А.* Загальна теорія держави і права: навч.-метод. посіб. (за кредитно-модульною системою). К.: Атіка, 2007. 412 с.
10. *Риндюк В. І.* Нормотворча діяльність: навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц. К.: КНЕУ, 2009. 162 с.
11. *Фігель М. В.* Поняття принципів правотворчості та основні підходи до їх класифікації // Наук. записки. Т. 53. Юрид. науки. К.: Вид. дім "Києво-Могилян. акад.", 2006. С. 21–24.

12. Шаган В. О. Принципи нормотворчості органів місцевого самоврядування // Вісник Нац. ун-ту "Львівська політехніка". Серія: Юрид. науки. 2014. № 801. С. 159–163.
13. Шаган О. В. Система принципів нормотворчості // Наук.-інформ. вісн. Івано-Франківського ун-ту права ім. Короля Данила Галицького. 2014. № 9. С. 64–69.

Zaveruhha V. G. Problems Of System Analysis Of Principles Of Administrative And Legal Regulation Of Standard-Making Activity In Ukraine.

The article deals with the principles of administrative and legal regulation of rule-making activity in Ukraine. The scientific approaches to the definition of principles of rule-making are analyzed. The description of the principles of administrative and legal regulation of rule-making activity in Ukraine is being carried out.

Public relations are governed by the rules of law, which are created, changed and terminated as a result of rule-making activities. Therefore, the principles on the basis of which the administrative and legal regulation of rule-making activities are carried out are very important. However, to date, there is no clear list of these principles in the legislation of Ukraine. That is, guiding ideas, principles of administrative and legal regulation of rule-making activities are contained in various legislative acts: the Constitution of Ukraine, laws of Ukraine, other regulations, etc. Also, among scholars there is no single view on the system of principles of administrative and legal regulation of rule-making activities.

The purpose of the article is a detailed analysis of the system of principles of administrative and legal regulation of rule-making activities.

Conclusions of the article. Given that rule-making activities are carried out by various state bodies, there are principles that are the basis of administrative and legal regulation of rule-making activities of these state bodies. After analyzing the scientific legal literature, we can conclude that the system of these principles includes the following principles:

- 1. The principle of the rule of law.*
- 2. The principle of legality.*
- 3. The principle of humanism.*
- 4. The principle of democracy.*
- 5. The principle of publicity.*
- 6. The principle of responsibility.*
- 7. The principle of priority of norms of international law over norms of national law.*
- 8. The principle of scientificity.*
- 9. The principle of professionalism.*
- 10. The principle of systematization.*
- 11. The principle of planning.*
- 12. The principle of application of legal techniques.*
- 13. The principle of connection with practice.*
- 14. The principle of timeliness.*
- 15. The principle of using legal experience.*

<https://doi.org/10.32689/2522-4603-2019-02/58-61-67>

Надійшла 16 жовтня 2019 р.

М. В. МІХЕЄВ

<https://orcid.org/0000-0002-5384-5985>

Міжрегіональна Академія управління персоналом, м. Київ

ОСНОВНІ ВІДМІННОСТІ МІЖ КРИМІНАЛЬНИМ ТА АДМІНІСТРАТИВНИМ ПРОЦЕСАМИ

Наукові праці МАУП. Серія Юридичні науки, 2019, вип. 58(2), с. 68–73

<https://doi.org/10.32689/2522-4603-2019-02/58-68-73>

Здійснено порівняння адміністративного та кримінального процесів в українському законодавстві з точки зору змістового наповнення, враховуючи наявність поділу адміністративного процесу на конфліктний та неконфліктний.

В юридичній науці серед певної групи науковців склалася думка про те, що адміністративний процес та кримінальний процес співвідносяться як два однакових за змістом. Проте така точка зору потребує уточнення. Кримінальний процес певною мірою співпадає з частиною адміністративного процесу, який носить назву юрисдикційного або конфліктного процесу. Проте, в застосуванні правових норм за результатами адміністративних і кримінальних проваджень є суттєва різниця. Більша ж частина адміністративного процесу немає нічого спільного з кримінальним процесом, оскільки провадження відбуваються без притягнення окремих осіб до відповідальності та призначення стягнення або покарання. Цей тип адміністративних проваджень носить назву неконфліктні провадження і він значно більшим за обсягом ніж адміністративні провадження, які носять назву конфліктні.

Таким чином, визначимо відмінності між адміністративним та кримінальним процесом і сформуємо основу поділу адміністративного процесу на конфліктний та неконфліктний, що в юридичній літературі ще не пропонувалося.

Адміністративні та кримінальні процеси вивчалися багатьма вченими. Адміністративний процес на монографічному рівні детально вивчався О. В. Кузьменко [1; 2] та В. К. Колпаковим [3]. При цьому ними було зроблено основи адміністративного процесу, які в подальшому розглядалися у працях Р. М. Миронюка [4], А. М. Апарова [5] та ряду інших дослідників. Дослідження розвитку та закономірностей кримінального процесу здійснювалося такими вченими: В. М. Тертишник [7], Л. Д. Удалова [6]. Разом з тим питання співвідношення адміністративного та кримінального процесу в більшості випадків не аналізувалося, хоча окремі дослідники стверджу-

вали, що адміністративний процес має такі ж самі стадії як кримінальний процес [8].

Однак, не можна говорити про те, що адміністративний процес та кримінальний процес мають одні і ті самі стадії, проте, якщо взяти адміністративний конфліктний або юрисдикційний процес то певні співпадиння можна визначити.

Говорячи про адміністративний процес та кримінальний процес насамперед треба визначити, що являє собою юридичний процес. Визначення юридичного процесу дається в Юридичній енциклопедії як “узагальнююче поняття, що характеризує регламентований законом порядок конституційного судочинства, провадження у цивільних, господарських і кримінальних справах, а також діяльності органів (службових і посадових осіб) адміністративної юрисдикції і судових установ з розгляду справ про адміністративні правопорушення” [9].

Вже в самому визначенні бачимо, що відсутнє поняття неконфліктного адміністративного процесу, адже всі процеси мають певні етапи та провадження, проте немає згадки про юридичний процес, коли вирішуються певні справи, що стосуються прав і інтересів громадян, але вони не пов’язані з судовою діяльністю.

З ознак юридичного процесу маємо можливість визначити такі [10; 11]:

- юридичний процес — це чітко регламентована форма юридичної діяльності;
- юридичний процес спрямований на задоволення і гарантування прав та інтересів суб’єктів права;
- юридичний процес не може здійснюватися без матеріального права, тому що він дає можливість втілювати в життя норми матеріального права.

Розглядаючи адміністративний процес, варто зазначити, що наведені ознаки притаманні адміністративному процесу. Тобто вся діяльність службових і посадових осіб, які мають право вирішувати питання, що пов’язані з адміністративними правами та обов’язками громадян регламентована відповідними нормативними документами. При цьому це можуть бути Закони України, Кодекс України про адміністративні правопорушення, підзаконні акти такі як накази міністерств, інструкції, колегіальні рішення, які зафіксовані у відповідній формі та ін. При цьому рішення, які приймаються мають відповідну юридичну силу. Слід зазначити ще одну особливість нормативних актів, які діють у сфері адміністративного процесу вони вміщені в багатьох наказах, інструкціях та інших документах і не обов’язково у Кодексі України про адміністративні правопорушення.

З іншого боку, якщо подивитись на нормативні документи, які регламентують кримінальний процес, то регламентація кримінального процесу є більш жорсткою. Посадові особи, які застосовують кримінальні норми, мають діяти тільки відповідно до законів України та Кримінального процесуального кодексу України [12]. В разі відхилень від вимог Кримінального процесуального кодексу України посадові та службові особи можуть притягатися до різних

видів відповідальності, а накази та інструкції, які визначають сфери діяльності службових та посадових осіб, можуть лише уточнювати норми, зафіксовані у Кримінальному процесуальному кодексі України. Тобто, існує чітке упорядкування застосування норм Кримінального процесуального кодексу України.

Стосовно регламентації адміністративного процесу — в законодавстві не існує окремого адміністративно-процесуального закону. При цьому зазначимо, що в різних країнах до питання визначення адміністративного процесу зафіксовано різні підходи. Наприклад, у Республіці Білорусь поряд з кодексом про адміністративні правопорушення [14] існує Процесуально-виконавчий кодекс про адміністративні правопорушення [13].

У даному кодексі визначено три основних частини: учасники адміністративного процесу та докази, сам адміністративний процес та виконання рішень про адміністративні стягнення.

В Україні питання адміністративного конфліктного процесу належать до різних розділів та глав Кодексу України про адміністративні правопорушення [15]. При цьому слід зазначити, що тільки перерахування органів, які мають притягати порушників до адміністративної відповідальності займає близько тридцяти статей.

Слід врахувати, що Кодекс України про адміністративні правопорушення був прийнятий ще в часи Радянського Союзу і до нього вносяться зміни, але частина статей вже застаріла і мала б бути виключеною.

Подібною є структура адміністративного та кримінального правопорушення: вона включає суб'єкт, об'єкт, об'єктивну та суб'єктивну сторони правопорушення. Разом з тим, в адміністративному процесі при вчиненні окремих правопорушень виділено чітко суб'єктивну сторону правопорушення.

Слід зазначити, що і адміністративний конфліктний і кримінальний процеси спрямовані на вирішення питань про притягнення до відповідальності осіб, які вчинили правопорушення. Тобто є конфлікт, існує норма адміністративного та кримінального права відповідно, особи, які мають на те право, застосовують норми матеріального права з метою притягнення винних осіб до відповідальності.

Разом з тим, в адміністративному процесі існують неконфліктні провадження. При цьому неконфліктних проваджень в адміністративному процесі в рази більше, ніж конфліктних. С. В. Івчук поділяє такі провадження на кілька видів: управлінські, нормотворчі, дозвільні, реєстраційні, контрольні, наглядові та атестаційні. Зокрема, вона пропонує до неконфліктних адміністративних проваджень відносити провадження, які мають місце в інших підгалузях права. Зазначені провадження здійснюються на основі адміністративно-правових норм. Такими провадженнями, на думку автора, є: торговельні, медичні, сімейні, регулятивні, освітні, страхові, провадження у сфері надання різних послуг, спортивні та ін. [16].

Певні спроби щодо класифікації неконфліктних (неюрисдикційних) проваджень були зроблені раніше В. Б. Авер'яновим, який пропонував відносити до неконфліктних такі види проваджень [17]:

- з підготовки та ухвалення нормативних правових актів;
- з підготовки та ухвалення індивідуальних правових актів;
- з укладення адміністративних договорів;
- з розгляду пропозицій і заяв громадян;
- реєстраційні і дозвільні;
- установчі;
- з реалізації контрольно-наглядових проваджень;
- виконавчі;
- з діловодства;
- з приватизації державного і громадського майна;
- у земельних, екологічних, фінансово-бюджетних, податкових та деяких інших справах.

Зазначимо, що в неконфліктних адміністративних провадженнях в принципі також існують складові таких проваджень, проте вони не завжди чітко визначені і навіть в окремих випадках неможливо визначити до якого виду проваджень вони належать.

Наприклад, візьмемо провадження з отримання паспорту особою, яка досягла 16-річного віку. Особа звертається до державного органу, який зобов'язаний видати їй відповідний документ, тобто паспорт. Таке провадження має ознаки і нормотворчого характеру, адже особа після отримання паспорта набуває певних прав і обов'язків і відповідно таким чином створюється норма, щодо переведення даної особи з одного статусу до іншого. У даному провадженні можемо спостерігати і ознаки дозвільного провадження, особа отримує паспорт, що дає їй можливість вчиняти певні дії, які вона не мала права вчиняти до тих пір, поки не отримала паспорт.

Найбільш вірогідно таке провадження має ознаки реєстраційного провадження, адже таким чином особа реєструється як повнолітня і стає носієм відповідних прав, а також набуває відповідних обов'язків.

При цьому неконфліктні адміністративні провадження не завжди є обов'язковими, але бажаними. На відміну від кримінального провадження вони вчиняються за волею осіб, тоді як кримінальні провадження вчиняються за волею держави у особі відповідних посадових осіб.

Окремо треба визначити етапи кримінального та адміністративного провадження. У кримінальному провадженні етапи чітко передбачені у Кримінальному процесуальному кодексі України. До них можна віднести досудове розслідування, судовий розгляд у першій інстанції, апеляційний розгляд, касаційний розгляд та виконання рішення суду.

В адміністративних неконфліктних провадженнях є тільки етапи, які можна поділити, наприклад, на етап звернення громадянина з проханням вчинити якісь дії, етап перевірки можливості їх вчинення, якщо він необхідний та етап виконання, тобто підготовки та вручення певного документа. При цьому в окремих випадках в адміністративних провадженнях може бути етап оскарження, якщо громадянин не отримав певні послуги або не в тому обсязі, на який він розраховував. Ці етапи вже перетворюються на конфліктні провадження і в них вже можуть брати участь судові органи.

Отже, можна дійти таких висновків:

1. Кримінальний і адміністративний процес мають багато спільних ознак, але вони відрізняються за методом регулювання: в кримінальному процесі — регулювання чітке і визначене в Кримінальному процесуальному кодексі, а в адміністративному — існує велика кількість нормативних актів, які регулюють відносини в різних галузях права.
2. Кримінальний процес є єдиним і здійснюється тільки в тій формі, яка передбачена Кримінальним процесуальним кодексом України, в той час як в адміністративному процесі виокремлюється конфліктний та неконфліктний процеси, або конфліктні та неконфліктні провадження, які відрізняються за формою здійснення.
3. Кримінальний процес спрямований на встановлення особи, яка вчинила злочин та притягнення її до кримінальної відповідальності, а адміністративний процес, якщо він не є конфліктним, спрямований на врегулювання різних правовідносин у різних галузях права.

Джерела

1. *Кузьменко О. В.* Теоретичні засади адміністративного процесу: монографія. К.: Атіка, 2005. 352 с.
2. *Кузьменко О. В.* Адміністративний процес у парадигмі права: дис. ... д-ра юрид. наук. 12.00.07. К.: КНУВС. 401 с.
3. *Колпаков В. К.* Адміністративно-деліктний правовий феномен: монографія. К.: Юрінком Інтер, 2004. 528 с.
4. *Миронюк Р. В.* Правовий статус суб'єктів адміністративно-деліктного процесу: теорія та практика реалізації: монографія. Дніпропетровськ: Ліра ЛТД, 2013. 433 с.
5. *Апаров А. М.* Адміністративно-процесуальне право: стан та перспективи розвитку. К.: Істина, 2012. 518 с.
6. *Удалова Л. Д.* Теоретичні засади отримання вербальної інформації у кримінальному процесі України : дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.09 / Київський нац. ун-т внутрішніх справ. К., 2006. 456 с.
7. *Тертишник В. М.* Гарантії прав і свобод людини та забезпечення встановлення істини в кримінальному процесі України : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09. Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ. Дніпропетровськ, 2009. 440 с.
8. *Демський Е. Ф.* Адміністративне процесуальне право України : навч. посіб. К.: Юрінком Інтер, 2008. 496 с.
9. Юридична енциклопедія: у 6 т. / Редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова) редкол та ін. К.: Українська енциклопедія, 1998. 766 с.
10. *Горшенёв В. М., Крутин В. Г., Мельников Ю. И.* Теория юридического процесса / Под общ ред. В. М. Горшенёва. Х.: Вища шк., 1985. 191 с.
11. Міжнародна поліцейська енциклопедія Т. І. Теоретико-методологічні та концептуальні засади поліцейського права та поліцейської деонтології. К.: Вид. дім "Ін Юре", 2003. 1230 с.
12. Кримінальний процесуальний кодекс України: чинне законодавство зі змінами та доповненнями станом на 20 серпня 2019 р. (офіц. текст). К.: Паливода А. В., 2019. 408 с.
13. Процесуально-исполнительный кодекс Республики Беларусь об административных правонарушениях. Минск: Акад. МВД Респ. Беларусь, 2007. 120 с.

14. Кодекс Республики Беларусь об административных правонарушениях. Минск: Акад. МВД Респ. Беларусь, 2007. 184 с.
15. Науково-практичний коментар Кодексу України про адміністративні правопорушення / Р. А. Калюжний, А. Т. Комзюк, О. О. Погрібний та ін. 3-тє вид. К.: Алерта, КНТ, ЦУЛ., 2010. 684 с.
16. Івчук С. В. Неконфліктні провадження в адміністративному процесі: дис. ... канд. юрид. наук, спеціальність 12.00.07 адміністративне право і процес, фінансове право, інформаційне право. К., 2012. 208 с.
17. Адміністративне право України. Академічний курс: підручник: у 2 т.: Т. 1: Загальна частина / Ред. кол. В. Б. Авер'янов (голова). К.: Юрид. думка, 2004. 584 с.

Mikheiev M. V. The Main Differences Between Criminal And Administrative Proceedings.

The article attempts to compare administrative and criminal processes in Ukrainian legislation. Administrative and criminal processes have been found to have many similarities, but they also have many distinctive features. In Ukrainian law and in scientific research it is proved that both criminal and administrative conflict processes consist of four components: subject, object, objective and subjective parties. However, the administrative non-conflict process does not always consist of four components. It has been proved that both criminal and administrative conflict processes are aimed at identifying offenders and bringing them to criminal responsibility or imposing administrative penalties on them. The administrative non-conflict process is aimed at managing various situations in different spheres of life and has nothing to do with punishment. In legal science, a large number of types of administrative non-conflict process or non-conflict proceedings are distinguished. These include:

- *managerial;*
- *rulemaking;*
- *permits;*
- *registration;*
- *control;*
- *supervisory and certification proceedings.*

In addition, non-conflict proceedings include other proceedings which are of an administrative nature: educational, medical, commercial insurance and others.

In criminal proceedings there is no separation, it is the only one.

<https://doi.org/10.32689/2522-4603-2019-02/58-68-73>

Надійшла 14 грудня 2019 р.

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОКУРАТУРИ УКРАЇНИ ТА ПРОКУРАТУРИ АЗЕРБАЙДЖАНСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ

Наукові праці МАУП. Серія Юридичні науки, 2019, вип. 58(2), с. 74–78

<https://doi.org/10.32689/2522-4603-2019-02/58-74-78>

Проведено короткий порівняльний аналіз діяльності прокуратури України та Азербайджанської республіки. Встановлено, що більшості функцій і завдань прокуратури, які визначені в законодавстві та конституціях республік, співпадають. Зазначено, як можуть впливати на ефективність роботи української прокуратури особливості діяльності, які відрізняються.

Порівняння діяльності прокуратури України та Азербайджанської Республіки показує, що в діяльності прокуратури України утворилось багато відмінностей, які відбулися після Революції Гідності. Система діяльності прокуратури Азербайджанської Республіки в основному носить залишки прокуратури Радянського Союзу, але має свої особливості. Разом з тим, в діяльності прокуратури Азербайджанської республіки є певні позитивні аспекти, які у разі використання прокуратурою України можуть сприяти підвищенню її ефективності.

Порівняємо діяльність прокуратури України та Азербайджанської республіки і визначимо позитивні аспекти цієї діяльності з метою формування пропозицій щодо вдосконалення діяльності прокуратури України.

Питання порівняння діяльності прокуратури України та прокуратури Азербайджанської республіки практично не вивчалось в науковій літературі. Певні аспекти проблематики порівняння діяльності прокуратури Азербайджанської республіки та України відзначено в працях А. Русатзаде [1; 2], а також у різноманітних виступах на наукових конференціях [3]. Разом з тим детального аналізу структури та діяльності прокуратури України та Азербайджанської республіки не було проведено.

Прокуратура України на сьогодні працює на основі Закону України “Про прокуратуру”, який був прийнятий у 2014 р. [4]. У Законі України визначено, що прокуратура України становить єдину систему, яка в порядку, передбаче-

ному цим Законом, здійснює встановлені Конституцією України [5] функції з метою захисту прав і свобод людини, загальних інтересів суспільства та держави.

Доречно зазначити, що в Законі України сформульовано основні функції прокуратури:

- підтримання державного обвинувачення в суді;
- представництво інтересів громадянина або держави в суді;
- нагляд за додержанням законів органами, що провадять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство;
- нагляд за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян [4].

Крім того, передбачено що на прокуратуру не можуть покладатися функції, не передбачені законодавством.

Законодавство про прокуратуру складається з конституції Азербайджанської республіки, Закону про прокуратуру, інших законів та міжнародних договорів, які схвалені вищими органами державної влади Азербайджанської республіки. Разом з тим основні функції прокуратури визначені в законі Азербайджанської республіки “О прокуратуре” [6].

Щодо функцій прокуратури Азербайджанської республіки, то в законі визначено, що прокуратура в передбачених законом випадках і порядку:

- порушує кримінальну справу і веде досудове слідство;
- здійснює процесуальне керівництво попереднім розслідуванням у кримінальній справі і забезпечує дотримання законів;
- здійснює контроль за виконанням і застосуванням законів у діяльності органів дізнання та оперативно-розшукових органів;
- приносить позов (подає заяву), і бере участь як позивач при розгляді справ у цивільних і економічних спорів;
- бере участь як сторона при розгляді в суді кримінальних справ, захищає державне обвинувачення;
- подає протести щодо рішень суду;
- бере участь у досягненні мети призначених судами покарань.

У законодавстві Азербайджанської республіки також сформовано положення про те, що покладання на прокуратуру обов'язків, не передбачених конституцією, законом “Про прокуратуру” та процесуальним законодавством, не допускається.

Таким чином, обсяг функцій прокуратури Азербайджанської республіки є значно ширшим, ніж в Україні. Слід зазначити, що питання про здійснення процесуального керівництва попереднім та досудовим розслідуванням було в попередньому Законі України “Про прокуратуру” [7], проте з незрозумілих причин його було вилучено в новому законі.

Якщо розглянути систему діяльності прокуратури України у кримінальному процесі, то в ній передбачено, що прокурор повинен тісно співпрацювати зі слідчими, які в кінці досудового розслідування готують обвинувальний вирок, а прокурор має виступати як державний обвинувач на основі цього

обвинувального вироку. Тому питання про процесуальне керівництво досудовим розслідуванням має бути закріплено на законодавчому рівні.

Щодо засад діяльності прокуратури України та прокуратури Азербайджанської республіки, то в законодавстві України визначено, що засадами діяльності прокуратури є:

- верховенство права та визнання людини, її життя і здоров'я, честі і гідності, недоторканності і безпеки найвищою соціальною цінністю;
- законність, справедливість, неупередженість та об'єктивність;
- територіальність;
- презумпція невинуватості;
- незалежність прокурорів, що передбачає існування гарантій від незаконного політичного, матеріального чи іншого впливу на прокурора щодо прийняття ним рішень при виконанні службових обов'язків;
- політична нейтральність прокуратури;
- недопустимість незаконного втручання прокуратури в діяльність органів законодавчої, виконавчої і судової влади;
- повага до незалежності суддів, що передбачає заборону публічного висловлювання сумнівів щодо правосудності судових рішень поза межами процедури їх оскарження у порядку, передбаченому процесуальним законом;
- прозорість діяльності прокуратури, що забезпечується відкритим і конкурсним зайняттям посади прокурора, вільним доступом до інформації довідкового характеру, наданням на запити інформації, якщо законом не встановлено обмежень щодо її надання;
- неухильне дотримання вимог професійної етики та поведінки [4].

В Азербайджанській республіці до основних принципів діяльності прокуратури віднесено [6]:

- законність;
- рівноправність усіх перед законом;
- дотримання та повагу прав і свобод фізичних осіб, прав юридичних осіб;
- об'єктивність, неупередженість та посилення на факти;
- єдність і централізація, підпорядкування територіальних та спеціалізованих прокурорів генеральному прокурору Азербайджанської республіки;
- політична незалежність.

Зазначимо, що в Україні питання рівноправності громадян перед законом внесено до Конституції України, тому немає необхідності формувати його ще і в Законі України “Про прокуратуру”.

Суттєві відмінності є у структурі прокуратури в Україні та Азербайджанській республіці.

В Україні відповідно до Закону України “Про прокуратуру” структура прокуратури складається з:

- Офісу Генерального прокурора;
- обласних прокуратур;
- окружних прокуратур;
- Спеціалізованої антикорупційної прокуратури.

У разі потреби рішенням Генерального прокурора можуть утворюватися спеціалізовані прокуратури на правах структурного підрозділу Офісу Генерального прокурора, на правах обласних прокуратур, на правах підрозділу обласної прокуратури, на правах окружних прокуратур, на правах підрозділу окружної прокуратури [4].

В Азербайджанській республіці структура прокуратури включає в себе:

- Генеральну прокуратуру Азербайджанської Республіки;
- Військову прокуратуру Азербайджанської Республіки;
- Прокуратури Нахічеванської Автономної Республіки;
- Військової прокуратури Нахічеванської Автономної Республіки;
- районних (міських) прокуратур;
- військових спеціалізованих прокуратур;
- науково-освітніх установ, органів друку, інших структур типографського, соціально-побутового та господарського призначення.

Відповідно до Конституції Азербайджанської республіки [8], закону Азербайджанської республіки про прокуратуру та іншими законами Азербайджанської республіки в системі Прокуратури Азербайджанської республіки можуть бути створені територіальні прокуратури, а також спеціалізовані прокуратури, прирівняні до районних (міських) прокуратур, та інші прокуратури [6].

Зазначений короткий аналіз дає підстави для таких висновків:

1. В Україні на сьогодні немає законодавчого закріплення процесуального керівництва прокуратури за проведенням досудового розслідування, що негативно впливає на стан розслідування справ та підготовку обвинувальних вироків.

2. В Україні вже п'ятий рік триває військовий конфлікт, у зв'язку з агресією Російської Федерації, проте питання про виокремлення військової прокуратури до сьогодні не вирішено на законодавчому рівні. Військова прокуратура України працює не на основі закону, а на основі підзаконного акта, тому її ефективність є недостатньою. Необхідно внести зміни до Закону України та змінити структуру прокуратури.

3. Питання про проведення розслідування працівниками прокуратури в Україні офіційно не відображено в законі, проте працівники прокуратури проводять самостійні розслідування, особливо це стосується Генеральної прокуратури. Це порушення законодавства. Тому треба або внести зміни до закону і надати права прокуратурі проводити самостійно досудове розслідування або передати розслідування всіх справ до інших правоохоронних органів.

Джерела

1. *Рустамзаде А.* Деятельность судебно-правового совета Азербайджанской республики и высшего совета юстиции в Украине как важный объект реформирования // Наук. зап. ін-ту законодавства Верховної Ради України. 2015. № 6. С. 148–155.
2. *Рустамзаде А.* Правовые принципы организации и деятельности органов судебного самоуправления в Азербайджанской республике // Юрид. вісник. Повітряне і космічне право. 2013. № 1. С. 50–55.

3. *Taziev M.* Порівняння функцій прокуратури України та Азербайджанської республіки // Матеріали IV міжнародної науково-практичної конференції “Розвиток української держави в умовах активізації євроінтеграційних процесів”. Київ. 15 квітня 2019 р.
4. Про прокуратуру: Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1697-VII (офіц. текст). К.: Паливода А. В., 2014. 112 с.
5. Конституція України // Інформаційно-довідковий сайт “Україна”. URL: http://proukraine.net.ua/?page_id=63
6. О прокуратуре: Закон Азербайджанської Республіки от 7 декабря 1999 г. № 767-ІІ // Оpubлікован в газете “Азербайджан” (30 декабря 1999 г., № 299).
7. Про прокуратуру: Закон України від 5 листопада 1991 р. № 1789-XII // Відомості Верховної Ради України. 1991. № 53. Ст. 793.
8. Конституция Азербайджанской Республики // Сайт: Государственное агентство гражданской авиации. Министерство транспорта, связи и высоких технологий Азербайджанской республики. URL: https://www.caa.gov.az/index.php?option=com_k2&view=item&id=93:constitution-of-the-republic-of-azerbaijan&Itemid=173&lang=ru

Tagiev M. Comparative Analysis of the Activities of the Prosecutor's Office of Ukraine and the Prosecutor's Office of the Republic of Azerbaijan.

The article provides a brief comparative analysis of the activities of the Prosecutor's Office of Ukraine and the Republic of Azerbaijan. It is established that most of the functions and tasks of the prosecutor's office, which are defined in the legislation and the constitutions of the republics, coincide, but there are some aspects that can affect the efficiency of the prosecutor's office of Ukraine, if they are changed in the national legislation. The Prosecutor's Office of the Republic of Azerbaijan independently conducts investigative actions, initiates cases and investigates them, and this is enshrined at the legislative level. In Ukraine, the prosecutor's office also conducts investigative actions and investigates cases, but at the same time the legislation does not provide for the functions of investigating cases by prosecutors. Moreover, the transitional provisions of the Constitution of Ukraine stipulate that the prosecutor's office should be deprived of investigative functions.

Another problem which is not defined in the legislation of Ukraine but defined in the legislation of the Republic of Azerbaijan is the problem of management of pre-trial investigation. In the Republic of Azerbaijan, prosecutors conduct pre-trial investigations, and there is no official consolidation of such leadership in Ukraine. Moreover, when conducting the pre-trial investigation, the prosecutor more clearly manages the situation and can more carefully prepare the conviction he pronounces in court.

There is also a difference in the structure of the prosecutor's office in Ukraine and in the Republic of Azerbaijan. In the Republic of Azerbaijan, which is involved in a military conflict with Armenia, military prosecutors' offices are isolated and working. In Ukraine, which is waging war with the Russian Federation, there is no legislative definition of military prosecutors, but they are working and performing their functions. Therefore, there is a need for legislative consolidation of the activities of the military prosecutor's offices.

As a result of the study, proposals were made to amend the legislation.

<https://doi.org/10.32689/2522-4603-2019-02/58-74-78>

Надійшла 22 грудня 2019 р.

Т. О. ШАПРАВСЬКИЙ

<https://orcid.org/0000-0003-1626-3721>

Міжрегіональна Академія управління персоналом, м. Київ

ПРОГРАМА ВИКОРИСТАННЯ Й ОХОРОНИ ЗЕМЕЛЬ ТА ІНШИХ ПРИРОДНИХ РЕСУРСІВ ЯК МЕХАНІЗМ РАЦІОНАЛЬНОГО УПРАВЛІННЯ ЗЕМЛЯМИ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД (НА ПРИКЛАДІ МІСТА БУЧА КИЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ)

Наукові праці МАУП. Серія Юридичні науки, 2019, вип. 58(2), с. 79–88

<https://doi.org/10.32689/2522-4603-2019-02/58-79-88>

Досліджено необхідність розробки та впровадження на рівні муніципалітетів програми використання й охорони земель та інших природних ресурсів. Проаналізовано повноваження органів місцевого самоврядування щодо прийняття та втілення подібних програм.

Земля є головним національним багатством, просторовою базою для розміщення виробництва, природним середовищем існування людини і, безумовно, найціннішим ресурсом, яким володіють територіальні громади сіл, селищ, міст. Майже в усіх територіальних громадах кошти, отримані від управління земельними ресурсами, займають питому вагу їх бюджетів. Реформа децентралізації влади в Україні та прийняття Закону України “Про добровільне об’єднання територіальних громад” ознаменували собою появу нових територіальних утворень — об’єднаних територіальних громад (ОТГ), які значно збільшились у своїх межах та отримали досить широкі повноваження в управлінні земельними ресурсами. Більше того, з прийняттям Кабінетом Міністрів України розпорядження від 31 січня 2018 р. № 60-р “Питання передачі земельних ділянок сільськогосподарського призначення державної власності у комунальну власність об’єднаних територіальних громад” [1], ОТГ отримали значні площі земель сільськогосподарського призначення державної власності: лише протягом 2018 р. Кабінет Міністрів України передав майже 1,46 млн га земель сільськогосподарського призначення за межами населених пунктів у власність 659 ОТГ [2] і робота в цьому напрямі триває й надалі. Зазначене зумовлює необхідність якісно нових підходів до планування і реалізації заходів з охорони й використання земель територіальних громад, одним з яких, на наше переконання, є затвердження органами місцевого самоврядування

програм використання й охорони земель та інших природних ресурсів на відповідній території. Впровадження подібних програм дасть можливість чітко окреслити напрями, механізми, інструменти і строки організації ефективного використання і охорони земель та інших природних ресурсів, створити умови для розвитку дрібного і середнього бізнесу, забезпечити необхідну якість життя населення, підвищити інвестиційну привабливість землекористування населених пунктів.

Висвітлені у цій публікації питання досліджувалися у роботах А. М. Мірошниченка, М. В. Шульги, П. Ф. Кулинича, В. В. Носіка, Титової, Ю. С. Шемшученка, А. П. Гетьмана, І. І. Каракаша, А. М. Третяка, Н. О. Капінос, В. О. Леонець та ін.

Розглянемо й обґрунтуємо необхідність обов'язкового прийняття та втілення на базовому рівні (сіл, селищ, міст, ОТГ) програми використання й охорони земель та інших природних ресурсів як дієвого інструменту управління земельними ресурсами для їх раціонального використання та охорони, формування напрямів капіталізації землекористування з урахуванням цільового призначення земель, забезпечення екологічної безпеки життєдіяльності населення, визначення обґрунтованих пропозицій перерозподілу земель з урахуванням потреби населення, розвитку територій, створення правового, економічного, екологічного і містобудівного механізмів регулювання земельних відносин, встановлення особливого режиму та умов використання й охорони земель та інших природних ресурсів.

Відповідно до Концепції Державної цільової програми розвитку земельних відносин в Україні на період до 2020 р., складна ситуація, що склалася у сфері земельних відносин, спричинена відсутністю зваженої державної земельної політики та механізму її реалізації; ефективної системи фінансово-економічного і землевпорядного механізму регулювання земельних відносин та землекористування [3]. Відповідно до Закону України “Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року” від 21.12.2010 р., стан земельних ресурсів України близький до критичного [4].

Відповідно до ст. 12 Закону України “Про охорону земель”, до повноважень сільських, селищних, міських рад у галузі охорони земель на території сіл, селищ, міст належать: *розробка, затвердження і реалізація цільових програм та документації із землеустрою щодо охорони земель відповідно до закону* [5]. Відповідні повноваження органів місцевого самоврядування закріплені також п. 22 ч. 1 ст. 26 Закону України “Про місцеве самоврядування в Україні”.

Поняття “*програма*” згідно з академічним тлумачним словником української мови визначається як “*наперед продуманий план якої-небудь діяльності, роботи тощо*” [6]. Законодавство України не містить визначення поняття “програма”, натомість визначає поняття “*державна цільова програма*” як комплекс взаємопов'язаних завдань і заходів, спрямованих на розв'язання найважливіших проблем розвитку держави, окремих галузей економіки або адміністративно-територіальних одиниць, здійснюються з використанням коштів

Державного бюджету України та узгоджені за строками виконання, складом виконавців, ресурсним забезпеченням [7]. Вочевидь, останню дефініцію можна застосовувати і для визначення поняття “місцева цільова програма” з урахуванням окремих особливостей останніх.

Програма використання і охорони земель та інших природних ресурсів (далі — Програма) розроблена на виконання рішення 34 сесії 7 скликання Бучанської міської ради № 1535/27-34-VII від 19.10.2017 р. для організації здійснення заходів щодо раціонального використання та охорони земель. До розробки програми було залучено науковців Державної екологічної академії післядипломної освіти та управління Міністерства екології та природних ресурсів України на чолі з професором А. М. Третьяком. Упродовж 2018 р. Програму було розроблено і рішенням 49 сесії 7 скликання Бучанської міської ради № 2647-49-VII від 29.11.2018 р. — затверджено. Період реалізації Програми — 2019–2028 роки [8].

Метою Програми є визначення напрямів, механізмів, інструментів і строків організації ефективного використання і охорони земель та інших природних ресурсів, створення умов для розвитку дрібного і середнього бізнесу, забезпечення необхідної якості життя населення, підвищення інвестиційної привабливості землекористування громади.

Прийняття Програми повинне вирішити такі проблемні питання землекористування м. Буча, які тією чи іншою мірою є актуальними майже для кожної територіальної громади [9]:

- незавершеність формування економічних та правових відносин власності на землю та інші природні ресурси;
- недосконалість існуючого законодавства та управління землекористуванням на території територіальної громади, відсутність кадастрової інформації про земельні та інші природні ресурси і права на них для його здійснення;
- незавершеність розподілу повноважень між органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування щодо розпорядження земельними ресурсами та управління землекористуванням на своїх територіях;
- нерозмежування земель державної і комунальної власності (як приклад, в м. Буча Київської області *станом на 2017 р. перебувало у комунальній власності тільки 0,7 % земель міста*), що створює управлінські і бюджетні труднощі в управлінні міським землекористуванням;
- відсутність системного планування розвитку землекористування, землеустрою, недосконалість обліку та нормативної грошової оцінки земель і земельних ділянок, державної реєстрації прав на земельні та інші природні ресурси і обмежень (обтяжень) у їх використанні.

Організація більш ефективного використання і охорони земель та інших природних ресурсів і територіальної організації муніципального управління землекористуванням забезпечується шляхом [9]:

- визначення перспектив розвитку міського землекористування та створення інвестиційно-привабливого містобудівного та рекреаційного

землекористування на основі розробленої та затвердженої в установленому порядку землевпорядної документації;

- визначення пріоритетів розвитку земельних відносин та землекористування з урахуванням зональних та місцевих особливостей;
- створення організаційно-правових умов для розвитку паритетних відносин між бізнесом, власниками землі та територіальною громадою на засадах публічно-приватного партнерства;
- юридичного та технічного оформлення права землеволодіння та землекористування територіальної громади, громадян і юридичних осіб;
- урегулювання земельних відносин та реструктуризації землекористування, формування місцевого ринку земельних ділянок та умов їх капіталізації;
- удосконалення системи муніципального управління землекористуванням та адміністрування платежів за землю і інші ресурси, екологічного податку.

Основними завданнями Програми є [9]:

- створення землевпорядно-правових та соціально-економічних умов для комплексного розвитку землекористування міста та його капіталізації;
- створення умов та посилення мотивації міського населення до розвитку підприємництва як основної умови підвищення рівня життя населення;
- створення екологічно безпечних умов для життєдіяльності населення, збереження навколишнього природного середовища та раціонального використання земельних та інших природних ресурсів, особливо зелених насаджень та земель рекреаційного призначення;
- збільшення надходжень в місцевий бюджет від платежів за землю та інші природні ресурси, забезпечення фінансової стійкості розвитку територіальної громади.

Для виконання Програми передбачаються заходи щодо [9]:

1. Удосконалення економічних та правових відносин власності на землю та інші природні ресурси, а саме:

- землевпорядне відновлення меж міста та розмежування земель державної та комунальної власності;
- удосконалення орендних відносин землі та інших природних ресурсів;
- формування та встановлення меж земельних сервітутів;
- організація та встановлення меж зон територіальних обмежень (обтяжень) у використанні земель та інших природних ресурсів і ідентифікація прав на них;
- формування землекористування комунальних підприємств на засадах кооперативних, корпоративних відносин та публічно-приватного партнерства;
- організація земельних торгів на купівлю-продаж права оренди землі для малого і дрібного бізнесу;
- оформлення прав комунальної власності на земельні ділянки.

2. Планування землекористування, землеустрій та землевпорядкування, створення збалансованого та інвестиційно привабливого землекористування, а саме:
- розроблення експериментального Плану земельно-господарського устрою території міста;
 - запровадження системи прийняття рішень у сфері використання земель та інших природних ресурсів, що невіддільні від земельних ділянок тільки на основі прогнозування, планування землекористування та проектів землеустрою, узгоджених з інтересами громадян, територіальної громади і держави;
 - здійснення зонування земель за їх категоріями та типами землекористування за придатністю земель та інвестиційною привабливістю містобудівного та рекреаційного землекористування;
 - розроблення проекту землеустрою щодо впорядкування території для містобудівних потреб з метою обґрунтування, розробки і подальшої реалізації необхідного обсягу організаційно-землевпорядкових та інженерно-технічних заходів з розвитку землекористування за більш ефективним цільовим призначенням, непогіршення його екологічного стану, захисту від руйнівних процесів;
 - розроблення місцевих регламентів (правил) землекористування;
 - розроблення проекту землеустрою щодо встановлення прибережних захисних смуг та водоохоронних зон з подальшим винесенням їх в натуру;
 - розроблення експериментального проекту землеустрою щодо влаштування зон відпочинку/рекреаційних зон на загальній площі близько 200 га;
 - проведення інвентаризації земельних ділянок та землевпорядкування прибудинкових територій в мікрорайонах;
 - створення системи муніципального адміністрування обмежень (обтяжень) у використанні земель та інших природних ресурсів і економічного стимулювання раціонального землекористування;
 - збільшення доданої вартості території за рахунок розширення багатофункціональності землекористування та введення диференційованої плати за землю;
 - розроблення брендів проектів рекреаційних послуг “Сімейний односторонній відпочинок”, “Зелений” туризм”, “Позакурортне лікування”;
 - розвиток місцевих видів використання земель, насамперед для рекреаційної діяльності;
 - проведення оцінки екологічних ризиків міського землекористування;
 - землевпорядна ідентифікація інвестиційно-привабливих земель, виходячи з їх локалізації, розміщення відносно технічної мережі інфраструктури, провадження проектів співробітництва.
3. Удосконалення обліку земельних ділянок та природних ресурсів, що розміщені на них, їх оцінки та ведення земельного кадастру, а саме:

- створення актуалізованої планово-кадастрової основи на землі міста та інформаційної бази обліку земельних ділянок та інших природних ресурсів;
 - своєчасне оновлення та розроблення нормативної грошової оцінки земель в межах міста;
 - створення кадастрових карт:
 - плану меж міста;
 - плану зонування земель за типами землекористування та розподілу земель за угіддями;
 - плану існуючого розподілу земель між власниками, користувачами;
 - плану існуючих територіальних зон обмежень (обтяжень) у використанні земель.
4. Охорона та відтворення земельних та інших природних ресурсів:
- проведення інвентаризації системи зелених насаджень міста відповідно до вимог п. 6.8 “Правил утримання зелених насаджень міст та інших населених пунктів”;
 - розроблення експериментальних проектів землеустрою щодо впорядкування землекористування зелених насаджень спеціального призначення (санітарно-захисних зон, протишумового озеленення транспортних коридорів у межах впливу залізниці і автодоріг); обмеженого використання (озеленення та ландшафтне впорядкування територій санаторних та оздоровчих закладів у межах їхнього відводу); загального користування (парків, скверів, прибудинкових територій тощо);
 - розроблення експериментальних проектів землеустрою щодо впорядкування землекористування локальних місць рекреаційного використання (скверів, парків) з їх впорядкуванням та ландшафтною організацією (дендрологічний склад, зони обмежень (обтяжень) у використанні, дозволене використання, права власності, регламенти землекористування);
 - організація та встановлення меж водоохоронних зон, прибережних смуг та обмежень у використанні земель та їх режимоутворюючих об’єктів;
 - розроблення схеми землеустрою щодо влаштування територій сміттєзвалищ та інших відходів, кладовищ.
5. Покращення якості життя міського населення та сприяння диверсифікації сільськогосподарського, містобудівного та рекреаційного землекористування.

Інструменти цього напряму доповнюють пріоритети, визначені попередніми напрямами діяльності і синергетичним чином можуть позитивно впливати на диверсифікацію землекористування міста та якість життя їх мешканців:

- розроблення брендового проекту рекреаційних послуг “Сімейний одинденний відпочинок”;

- розроблення брендового проекту рекреаційних послуг “Зелений” туризм”;
- розроблення брендового проекту “Позасанаторне лікування” для дрібного і середнього бізнесу;
- розроблення переліку стимулів для розвитку землекористування для розвитку несільськогосподарської підприємницької діяльності громадян.

У результаті виконання Програми передбачається:

- підвищити інвестиційну привабливість та ефективність капіталізації і екологізації землекористування, екологічну безпеку використання земельних та інших природних ресурсів;
- здійснити структуризацію (*оптимізацію*) землекористування та створити інвестиційно-привабливе і економічно-ефективне землекористування підвищити ефективність оренди землі, особливо в містобудівному та рекреаційному господарстві;
- збільшити надходження від платежів за землю та інші природні ресурси до місцевого бюджету.

Очікувані результати виконання Програми використання і охорони земель та інших природних ресурсів на території Бучанської територіальної громади на 2019–2023 роки [9]

Назва завдання	Назва показників виконання завдання	Приріст земельних платежів до місцевого бюджету, млн грн.				
		разом	за роками			
			2020	2021	2022	2023
1	2	3	4	5	6	7
1. Створення земле-впорядно-правових та соціально-економічних умов для комплексного розвитку землекористування та його капіталізації	1.1. Приріст земельних платежів до місцевого бюджету в результаті удосконалення економічних та правових відносин власності на землю та інші природні ресурси	3,85	–	–	1,85	2,00
2. Створення умов та посилення мотивації міського населення до розвитку підприємництва як основної умови підвищення рівня життя населення	2.1. Приріст земельних платежів до місцевого бюджету в результаті планування землекористування, землеустрою та створення збалансованого і інвестиційно привабливого землекористування	0,50	–	–	0,20	0,30
3. Створення екологічно безпечних умов для життєдіяльності населення, збереження навколишнього природно-	3.1. Приріст земельних платежів до місцевого бюджету в результаті землеустрою та землепорядкування	3,92	–	–	1,92	2,00

1	2	3	4	5	6	7
го середовища та раціонального використання земельних і інших природних ресурсів, особливо зелених насаджень та земель рекреаційного призначення	3.2. Приріст земельних платежів до місцевого бюджету в результаті здійснення заходів із охорони та відтворення земельних і інших природних ресурсів	1,90	–	–	–	1,90
4. Збільшення надходжень в місцевий бюджет від платежів за землю та інші природні ресурси, забезпечення фінансової стійкості розвитку територіальної громади	4.1. Приріст земельних платежів до місцевого бюджету в результаті удосконалення обліку земель та інших природних ресурсів, зростання їх вартості та ведення земельного кадастру	2,68	0,2	0,5	0,98	1,00
5. Підвищення рівня ефективної зайнятості, посилення мотивації міського населення до розвитку підприємництва як основної умови підвищення рівня життя населення	5.1. Приріст земельних платежів до місцевого бюджету в результаті покращення якості життя населення та сприяння диверсифікації землекористування містобудівного та рекреаційного господарства	1,58	0,1	0,2	0,5	0,78
Разом		0,3	0,7	5,45	7,98	

Отже, відсутність затвердженої загальнонаціональної програми використання й охорони земель не позбавляє органи місцевого самоврядування можливості розробляти (на наш погляд, із обов'язковим залученням науковців) та реалізовувати на своїй території місцеві цільові програми використання й охорони земель та інших природних ресурсів. Навпаки: значне розширення повноважень у сфері управління земельним ресурсами у зв'язку з проведенням реформи децентралізації влади, а також розширення територій громад у зв'язку з їх об'єднанням зумовлює гостру необхідність прийняття та втілення подібних цільових програм. Об'єднана громада може бути по справжньому спроможною лише тоді, коли вона планує і раціонально використовує власні природні ресурси, зокрема земельні. Наскільки неможливим є ефективне розпорядження бюджетними коштами без затвердженого бюджету, настільки неможливим є раціональне землекористування та розпорядження земельними ресурсами громад без короткострокової та довгострокової стратегій їх використання, яка втілюється у програмах використання й охорони земель.

На прикладі міста Буча Київської області, реалізація передбачених Програмою заходів дозволить здійснити перерозподіл земельного фонду для розвитку житлового будівництва, дрібного і середнього бізнесу, збільшення питомої ваги інвестиційно-привабливого та еколого-безпечного землекористування. Середньорічне збільшення надходжень до місцевого бюджету прогнозується у розмірі 2,5 млн грн від удосконалення економічних відно-

син власності на землю та інші природні ресурси, структуризації та диверсифікації землекористування, покращення земельного обліку та інструментів адміністрування землекористування, і в цілому підвищення ефективності управління використанням земель та інших природних ресурсів та окупність затрат становить 1,5 роки при середньорічній капіталізації землекористування — 55 %.

Джерела

1. “Питання передачі земельних ділянок сільськогосподарського призначення державної власності у комунальну власність об’єднаних територіальних громад” : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 31 січня 2018 р. № 60-р [Електронний ресурс] // Уряд. портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pitannya-peredachi-1>
2. Уряд передав 1,46 млн га землі за межами населених пунктів у власність 659 ОТГ [Електронний ресурс] // Портал “Децентралізація”. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/10381>
3. “Про схвалення Концепції Державної цільової програми розвитку земельних відносин в Україні на період до 2020 р.”: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17.06. 2009 р. № 743-р [Електронний ресурс] // Сайт: Верховна Рада України. Законодавство України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/743-2009-%D1%80>
4. “Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 р.”: Закон України від 21.12.2010 р. № 2818-VI [Електронний ресурс] // Сайт: Верховна Рада України. Законодавство України. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show>
5. “Про охорону земель”: Закон України 962-IV, за ред. від 18.12.2017 р. [Електронний ресурс] // Сайт: Верховна Рада України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/962-15#Text>
6. Словник української мови: Академічний тлумачний словник (1970-1980) [Електронний ресурс]. URL: <http://sum.in.ua/s/proghrama>
7. “Про державні цільові програми”: Закон України від 18.03.2004 р. № 1621-IV. [Електронний ресурс] // Сайт: Верховна Рада України. Законодавство України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1621-15>
8. Рішення 49 сесії 7 скликання Бучанської міської ради від 29.11.2018 р. № 2647-49-VII [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Бучанської міської ради. URL: <http://www.bucha-rada.gov.ua/decision-city-council>
9. Програма використання й охорони земель та інших природних ресурсів на території Бучанської міської ради Київської області на 2019-2028 роки / Розробник програми: Державна екологічна академія післядипломної освіти та управління Мінприроди України, затверджена рішенням Бучанської міської ради № 2647-49-VII від 29.11.2018 р. [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Бучанської міської ради. URL: <http://www.bucha-rada.gov.ua/decision-city-council>

Shaprawsky T. A. Program of use and protection of land and other natural resources as a mechanism of rational management of land of territorial communities (for example, the city of Bucha of the Kiev region).

The article is devoted to the necessity of development and implementation at the municipal level of the program of use and protection of land and other natural resources. The author has analyzed the powers of local self-government bodies regarding the adoption and implementation of similar programs.

The possibility of the adoption and successful implementation of the program for the use and protection of land and other natural resources is proved, for example, in the Bucha municipality of the Kyiv region, even though there is no nationwide target program on the use and protection of land and soils.

It is substantiated that the local program of land use and protection is an effective tool for managing land resources for their rational use and protection, formation of areas of land use capitalization taking into account the purpose of land allocation, ensuring of ecological safety of the vital activity of the population, creation of legal, economic, ecological and urban planning mechanisms for the regulation of land relations. etc.

Proposed concrete measures and tools through which it is possible to introduce sustainable land use in the villages, settlements, cities, as well as to significantly increase the capitalization of land resources in compliance with the principle of environmental safety and rational land use.

It is shown on the example of the city of Bucha of Kyiv region that the implementation of the measures provided for in the Program will allow for the redistribution of the land fund for the development of housing construction, small and medium-sized businesses, increase of the share of investment-attractive and ecologically safe land use. Implementation of the Program will increase the revenues to the local budget from improving the economic relations of land ownership and other natural resources, structuring and diversifying land use, improving land registry and land use management tools, and, in general, improving the management of land and other natural resources management.

It is proposed to amend the legislation so that the management of land resources of territorial communities is carried out with the obligatory development of land use and protection programs.

<https://doi.org/10.32689/2522-4603-2019-02/58-79-88>

Надійшла 5 грудня 2019 р.

С. С. ШЕВЧЕНКО

<https://orcid.org/0000-0001-7042-7200>

Міжрегіональна Академія управління персоналом, м. Київ

ПРИНЦИПИ ЗАСТОСУВАННЯ ІНСТРУМЕНТАЛЬНОЇ ДЕТЕКЦІЇ БРЕХНІ В АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ ВІДНОСИНАХ

Наукові праці МАУП. Серія Юридичні науки, 2019, вип. 58(2), с. 89–96

<https://doi.org/10.32689/2522-4603-2019-02/58-89-96>

Досліджено поняття та види принципів проведення перевірок за допомогою поліграфа у відносинах адміністративного права. Автор проаналізував нормативно-правове регулювання принципів поліграфічних тестувань у Міністерстві оборони України, Збройних Силах України, Національній поліції України, Державному бюро розслідувань, органах прокуратури України, Службі безпеки України, Національному антикорупційному бюро, органах Державної фіскальної служби України. Запропоновано певні зміни до чинного законодавства з метою оптимізації та уніфікації застосування принципів поліграфічних перевірок в органах державної влади.

Проведення поліграфічних тестувань набуло надзвичайно широкого розповсюдження в різних правових сферах. Для реалізації адміністративно-правових процедур добору кадрів, прийнятті прозорих управлінських рішень, проведенні службових розслідувань все частіше застосовують психофізіологічні методи перевірки інформації, яку іншим чином отримати неможливо. Незважаючи на те, що опитування на поліграфі не чинять шкоди здоров'ю людини, однак такі обмеження певним чином обмежують права та потребують проявів волі у питаннях приватного життя особи. Питання, які ставляться опитуваному можуть містити посягання на свободу совісті, релігії, вираження поглядів, що охороняються Основним Законом та міжнародним правом.

Враховуючи відсутність єдиної державної політики та державного регулювання застосування поліграфа, необхідність забезпечення захисту прав та свобод опитуваних, з'ясування та інтеграцію правових принципів поліграфічних досліджень у практику роботи експертів-поліграфологів сприятиме: по-перше, формуванню комплексного системного уявлення про інститут психофізіологічних досліджень не тільки у правоохоронній, а й у правоза-

хисній сфері; по-друге, прийняттю дієвого закону про поліграфну діяльність; по-третє, урегулюванню низки проблемних питань пов'язаних з непрофесіоналізмом осіб, які займаються такою діяльністю; по-четверте, створенням правового бар'єра для відсіювання недобросовісності, незаконності та упередженості при прийнятті управлінських рішень, основним підґрунтям чого є висновки поліграфолога.

В адміністративно-правовій доктрині фактично відсутні науково обґрунтовані погляди щодо використання поліграфа для цілей реалізації функцій державної влади. Тому, створення наукової дискусії навколо питання принципів проведення поліграфних перевірок в органах державної влади є доцільним, актуальним та необхідним.

При визначенні онтологічного та філософського змісту категорії “принцип поліграфного опитування” необхідний аспект комплексності такого виду діяльності.

Сучасний словник української мови принципом називає: основне вихідне положення якої-небудь наукової системи, теорії, ідеологічного напрямку, основний закон якої-небудь точної науки, особливість, покладену в основу створення або здійснення чого-небудь, спосіб створення або здійснення чогось, переконання, норму, правило, яким керується будь-хто у житті, поведінці [10]. Правовий принцип є базовою категорією усього правового буття, яка міститься в будь-яких правових поняттях, інститутах, галузях та сферах діяльності людини, що регламентується правом. На думку, М. І. Козюбри, під принципами права слід розуміти відправні ідеї, що визначають природу права, його соціальне призначення, найбільш важливі юридичні вимоги, творцями й адресатами яких є люди (суб'єкти права) [1, 69].

Загалом в романо-германській правовій системі, значення принципів відіграє ключову роль в системно утворюючому компоненті правової галузі, інституті. Тому, як правило, регулювання загально суспільних відносин передбачає виокремлення принципів. У подальшому це забезпечує цілісність підзаконного правотворення.

На жаль, на сьогодні в Україні відсутній спеціальний закон про застосування поліграфа, що повинен встановлювати правила державного регулювання його застосування. Такий стан речей обумовлює при використанні поліграфа виникнення низки проблемних питань, пов'язаних з непрофесіоналізмом осіб, які займаються такою діяльністю, ускладнює можливість відшкодувати шкоду, моральну або фізичну, яка може бути завдана людині під час її тестування на поліграфі [5]. Серед інших правових інструментів, встановлення на загальнодержавному рівні принципів застосування поліграфа сприяє подоланню зазначених проблем та уніфікації відомчого нормотворення.

Говорячи про юридичну природу принципів діяльності щодо застосування поліграфа, необхідно констатувати, що її джерелами є конституційні норми, оскільки суб'єктом такого опитування є людина — найвища соціальна цінність держави. З цього ж таки випливає перший і основний принцип застосування поліграфа — *добровільність*.

Ст. 28 Конституції України встановлено неможливість без вільної згоди жодній людині бути підданій медичним, науковим чи іншим дослідом [3]. У п. 2 ст. 4 Конвенції про захист прав та основоположних свобод зазначено, що ніхто не може бути присилуваний виконувати примусову чи обов'язкову працю [2]. Отже, *добровільність* є обов'язковою умовою проходження тестування на поліграфі.

Втім, в такому, на перший погляд, зрозумілому та простому принципі є практичні особливості. Насамперед, існують відмінності між поняттями “добровільність” та “добровільна згода”, які уособлюють принцип добровільності у відомчому правовому забезпеченні застосування поліграфа. Добровільність є більш широкою категорією, оскільки охоплює багатоаспектний вияв волі людини щодо присутності у неї свідомого бажання. Добровільна згода є категорією для практичних цілей, у тому числі формальним способом посвідчення добровільності і передбачає письмове фіксування вільного вияву в офіційному документі.

Засвідченню факту добровільності передуює пересвідчення у тому, що згода є дійсно добровільною, а не результатом примусу або тиску. Незафіксований факт добровільності тягне нелегітимність результатів опитування і навіть звинувачення оператора-поліграфолога у недостатньому пересвідченні згоди. Усунення негативних наслідків досягається підписанням письмової згоди на проходження перевірки на поліграфі. Наприклад, у зразку згоди, який підписується при проходженні опитування в Державному бюро розслідувань, містяться такі ознаки реалізації принципу добровільності: висловлення згоди; готовність дотримання правил опитування; прийняття рішення добровільно, без примусу, тиску чи інших незаконних засобів впливу з боку сторонніх чи заінтересованих осіб [7]. Обов'язковим елементом добровільності є правові наслідки, які полягають у неможливості вжиття заходів тиску на опитуваного, порушення чи обмеження його законних прав та свобод. У відносинах адміністративного права відмова не може тягнути негативних наслідків, у тому числі прийняття рішення уповноваженою особою, що може призвести до погіршення правового становища об'єкта опитування.

Принципи *правомірності* та *забезпечення прав і свобод людини* є взаємодоповнюваними, хоча інколи їх розглядають окремо. Загалом, правомірність в адміністративному праві є основою адміністративних правовідносин за участю суб'єкта владних повноважень. Вступаючи у взаємодію з публічною адміністрацією, невіддільний суб'єкт вправі розраховувати на правомірні дії владної сторони, таким чином прогнозуючи наслідки для свого правового становища.

Мельник Р. С. стверджує, що рішення суб'єктів владних повноважень мають відповідати положенням закону, який має вищу юридичну силу [4, 53]. Правомірність, на відміну від законності, має більш широку природу вимог. Якщо законність з позитивістської точки зору вимагає від владної особи лише дотримання положень норм закону в буквальному розумінні, то правомірність потребує урахування основоположних природних прав людини та

прийняття рішення на основі принципу верховенства права із балансуванням необхідного втручання в демократичній державі.

Із цього випливає, що дотримання принципу *правомірності* експертом-поліграфологом полягає більшою мірою у дотриманні двох основних критеріїв.

По-перше, законність дій із необхідністю застосування поліграфа в конкретному випадку, що досягається прийняттям обґрунтованого рішення уповноваженою особою щодо необхідності проведення тестування. Має правове значення при цьому розмежування термінів “ініціатор” та “уповноважена особа на прийняття рішення щодо проведення поліграфного опитування”. Ініціатор вправі ставити питання про необхідність проведення опитування. Ним, не виключено, що може бути і сама особа, яка потребує зняття щодо неї безпідставних підозр. Уповноважена особа — це суб’єкт, до компетенції якого може бути віднесено право прийняття адміністративного рішення про застосування поліграфа та доручення його проведення кваліфікованому спеціалісту.

Важливим засобом дотримання меж законності застосування поліграфа є обмеження кола питань, щодо яких відбувається опитування. Наприклад, в завданні на проведення опитування у Державній фіскальній службі України можуть бути поставлені наступні питання: “анкетні дані, що приховуються або викривлені; наявність алкогольної або наркотичної залежності; вияви девіантної поведінки та їх особливості; конфліктні зони особистості, схильність до суїциду; приховані мотиви вступу (переходу, поновлення) на службу (роботу), навчання; кримінальне минуле, зв’язки з криміналітетом; правдивість відомостей, що надаються особою при проведенні службових розслідувань та перевірок; наміри або підготовка до вчинення корупційних та інших протиправних дій з боку працівників; наявність небезпеки, незаконних посягань, пов’язаних з виконанням службових обов’язків, для визначення необхідних заходів щодо захисту працівника; можливе розголошення працівником відомостей, що містять державну таємницю, службову або конфіденційну інформацію” [6].

По-друге, правомірність ходу проведення тестування передбачає недопущення необґрунтованого втручання в особисте приватне життя особи, повагу на свободу думки, совісті і релігії, вираження поглядів, що загалом охоплюється змістом всебічності забезпечення прав та свобод людини. У разі виникнення підозр, що окремі питання можуть бути спрямовані на отримання чи перевірку відомостей особистого характеру, які не мають відношення до предмета дослідження, опитуваний вправі відмовити в наданні відповіді на зазначені питання з можливістю відмітити їх в поясненні за результатами дослідження. Вимога поширюється й на коментарі та процедуру попереднього обговорення питань.

Дотримання принципу правомірності може бути реалізовано шляхом:

- попереднього поінформування поліграфологом про можливість відмови особи від надання відповідей на питання, які, на погляд опитуваного, можуть містити втручання в приватне життя чи обмежувати право на вираження поглядів, свободу світогляду тощо;

- недопущення вжиття заходів, які б ускладнювали правове становище, обмежували чи порушували права людини за результатами відмови особи від надання відповідей на окремі питання або в цілому відмови від опитування;
- забезпечення можливості надати коментарі у письмовій чи усній формі на фізіологічні реакції, зафіксовані поліграфологом.

Гласність поліграфного опитування є принципом та одночасно правовою гарантією захищеності особи, яка проходить тестування на поліграфі.

У проекті Закону “Про захист прав осіб, які проходять опитування (дослідження) на поліграфі” гласність тлумачать як завчасне повідомлення особі про строки, мету та порядок проведення її опитування (дослідження) на поліграфі [8]. До інших елементів принципу гласності можна віднести поінформовання опитуваного про: права та обов’язки опитуваного, які передбачені законодавством щодо його захисту, в тому числі, право в будь-який час відмовитися від проходження опитування; пристрій, за допомогою якого проводиться тестування; приблизний час процедури тощо.

Особливим аспектом *гласності* є право на ознайомлення з результатами опитування. Згідно зі ст. 32 Конституції України, “кожний громадянин має право знайомитися з відомостями про себе, які не є державною або іншою захищеною законом таємницею. Кожному гарантується судовий захист права спростовувати недостовірну інформацію про себе, право вимагати вилучення будь-якої інформації, а також право на відшкодування матеріальної і моральної шкоди, завданої збиранням, зберіганням, використанням та поширенням такої недостовірної інформації” [3].

Отже, опитуваний має право на отримання інформації про результати опитування у обсязі ідентичному тому, що надається замовнику чи ініціатору. Дії експерта-оператора з ненадання такої інформації є порушенням права людини на доступ до інформації та повинні тягти відповідальність, встановлену законом.

Разом із гласністю, зміст, інформація та сам факт участі в опитуванні повинен бути *конфіденційним*. Є обґрунтовані доводи того, що інформація про тестування є інформацією приватного характеру та, згідно з Законом України “Про інформацію”, є конфіденційною інформацією, щодо якої не допускається збирання, зберігання, використання та поширення без згоди особи, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та захисту прав людини [9].

Критерієм належності до конфіденційності є *відповідність використання* отриманої інформації цілям та завданням дослідження, які ставляться. З урахуванням необхідності балансування між відкритістю та конфіденційністю такого типу інформації, в правовій доктрині інколи стверджують про існування інституту “поліграфної таємниці”.

Наступний принцип частково успадкований кримінальним процесуальним законодавством та законодавством про експертну діяльність стосовно *незалежного* статусу експерта-поліграфолога та, відповідно, *неупередженості* проведення тестування. Його важливість стоїть в числі перших, оскільки

прямо забезпечує об'єктивність проведення дослідження та вирішення завдань, які ставляться для таких цілей.

Лише в Порядку проведення психофізіологічного дослідження із застосуванням поліграфа у Державному бюро розслідувань від 11.05.2017 р. № 449, із усіх відомчих нормативних актів з питань регулювання поліграфічних тестувань, — присутній *принцип неупередженості* як принцип, що передбачає неупереджене ставлення спеціаліста поліграфолога до суб'єкта дослідження [7]. Але навіть закріплення такого принципу, при відсутньому організаційному механізмі його реалізації не несе практичного навантаження, оскільки він не може бути втілений в конкретних адміністративних правовідносинах. До того ж спеціалістом із проведення опитування з використанням поліграфа в Державному бюро розслідувань є “працівник того структурного підрозділу Бюро або у разі потреби залучений сторонній спеціаліст, який володіє державною мовою, має ступінь “магістра” і здобув післядипломну освіту за програмами підготовки спеціалістів поліграфа, а у випадку, передбаченому цим Порядком, має також допуск до державної таємниці” [7]. Конфлікт інтересів, що виникає у зв'язку із проведенням поліграфічного опитування фахівцем, що працює у відомстві, дає прямі підстави стверджувати про можливу неупередженість такого рішення.

Усунення фактора упередженості може бути урегульовано залученням зовнішніх фахівців до проведення відомчих поліграфічних опитувань. Лише в такому випадку можна розраховувати на результативність, всесторонність та об'єктивність висновків, що ставляться за допомогою поліграфа.

Відсутність принципу неупередженості є суттєвим недоліком, який у майбутній законодавчій діяльності повинен бути усунений, шляхом його інтеграції до переліку принципів проведення поліграфічного опитування, а також розробки норм, які передбачали б створення організаційного, фінансового механізму реалізації неупередженості, об'єктивності та незалежності.

Організаційний механізм може охоплювати: залучення зовнішніх експертів для проведення поліграфічного оцінювання; забезпечення проведення опитування в іншому приміщенні, відмінному від місця проходження конкурсної процедури; створення поліграфічних комісій у разі проведення опитування експертом, який перебуває у складі відомства на постійній основі; закріплення надання можливості повторного опитування.

Фінансовий механізм забезпечення неупередженості може передбачати: тендерну процедуру закупівель послуг поліграфологів; підписання прозорих договорів про обслуговування із компаніями, які спеціалізуються на комплексному проведенні поліграфічних тестувань або окремими спеціалістами, які відповідають вимогам закону до поліграфолога та мають добру репутацію.

Отже, *під принципами інструментальної детекції брехні в адміністративно-правових відносинах слід розуміти універсальні абстрактні категорії*, які втілюють вихідні засади, процедури, способи, форми та механізм організації відносин інструментальної детекції брехні як особливого виду професійної, науково-експертної діяльності.

Основними принципами проведення поліграфного тестування в органах державної влади є:

- добровільність;
- правомірність та забезпечення прав і свобод людини;
- балансування гласності та конфіденційності;
- неупередженість (незалежність);
- всебічність та комплексність;
- професійність.

Джерела

1. Загальна теорія права: підручник / За заг. ред. М. І. Козюбри. К.: Ваіте, 2015. 392 с.
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : Конвенція; Рада Європи від 04.11.1950 р. [Електронний ресурс] // Законодавство України: сайт / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/995_004
3. Конституція України : Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР [Електронний ресурс] // Законодавство України: сайт / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
4. Мельник Р. С. Інститут принципів адміністративного права у системі Загального адміністративного права України // Публічне право. 2012. №. 3. С. 51–60.
5. Пояснювальна записка до проекту Закону України “Про захист прав осіб, які проходять опитування (дослідження) на поліграфі” від 17.02.2016 р. [Електронний ресурс] // Верховна Рада України: офіційний веб-портал. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=4094&skl=9
6. Про використання поліграфів у діяльності Міністерства доходів і зборів України та його територіальних органів : Наказ; Міндоходів України від 02.08.2013 р. № 329 [Електронний ресурс] // Законодавство України: сайт / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/z1748-13>
7. Про затвердження Порядку проведення психофізіологічного дослідження із застосуванням поліграфа у Державному бюро розслідувань: Постанова Кабінету Міністрів України; Порядок, Форма типового документа, Заява, Довідка від 11.05.2017 р. № 449 [Електронний ресурс] // Законодавство України: сайт / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/449-2017-%D0%BF>
8. Про захист прав осіб, які проходять опитування (дослідження) на поліграфі: Проект закону України № 4094 від 17.02.2016 р. [Електронний ресурс] // Законодавство України: сайт / Верховна Рада України. URL: : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=4094&skl=9
9. Про інформацію : Закон України від 02.10.1992 р. № 2657-XII [Електронний ресурс] // Законодавство України: сайт / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2657-12>
10. Термін “принцип” [Електронний ресурс] // Словник української мови. Академічний тлумачний словник (1970–1980). URL: <http://sum.in.ua/s/pryncyp>

Shevchenko S. S. Principles Of The Instrumental Detection Of Lie In Administrative A Relations.

The author explores the concepts and types of principles of polygraph testing in administrative law relations.

The relevance of the topic of the study is due to the fact that in the Romano-German legal system, the value of principles plays a key role in the system-forming component of the legal field, the institute. Therefore, as a rule, the regulation of

general public relations requires separation of principles. In the future, this ensures the integrity of the law.

Unfortunately, there is currently no special law on the use of polygraphs in Ukraine, which should establish rules for state regulation of its use.

The author analyzed the legal regulation of the principles of polygraph testing in the Ministry of Defense of Ukraine, the Armed Forces of Ukraine, the National Police of Ukraine, the State Investigation Bureau, the Prosecutor's Office of Ukraine, the Security Service of Ukraine, in the National Anti-Corruption Bureau, the State Fiscal Service of Ukraine. The author points out that limiting the range of questions on which the survey is conducted is an important means of complying with the boundaries of the use of the polygraph.

At present, the lack of impartiality is a major drawback of polygraph studies. This shortcoming should be eliminated in future legislative activities by integrating it into the list of principles for conducting a polygraph survey, as well as developing standards that would provide for an organizational, financial mechanism for impartiality, objectivity and independence.

Under the principles of instrumental lie detection in administrative and legal relations, the author proposes to understand the universal abstract categories that embody the initial principles, procedures, methods, forms and mechanism of organization of instrumental lie detection relations as a special type of professional, scientific and expert activity.

The basic principles of conducting polygraph testing in public authorities are: voluntariness; legitimacy and protection of human rights and freedoms; balancing publicity and confidentiality; impartiality (independence); comprehensiveness; professionalism.

As a result of the research, the author proposes amendments to the current legislation in order to optimize and unify the application of the principles of polygraph checks in public authorities.

<https://doi.org/10.32689/2522-4603-2019-02/58-89-96>

Надійшла 16 жовтня 2019 р.

А. В. ШИНЬКОВИЧ

<https://orcid.org/0000-0003-2513-1640>

Міжрегіональна Академія управління персоналом, м. Київ

АРХЕТИПОВІ ЗАСАДИ ОБҐРУНТУВАННЯ ФЕНОМЕНУ “ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ” В КОНТРЕКСТІ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ, ПРИТАМАННИХ ДЕРЖАВНОМУ УПРАВЛІННЮ

Наукові праці МАУП. Серія Юридичні науки, 2019, вип. 58(2), с. 97–104

<https://doi.org/10.32689/2522-4603-2019-02/58-97-104>

Радикальні трансформації держав і суспільств у сучасних умовах спричинили помітні трансформації моделей державного управління. В теоретичному й практично-прикладному плані актуально постала проблема уточнення сутності особливостей феномену “публічне управління”, який до сьогодні не має достатнього обґрунтування, особливо “порівняно” з поняттям “державне управління”. Хоча більшість теорій державного управління пояснюють таке управління, як максимально демократичне, децентралізоване, за широкої участі громадськості, публічне управління часто пояснюють як надто специфічний феномен.

Державне управління в епоху глобалізації, демократизації, інформатизації суспільних відносин і суспільного життя набуває відповідних змін і трансформацій у бік більшої відкритості, публічності, широкої участі у державно-управлінських процесах громадськості. Все більшого поширення і вжитку поряд з терміном “державне управління” набуває термін “публічне врядування”, “публічне адміністрування” та інші, існування яких потребує більш ґрунтовного наукового осмислення й пояснення.

У сучасній Україні теоретичні й практичні аспекти публічного управління (адміністрування) досліджуються такими вченими, як Е. Афонін, А. Колодій, В. Мартиненко, О. Пархоменко-Куцевіл, А. Радченко, Є. Романенко, В. Толкованов, а серед зарубіжних дослідників беремо за основу праці Т. Веблена, У. Гамілтона, Д. Норта та ін.

Вивченням феномену “публічне управління” займаються такі науковці: О. Амосова, Н. Гавкалова [3], Ш. Гнидюк [4], Є. Перегуда [11]. Усі інші дослідники сходяться на тому, що державне управління фактично стає публічним, відкритим за рахунок демократизації суспільних відносин, ши-

рокого залучення громадськості до державно-управлінської діяльності, зростання ролі і значення в управлінні державою громадянського суспільства. Останній аспект — взаємодія влади і громадянського суспільства — предметно проаналізував, зокрема, український дослідник Ю. Подзолков [12], а Н. Філіпова проаналізувала зміну співвідношення понять “державне управління”, “публічне адміністрування”, “публічне управління” у процесі суспільно-політичних трансформацій, притаманних сучасним країнам і суспільствам.

Оскільки, “поява” “публічного управління” — явище об’єктивно обумовлене, виникає потреба для уточнення його суті. Сучасні моделі державного управління успішно розглядали В. Бакуменко, М. Іванова, В. Князєв, В. Колесникова [8], В. Луговий, В. Малиновський, Н. Нижник, Л. Сморгунів [16], Ю. Сурмін, В. Тертичка, В. Тронь та ін.

Публічне управління по-різному пояснюється не лише фахівцями різних галузей знань, але й континентів — Європи, Америки, Азії тощо. В цьому плані за основу приймемо праці таких дослідників, як Є. Річ [22], А. Дарон, Р. Джейс [1], О. Красівський, П. Когут, О. Киричук [15] та ін.

Означимо і схарактеризуємо основні теоретико-методологічні підходи до обґрунтування феномену “публічне управління” в контексті розвитку державно-управлінських процесів на сучасному етапі трансформації країн і суспільств.

Термін “публічне управління” увійшов у політичний лексикон порівняно нещодавно, до цього переважно використовувався апробований десятиліттями термін “державне управління”. Дещо більш близьким до нього є термін “публічне адміністрування”. І хоча, за усіх відмінностей, особливостей теоретичного визнання, в усіх випадках йдеться про практику реалізації державної політики, про державно-управлінські процеси у їх найоб’ємнішому вимірі, феномен “публічне управління” потребує предметного і достатньо глибокого пояснення.

Феномен “публічне управління” має неоднозначну трактовку і наукове обґрунтування. Його концептуалізацію, зазвичай, поділяють на три основні етапи. Перший етап — домінування так званої дихотомічної концепції державного управління, коли адміністративне та політичне управління фактично розмежоване. Пізніше, в останню третину ХХ ст. з’явилася і майже домінувала теорія так званого нового державного менеджменту. Прихильники цієї теорії наполягали на тому, що існують, мовляв, своєрідні сервісні держави, а, отже, є і ринковий менеджмент [13, 9]. Ще пізніше було запропоновано так звану концепцію доброго врядування (good governance). В основі такого врядування, вважають його прихильники, базисними є не вертикальні, а горизонтальні зв’язки між урядовими організаціями, різними суб’єктами громадянського суспільства та бізнесовими структурами [16].

За усіх існуючих теоретичних підходів до обґрунтування феномену “публічне управління” маємо брати за основу пошук оптимальних моделей зв’язків “між публічною системою, державним сектором, співвідношення му-

ніципальних, державних та народних інтересів із залученням суспільства до механізму контролю всіх органів влади” [17].

Досить часто публічне управління і децентралізацію розуміють як одне й те саме, вважаючи, що чим більш децентралізованим є державне управління, тим більше воно є публічним [8]. Це досить спрощений підхід до пояснення суті публічного управління. Як зазначає український політолог Л. Нагорна, тренди централізація і децентралізація мають бути раціонально поєднаними [10, 391], хоча в даному випадку і постає питання про специфіку їх раціонального поєднання. До того ж Л. Нагорна у своїх численних працях розглядає питання про проблеми національної української ідентичності.

Вочевидь, що проблеми децентралізації як цілісного, всеохоплюючого явища не існує. Можна вести мову про децентралізацію адміністративну, політичну, фінансову, сервісну, децентралізацію механізму участі і зворотного зв'язку [20] і т. ін., або про поєднання подібних децентралізацій у системі, в даному випадку державного управління.

Відомий український фахівець у галузі місцевого самоврядування Є. Перегуда вважає, що “є дві групи проблем щодо реформування публічного управління в контексті політики децентралізації. Перша пов'язана з неготовністю громад на місцях, відсутністю інфраструктури, дефіцитом ресурсів, як фінансових, так і інших. Друга — з відсутністю консенсусу серед національних еліт щодо бачення реформ. На коротко- та середньострокову перспективу це перешкоджатиме стратегуванню децентралізації” [11, 23].

Розуміючи публічне адміністрування (управління) як фактично новий спосіб державного управління, ряд українських дослідників пишуть: “Концепція Public administration побудована на діяльності державних структур та інституцій, особливостями якої є ієрархічна побудова взаємозв'язків, стандартизація процедур та ухвалення рішень, субординаційні взаємовідносини суб'єктів влади” [15].

Термін “публічна адміністрація” досить вживаний на Заході і під ним розуміють “спільне, доступне для всіх, яке служить всім” [4]. Під публічною адміністрацією в даному випадку визначають саме як “організацію і діяльність органів та установ, підпорядкованих політичній владі, які забезпечують виконання закону, діють в політичних інтересах і наділені прерогативами публічної влади” [2].

У всякому випадку наведене визначення дає можливість фактично принципово роз'єднувати політику і адміністрування, що має принципове значення оскільки політичне управління і державне адміністрування — принципово різні речі.

Коли ведуть мову про публічне управління, то мають на увазі відповідний розподіл управлінських функцій та їх конституювання (закріплення) і відповідно до моделей територіальної організації влади (моделями місцевого самоврядування): англосаксонській, континентальній, змішаній. Українські дослідники В. Куйбіда і В. Толкованов доводять, що у сучасній Україні, на регіональному рівні найбільш принагідною може бути так звана концепція “належного врядування” [9]. В основу такого врядування вони вбачають ві-

домий компетентнісний підхід в управлінні, який достатньо предметно опрацьований, зокрема, у дисертаційній роботі М. І. Карпи [7]. Природно, що такі українські дослідники проблем державного управління як В. Авер'янов, І. Бачило, І. Грицяк, В. Мамутов, О. Сушинський, Ю. Тихомиров, К. Шеремет та інші компетентнісний підхід у державному управлінні пов'язували насамперед з кадровою політикою. Додамо й те, що у відомій Європейській хартії місцевого самоврядування (1995 р.) вживається термін “компетенція місцевого самоврядування”, в якому зазначаються (закріплюються) принципи, за якими може визначитися компетенція місцевого самоврядування, а саме: принцип повноти повноважень місцевого самоврядування і необмеженості самоврядних прав; принцип субсидіарності (поділу влади і розподілу владних повноважень) [6, 137].

Існує і кілька аспектів розвитку держав і суспільств, які мало досліджені саме у контексті пояснення феномену “публічне управління”. Йдеться передусім про своєрідні взаємини між політикою, економікою і правом, які у поєднанні обумовлюють відповідну модель державного управління. В цьому плані суттєвої уваги заслуговують дослідження Дарона Аджемоуглу (Гарвард) та Джеймса Робінзона (Чикаго — університет). Вивчаючи проблему бідності, вони довели, що економічний прогрес залежить не від клімату країн, їх географічного положення, ментальності народу, мови чи історії. Домінуючу роль у цих процесах мають саме економічні інститути, але вони знаходяться під великим впливом інститутів політичних, які, у свою чергу, залежать від управлінської еліти. “Основою цих інститутів, — пишуть цитовані вчені, — є еліта, яка підлаштовує економічні інститути для свого збагачення і провадження своєї влади за рахунок величезної більшості членів суспільства” [1, 347].

Отже, йдеться про певний пріоритет політичного над економічним та ще про те, що людський фактор був і залишається вирішальним у державному управлінні. Саме за рахунок цього фактора забезпечується і публічна політика, і публічне управління.

Небувале зростання авторитету публічної політики у багатьох країнах світу обумовлене певними обставинами, домінуючому з поміж яких є та, що монополізація влади, її претензії на вирішення більшості актуальних проблем людини виявилися марними. Широкі лібералізаційні, демократизаційні процеси спричинили небувале зростання ролі і значення у суспільному житті громадянського суспільства. “Публічна політика, — зазначає Ю. Подзолков, — є атрибутом і найважливішою ознакою демократичної держави. Адже тільки демократична держава має потребу в рівноправному діалозі з суспільством” [12, 1].

Своєрідний перехід від ідеологічних (заідеологізованих) суспільств до ліберальних (лібералізованих, демократичних) надто помітний саме у наш час. Не називаючи цей процес специфічно глобалізованим, відомий американський політолог Ф. Фукуяма зазначає, що “наприкінці історії” (про “кінець історії” окремі дослідники почали вести мову після розподілу СРСР та так званої соціалістичної системи) немає жодної потреби, аби ліберальними

були всі суспільства, достатньо, аби були забуті ідеологічні претензії та інші форми організації соціального життя” [18]. Більше того, “в піку” ідеологізації, побутує думка, що традиційні ідеологізовані суспільства просто неспроможні щодо модернізації, викликів, які їм оголошує сучасний суспільний розвиток, тобто період постмодерну.

Автори української восьмитомної енциклопедії з державного управління (К., 2011 р.) у 6-му та 8-му томах подають визначення дефініцій, пов’язаних із публічним управлінням: “публічна політика”, “публічна служба”, “публічне врядування і публічне адміністрування”, “публічні послуги”. Характерно, що “публічне врядування” і “публічне адміністрування” ними подаються у сукупності (т. 8) [5, 488–489], хоча вони вказують на те, що це “два різновиди управлінської діяльності, інституцій публічної влади, завдяки якій держава та громадянське суспільство забезпечують самокерованість (самоврядність) усієї суспільної системи та її розвиток у певному, визначеному напрямі” [5, 488].

Цитовані автори підкреслюють, що поняття “публічність” стосується публічної політики, яка реалізується усім суспільством, а тому в сучасній Європі все частіше ведуть мову не про урядове управління (government), а про публічне (governance), суспільне управління, в якому зацікавлені уряд, бізнес, громадянське суспільство.

Що стосується публічного адміністрування, то це процес, дія, вид організаційно-розпорядчої діяльності, відтак, умовно (оскільки вони функціонують у тісній залежності) врядування (розробка й прийняття рішень) та адміністрування (організація і забезпечення виконання рішень) можна і певним чином “розводити”. Повне їх злиття було характерним для колишніх так званих комуністичних режимів, що спричинило і повне змішання функцій політиків і бюрократії. У більшості демократичних держав, насамперед європейських, бюрократія обирається за конкурсом, має відповідний соціальний статус, кар’єрний рух і т. ін., а політики, займаючи провідні, елітні позиції, хоч і залежні від професіоналізму бюрократії, мають дещо відокремлений статус.

Отже, доходимо таких висновків. Терміни “врядування” і “публічне врядування” вживаються все частіше. Вони стосуються державного управління загалом, функціонують спільно, хоча і певною мірою різняться на основі різних суб’єктно-організаційних дій. Додамо, що нова парадигма публічного врядування в Україні в умовах цілісної трансформації політичної системи, системи влади, місцевого самоврядування головним чином сприяє тому, що органи політичної влади більше функцій передають громадянському суспільству, а відтак термін “публічне урядування” у подальшому набуватиме ще більшого поширення. Цьому ще потужніше сприятимуть децентралізація і лібералізація суспільного життя в Україні.

Таким чином, сучасні трансформації моделей державного управління пов’язані насамперед з радикальними змінами взаємин між державами і суспільствами, між владою і громадянським суспільством. Ці суб’єкт-суб’єктні та суб’єкт-об’єктні відносини стають більш складнішими, однак децентралі-

зованого, демократичного і ліберального характеру, державне управління за своїм сутнісним змістом стає більш партнерським.

Відтак, у поясненні феномену “публічне управління” та його “відмінності” від поняття “державне управління” слід виходити концептуально із такого:

1. Потрібно брати до уваги ту принципову обставину, що публічне управління й адміністрування тісно поєднують у собі дві складові. Перша — це наявність публічної державної влади, яка має бути максимально відкритою і демократичною. До другої належать різноманітні демократичні процедури, пов’язані з участю у державному управлінні широкої громадськості, численних інститутів громадянського суспільства, які беруть участь у розробці й прийнятті державно-управлінських рішень та її практичній реалізації.
2. Між публічним управлінням і адмініструванням, безумовно, не варто ставити знак рівності з тієї причини, що за своєю роллю, процедурним здійсненням у процесі розв’язання суспільних завдань і проблем, вони є досить різними, а відтак, мають вживатися, пояснюватися у поєднанні.
3. Врешті, оптимальну модель сучасного державного управління можна характеризувати як партнерську (держава – суспільство), що будується на тісній взаємодії влади і громадянського суспільства і забезпечується за рахунок розвиненої державно-управлінської діяльності.
4. Державне управління і в майбутньому буде набувати публічно-владного характеру, в якому суто ідеологічна домінанта максимально зменшуватиме свою роль і значення. Вже на початку ХХІ ст. відчутними стали процеси втрати політичними системами і режимами у багатьох, особливо високорозвинених країнах, яскраво вираженої ідеологічної ознаки, а на передні позиції вийшли лібералізація, децентралізація, демократизація країн і суспільств, соціальних відносин між людьми, групами, великими соціумами. Сучасний розвиток людських спільнот переконує, що такі процеси стають майже незворотними.

Джерела

1. *Аджемоглу Дарон, Робінзон Джеймс.* Чому нації занепадають / пер. з англ. О. Дем’янчука. Київ: Наш формат, 2016. 440 с.
2. Административное право зарубежных стран: учебник / под ред. А. Н. Козырина и М. А. Шатиной. Москва: Спарк, 2003. 464 с.
3. *Амосов О., Гавкалова Н.* Моделі публічного адміністрування (архетипові парадигми) // Публічне управління: теорія та практика: зб. наук. праць Асоціації докторів наук з державного управління. Харків: Вид-во Док. наук держ. упр.: Спеціальний вип., 2013. С. 6–13.
4. *Гнидюк І.* Публічна адміністрація як об’єкт структурних змін // Зб. наук. пр. УДАУ. 2001. Вип. 1.
5. *Енциклопедія державного управління: у 8 т. / Наук.-ред. кол. Ю. В. Ковбасюк (голова) та ін: Національна академія державного управління при Президенті України.* Київ: НАДУ, 2011. Т. 8 : Публічне врядування / Наук.-ред. колегія: В. С. Загорський, С. О. Телещук [та ін.]. Львівський регіональний інститут державного управління; Національна академія державного управління; Націо-

- нальна академія державного управління при Президентові України. Львів, 2011. 712 с.
6. Європейська хартія місцевого самоврядування від 15.10.1985 р. [Електронний ресурс] // Верховна Рада України: Офіційний веб-портал. Законодавство України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036 (дата звернення: 10.09.2018 р.).
 7. *Карпа М. І.* Розвиток публічної служби в Україні: компетентнісний підхід [Текст]: монографія. Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2018. 264 с.
 8. *Колесникова К.* Співвідношення державного управління та публічного адміністрування у процесі суспільної трансформації [Електронний ресурс] // Публічне управління: теорія та практика. 2013. Вип. 3 (15). с.41-45. URL: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/putp/2013-3/doc/1/06.pdf>
 9. *Куйбіда В. С., Толкованов В. В.* Досвід впровадження стандартів доброго врядування на місцевому рівні в Україні та інших Європейських країнах: зб. наук.-аналіт. та навч.-метод. матеріалів, норм.-прав. актів з питань впровадження стандартів доброго врядування на місцевому рівні. Київ: Поліграф. центр “Крамар”, 2010. 258 с.
 10. *Нагорна Л. П.* Регіональна ідентичність: український контекст. К.: ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2008. 405 с.
 11. *Перегида Є. В.* Децентралізація як напрям становлення системи публічного управління: проблеми реалізації // Проблеми модернізації України: [зб. наук. праць] МАУП. Київ: ДП “Вид. дім “Персонал”, 2016. С. 21–23.
 12. *Подзолков Ю. А.* Публічна політика в Україні: нові принципи взаємодії влади та громадянського суспільства. Автореф. дис. ... канд. політ. наук 23.00.02 — політичні інститути та процеси. Одеса. 2015. 16 с.
 13. Політико-правові стандарти ЄС і напрями вдосконалення моделі модернізації сучасної України: наукова записка / відп. ред. В. П. Горбатенко. Київ: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2011. 108 с.
 14. Про Концепцію адаптації інституту державної служби в Україні до стандартів Європейського Союзу: Указ Президента України від 05.03.2004 р. // Офіційний вісник України. 2004. № 10.
 15. Розвиток системи управління в ЄС: досвід для України: наук.-метод. розроб. / авт. кол.: О. Я. Красовський, П. В. Клугт, О. С. Киричук та ін. Київ: НАДУ, 2012. 52 с.
 16. *Сморгунов Л. В.* Сравнительный анализ политико-административных реформ: от нового государственного менеджмента к концепции “governance” // Полис. 2003. № 4. С. 50–58.
 17. *Філіпова Н. П.* Зміна співвідношення понять “державне управління”, “публічне адміністрування”, “публічне управління” в системі суспільно-політичної трансформації [Електронний ресурс] // Електронний журнал “Державне управління: удосконалення та розвиток”. 2015. № 6. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=865>
 18. *Философия истории: антология / сост., ред. и вступ. ст. Ю. А. Кимелова.* Москва: Аспект-Пресс, 1995. 361 с.
 19. *Brizova M.* History of the state administration of the Czech Republic. Prague: Ministry of Regional Development of the Czech Republic, 1999. P.3.
 20. Decentralization: a sampling of definitions (Working prepared in connection with the joint UNDP – Government of Germany evaluation of the UNDP role in decant – realization and local governance), October 1999.
 21. Ocena nowego zasadniczego podzialu terytozialnego panstwfa przygeta przez Rade Minisrow w dniu 12 grudnia 2000 z. Warszawa.
 22. *Rice E. M.* Public administration in post-socialist Eastern Europe // Public Administration Review. 1992. № 2. P.117.
 23. Ustawa o samorządzie gminnym z dnia 8 mazca 1990 r. // Dziennie Ustaw. 2001. №142. Poz. 159.

Shinkovich A. The archetypal foundations of the justification of the phenomenon of “public administration” in the context of the transformation processes inherent in public administration.

The article attempts to clarify the essence and features of the concept of “public administration” in the context of radical transformations of public administration models (systems). The emphasis is placed on the fact that public administration, as a complex social phenomenon, is becoming increasingly developed due to democratization, decentralization, and openness of government.

The radical transformations of states and societies in modern conditions have led to marked transformations of government models. In theoretical and practical terms, the problem of clarifying the essence of the peculiarities of the phenomenon of “public administration”, which to date does not have sufficient justification, especially in “comparison” with the concept of “public administration”, has become urgent. Although most theories of public administration explain such governance as maximally democratic, decentralized, with wide public participation, public administration is often interpreted as a very specific phenomenon.

The author of the article proceeds from the assumption that the modern transformations of the models of public administration are first and foremost related to the radical changes of the relations between the states and societies, between the authorities and civil society. These subjects – subject and subject – object relations are becoming increasingly complex, but decentralized, democratic and liberal. Public administration is becoming more and more partner in content.

Therefore, in explaining the phenomenon of “public administration”, in the further search for its “difference” from the concept of “public administration” should proceed conceptually from the following:

1. It is necessary to take into account the fundamental fact that public administration and administration closely combine the two components. The first is the presence of a public authority that must be as open and democratic as possible. The second is the variety of democratic procedures involved in the public administration of the general public, the numerous civil society institutions involved in the development and adoption of public administration decisions and its practical implementation.

2. It is certainly not necessary to put a mark of equality between public administration and administration for the reason that by their role, the procedural implementation in the process of solving public problems and problems, they are quite different and, therefore, should be used, explained in combination.

3. Finally, the optimal model of modern public administration can be characterized as a partnership (state-society), which is built on the close interaction of government and civil society and is ensured by the developed social sounds between all subjects of public-administrative activity.

4. Public administration will continue to acquire a public-power nature in which the purely ideological dominant will minimize its role and importance. Already in the beginning of the XXI century, the processes of loss of political systems and regimes in many, especially highly developed countries, a pronounced ideological feature, and the leading positions came liberalization, decentralization, democratization of countries and societies, social relations between people, social relations between people. The modern development of human communities assures that such processes are almost irreversible.

<https://doi.org/10.32689/2522-4603-2019-02/58-97-104>

Надійшла 2 грудня 2019 р.

АКАДЕМІЧНЕ ЕСЕ

УДК 330.338:14.341.342.343.9.349.4 (447)

В. Н. ПЁХОВ

<https://orcid.org/0000-0003-1502-4040>

Міжрегіональна Академія управління персоналом, Одеський інститут

С. В. ПЁХОВА

<https://orcid.org/0000-0001-5502-2483>

Міжрегіональна Академія управління персоналом, Одеський інститут

В. В. ШЕВЧУК

<https://orcid.org/0000-0002-3929-4769>

Одеський державний університет внутрішніх справ

ТРАНСНАЦИОНАЛЬНАЯ КОРРУПЦИЯ В УКРАИНЕ: ПРИЧИНЫ, ПОСЛЕДСТВИЯ И ПУТИ СОКРАЩЕНИЯ

Наукові праці МАУП. Серія Юридичні науки, 2019, вип. 58(2), с. 105–118

<https://doi.org/10.32689/2522-4603-2019-02/58-105-118>

Рассмотрено и исследовано влияние международной мафии — коррупционеров-олигархов на управление нашим государством и его планомерное и постепенное уничтожение как в сфере национальной политической, экологической, экономической и социальной безопасности, так и Украины в целом. Предложены современные направления противодействия транснациональной коррупции.

Мафиозные метастазы коррупционной коричневой чумы медленно, но уверенно ползут по планете Земля, разъедая власть народа, как ржавчина металл, а уже коррозионная власть навязывает свою волю другим, даже вопреки их сопротивлению, высасывает последние соки с остатков демократии, оставляя людям лишь болезни, нищету и смерть. Не обошла эта печальная участь и нашу молодую, самодостаточную, как нам казалось суверенную, демократическую, социальную страну.

Еще 10 лет тому назад Александр Салиженко писал: “Украинская демократия, как и демократия в целом — это тотальная фикция, иллюзия, выдумка,

созданная теоретиками для масс. Как с теоретической, так и с практической точки зрения, демократия невозможна в принципе” [24]. И сегодня данное утверждение соответствует реалиям современной “демократии”.

28 лет как мы должны уже были жить в независимой, демократической, правовой, социальной, европейской стране по имени: Украина! А где мы живем? В какой независимой стране? А о демократии и не слышно, и не видно, и начала даже нет. Однако, в своей предвыборной компании и инаугурационной речи, президент Владимир Александрович Зеленский обещал нам: и мир на Донбассе; и борьбу с коррупцией; и закончить эпоху бедности; и начать посадки весной; и повышение зарплат и пенсий; и свободу слова; и деолигархизацию с демонополизацией; и многое-многое такое, за что народ на выборах отдал 73 % своих голосов.

Неужели все обещанное президентом своим соотечественникам — это хорошо срепетированный сценарий злого умысла коррупционного олигархата? Это пока что неизвестно. Но всякое тайное становится явным и мир узнает правду всех наших мытарств и настоящий смысл незабываемых, обнадеживающих и жизнеутверждающих сладких обещаний нашего гаранта.

Проблемы предотвращения и противодействия коррупции в Украине становятся одними из глобальных, которые нужно решить не только в рамках научных разработок, но и в действующих нормативно-правовых документах. Именно коррупция мешает развитию современных реформ общества, внедрению инновационных методов управления, внедрению децентрализации в Украине, реализации европейских стандартов и правил [25, 17].

Вопросы борьбы с коррупцией олигархов и их сторонников исследовали такие ученые, как: Л. В. Багрий-Шахматов, Г. Д. Божок, Т. В. Ильенок, И. Ю. Карпинский, Н. В. Колесникова, С. Ж. Лазаренко, Н. И. Мельник, Е. С. Молдован, Е. В. Невмержицкий и другие ученые.

Выясняя взаимосвязь мирового олигархата с коррупцией в Украине и за ее пределами, а также решая проблемы снижения вездесущей коррупции, что значительно повысит жизненный уровень обнищавшего народа, Г. Д. Божок сказала, что: “Коррупция — это сложное, негативное явление, которое превратилось в глобальную проблему не только для Украины, но и для мирового сообщества в целом. Это обусловлено ее распространенностью в мире, динамикой роста темпов и заметным отставанием адекватных средств противодействия. Сегодня можно констатировать, что громкие политические скандалы, связанные с коррупцией в высших эшелонах власти Германии, Японии, США, Франции, странах бывшего СССР свидетельствуют о том, что это негативное явление наблюдается почти во всех странах мира. Совершенно очевидно, что коррупция стала одной из главных угроз для развития многих стран, поскольку она мешает нормальному функционированию институтов государства, включая как общесоциальное, и правовое поле жизнедеятельности общества” [2].

Обеспокоенность влияния олигархата на депутатский корпус и президента В. А. Зеленского высказал временный поверенный по делам США в Украине Уильям Тейлор: “Знаете, господин президент, Коломойский не был из-

бран. Вы были избраны, а он, господин Коломойский, увеличивает влияние в вашем правительстве, что может привести к вашему падению” [33].

Последствия разрушающего влияния транснационального монстра под названием коррупционный олигархат, имеют место во всех сферах Украинской государственно-управленческой деятельности: политической, экологической, экономической, правовой, социальной, о чем свидетельствуют факты статистики: Украина занимает третье место в Европе по распространенности коррупции в бизнесе [34] и как результат этого — у нас самая низкая пенсия (56 долларов в 2018 г.) среди стран как Евросоюза, так и мира. Вот дана сравнительная таблица средней пенсии некоторых стран мира в 2018 году, где красочнее всего сами за себя “говорят” цифры [22].

Страна	Средняя пенсия
Украина	85 \$
Беларусь	150 \$
Россия	150 \$
Китай	150 \$
Польша	460 \$
Испания	1050 \$
Франция	1200 \$
Германия	1500 \$
США	1500 \$
Израиль	1500 \$
Япония	2000 \$

Все это свидетельствует о том, что масштабы коррупции в нашей, без сомнения, “демократической, правовой, социальной...” стране бьют все возможные и невозможные рекорды. Кто же ты такая — всеильная коррупция? Когда же мы начнем жить по европейским законам, а не по понятиям мафии? Кто и когда за весь этот беспредел ответит?

В работах группы исследователей под руководством И. А. Ревак предложено следующее определение коррупции: “Коррупция — это использование служебного положения должностными лицами для оказания за вознаграждение разного рода материальных благ, льгот, услуг или других преимуществ” [19, 7], которое учитывает основные аспекты явления и представляется довольно удачным, а коррупционный олигархат — мафия, по нашему мнению — это небольшая когорта людей — миллиардеров, непосредственно находящихся во власти и имеющая корыстное влияние на нее, либо, через своих представителей в этой власти, осуществляющая свое господство путем подкупа или насилия, или террора для получения и законных прибылей, и незаконных, так называемых серых, теневых или черных безналоговых сверхприбылей.

Как было сказано (17 ноября 2017 г. в 23:50) в эфире 24 канала: “После революции (2014) в Украине начался долгожданный процесс реформ, невоз-

можный при власти Януковича. В частности, чтобы преодолеть коррупцию, одну из самых больших проблем украинского государства, новая власть на волне реформ создала также несколько новых ведомств, которые должны на всех уровнях контролировать добродетель как обычных чиновников, так и высших чиновников, в том числе и добродетель деятельности президента” [21].

Долгожданный процесс реформ на законодательном уровне “пошел”, а результатов, т. е. практики его применения как не было, так и нет по настоящее время. Это все происходило и происходит потому, что “ворон ворону глаз не выклюет”, а коррупционеры как соблюдали, так и соблюдают взаимные интересы — неписанные законы кумовской “доброчестности”: “ты мне, а я тебе...”.

Против кума возбуждать уголовные дела Генеральному прокурору Юрию Луценко за коррупцию президента П. А. Порошенко в Укроборонпроме было не с руки, и по другим 13 статьям, по которым, все-таки, новой властью возбуждены уголовные дела. Она, пусть даже с запозданием, начинает выполнять предвыборные обещания: “посадки весной” [8], но будут ли суды и реальные сроки лишения свободы? Это еще не решенный вопрос, лишь время все покажет и вынесет свой окончательный вердикт как власти, так и ее политике.

Вот что пишет Александр Салиженко: “Теоретические обещания гражданам об участии в управлении государственными процессами действуют только в теории. Власть и политика — это интересы бизнеса, больших денег, влияния и циничной самореализации отдельных индивидов”. Как продолжил свое высказывание Александр Салиженко: “Власть и политика в Украине — это крайняя форма этих черт, а демократия о которой не перестают говорить украинские политики, это обычная олигархия, которая прикрывается демократическими принципами и кроме денег ни к чему не стремится” [24].

В данном случае нельзя согласиться с А. Салиженко по причине того, что “это обычная олигархия”. Нет и еще раз нет! Это как раз не обычная олигархия, а антигосударственная, коррупционная, транснациональная, мафиозная, которая негативно воздействует на всю правоохранительную систему, судебные органы и вновь созданные специальные подразделения непосредственно для борьбы с коррупционной олигархией.

Как сказал Василий Артюшенко: “11 народных избранников, которые являются членами парламентского Комитета по финансам, налоговой и таможенной политики, якобы получили по 30 тыс. долларов США неправомерной выгоды за голосование против законопроекта о ликвидации коррупционных схем при оценке объектов недвижимости на заседании Комитета Верховной Рады” [29].

Об этом же сказал бывший депутат Сергей Лещенко: “Руководство фракции Слуга народа подозревает, что если не все, то некоторые из 11 депутатов “прикурили” по 30 тысяч долларов за отказ уничтожать этот схематоз” [7].

По данному факту САП (Специализированная антикоррупционная прокуратура) возбудила уголовное дело по ч. 4 ст. 368 УК Украины — принятие предложения, обещания или получения неправомерной выгоды в особо крупном размере служебным лицом, которое занимает особенно ответствен-

ное положение. Санкция этой статьи предусматривает наказание в виде лишения свободы на срок от 8 до 12 лет с лишением права занимать определенные должности или заниматься определенной деятельностью на срок до трех лет, с конфискацией имущества [32, *ст. 368*].

Мафия через своих представителей уже новой власти и управления (дополнительно финансируемых и международным преступным олигархатом выдает взятки в конвертах от 5 до 30 тыс. дол. и более, в зависимости от занимаемой должности депутатов Верховной Рады Украины, представителей Кабинета Министров Украины, членов международных наблюдательных комиссий, которые, как правило, возглавляют представители других государств) манипулирует, лоббируя нужные ей законы и выполняет все то, что необходимо для проведения их в жизнь и получения в конечном итоге сверхприбылей, затем успешно переправляемых в офшоры, делая нашу страну еще более убогой, нищей и зависимой от их же подачек в виде очередного транша от МВФ (Международный валютный фонд), ВБ (Всемирный банк) и других финансовых организаций — как от доброго дядюшки Сэма!

Они нам уже указывают: что и как делать, какие принимать законы, кого и на какие должности назначать. Это явное внешнее управление нашим суверенным (по нашей Конституции) [18, *ст. 1*] государством. Неужели наша власть этого не видит?

Еще 17 ноября 2017 г. 24 канал (23:50) сообщил: “Всем уже стало понятно, что “благие намерения” оборачиваются “адам” катастроф, ведь некоторые из новосозданных органов начинают перебирать худшие черты СБУ и ГПУ, то есть становятся инструментами в руках власть имущих в прикрытии своей незаконной деятельности” [21].

Власть пятого президента П. А. Порошенко специально создала мощный первый “правовой” заслон от народа и честных журналистов, прикрывая свою коррупционную деятельность непробиваемым щитом их законодательной, исполнительной и судебной власти, управляемой в ручном режиме, так сказать, власть, якобы общего пользования.

Вторым, еще более мощным эшелонем укрепления президентской вертикали власти, как раз стал, ими же созданный, элитный отряд верных бойцов НАБУ, САП, НАПК и ГБР, а позже, и антикоррупционный суд. Появились очень сильные и неограниченные возможности у коррумпированной власти вести борьбу с негодными ей телеканалами, журналистами, блогерами и политическими оппонентами.

24.01.2019 г. Интерфакс (ИФ) сообщил, что на Всемирном экономическом форуме в Давосе Петр Порошенко заявил: “Мы не остановим реформы — хочу вас заверить. Продолжается борьба против коррупции. В феврале завершится создание Антикоррупционного суда”.

Затем он отметил: “ВАКС (Высший антикоррупционный суд Украины), Национальное антикоррупционное бюро Украины и антикоррупционные прокуроры (Специализированная антикоррупционная прокуратура — ИФ) составляют основу эффективной координации антикоррупционной деятельности” [30].

И вот все эти асы беспрекословно как выполняли, так и выполняют указания, как раньше “старого”, так сейчас уже и “нового” президента. Ровным счетом ничего не изменилось. Ни единого громкого дела по олигархам-коррупционерам. Задержали одного Сергея Пашинского, и то, не за коррупцию, а за хулиганство. Суд арестовал его без права внесения залога до 29 января 2020 г.

Подержали немного под стражей, пыль в глаза народу пустили и 18 декабря 2019 г. из СИЗО под домашний арест с миром отпустили [31]. Вот такая “сложная и непосильная” ведется борьба с коррупцией олигархата, но пока результатов ноль, и как говорится: “А воз и ныне там” [5].

Бывший предстоятель Украинской греко-католической церкви Блаженнейший Любомир Гузар по этому поводу очень ярко сказал: “Коррупция — то есть духовная болезнь. Это не есть что-то финансовое. Если бы люди серьезно относились к коррупции, действительно видели ее такой, как она есть, а это есть грех, то не надо было бы нам так много комиссий всякого рода, законов и прочего. Коррупция бы и так исчезала. Тот факт, что коррупция так трудно, медленно исчезает, доказывает, что, увы, состояние души нашего народа не является таким, как хотелось” [9].

В словах Блаженнейшего Любомира Гузара прослеживается боль за нашу страну, за тяжелое болезненное состояние духовности нашего народа, за его близорукость и неведение того, что коррупция — это то социальное зло, которое очень быстро разъедает наше государство, как ржавчина металл изнутри, а это есть безвозвратный процесс, ведущий к исчезновению всего сущего, и, если вовремя не предпринять срочные и неотложные меры по спасению Родины — это будет неминуемый крах Украины.

С этим не поспоришь, а вот с выражением второй части определения: “Коррупция — то есть духовная болезнь. Это не есть что-то финансовое”, необходимо отметить, что цель любой коррупции состоит как раз в получении материальной и нематериальной выгоды, и имеющая, в том или ином виде, финансовое обеспечение.

Блаженнейший Любомир Гузар действительно видел Украину такой, как она есть — в повсюдной и повсеместной коррупции, а это действительно большой грех. Все мы под Богом! И не ровен час, когда нужно будет каждому, за все его злодеяния, ответить и понести ответственность — Божью кару. И те, кто сегодня, борется с коррупцией или делает вид, создавая невероятно огромное количество всевозможных правоохранительных систем: НАБУ, САП, НАПК, ГБР и т. п., новых специальных антикоррупционных судов, должен задуматься: а зачем? Если еще ни один коррупционер-олигарх не понес ни материальной, ни административной и тем более — уголовной ответственности.

И зачем делить людей по чинам, рангам, званиям, должностям, категориям? В Конституции не двузначно определено, что перед законом все равны! Зачем же для них — “богожителей”, создавать новые правоохранительные органы и спецслужбы. Это все очень дорогое мероприятие, которое проплачивает каждый из нас.

Так, например, в новом бюджете на следующий (2020) год предусмотрели такие расходы: на ГБР (Государственное бюро расследований) — 1,9 млрд грн (в 2019 — 1,1 млрд грн, +71,2 %); на СБУ (Служба безопасности Украины) — 9,45 млрд грн (в 2019 — 9,4 млрд грн, +0,5 %); на ГПУ (Генеральная прокуратура Украины) — 7,6 млрд грн (в 2019 — 7,2 млрд грн, +5,5 %); на НАБУ (Национальное антикоррупционное бюро Украины) — 1,03 млрд грн (в 2019 — 867,5 млн грн, +19,7 %); на НАПК (Национальное агентство по вопросам предотвращения коррупции) — 812 млн грн (в 2019 — 758 млн грн, +7,1 %); на АРМА (Агентство по розыску и менеджменту активов) — 278 млн грн (в 2019 — 239 млн грн, +16,2 %); на Государственную судебную администрацию — 14,6 млрд грн (в 2019 — 14,1 млрд грн, +3,6 %) [20].

Игорь Ветров, определяясь с финансовыми запросами Министерства обороны на 2020 год, сказал: “Если посмотреть расходы на Армию, то картина выглядит следующим образом: 2017 г. — 108 млрд; 2018 г. — 83,3 млрд; 2019 г. — 102 млрд” [15]; на 2020 г. заложено 117,5 млрд грн. Бюджет Министерства внутренних дел вырастет с 83,1 млрд грн (2019 год) до почти 93 млрд грн в 2020 году [23]. Суммируя **расходы** на национальную безопасность и оборону, получается — 245,8 млрд, почти на 34 млрд больше, чем в нынешнем году [3].

Явно прослеживается направленность на усиление силового, т. е. карательного блока. И опять возникает вопрос, а зачем? Кого карать? Или быть может это усиление позиций власти на совершенно другой случай? На тот, когда народ захочет мира и свободы, снижения тарифов на услуги ЖКХ, повышения зарплат и пенсий... Тогда становится ясно: “зачем”.

Но при всей этой кричащей ситуации наш доморощенный олигархат в спайке с международным, успешно добивают последний оплот украинского суверенитета как на международном уровне, так и внутри государства. Он неизменно и системно, то ли “приватизирует”, то ли уничтожает: свободный рынок, монополизировав все и вся; свободу слова; демократию и народ; устанавливает именно такую власть, которая ведет к вырождению аристократии и нормальной власти; снижению темпов роста экономического развития, играя на руку поработителям Украины, отбрасывая нас на свалку истории, чему свидетельствует неоспоримый факт.

В специальном отчете ВБ на тему “Использование потенциала экономического роста Украины” (23 мая 2019 г.) говорится: “Если Украина и дальше будет сохранять текущие темпы экономического развития, она достигнет сегодняшнего уровня доходов Польши только через 50 лет” [6].

Подыгрывая международным финансовым олигархическим структурам, власть, по сути говоря, молчаливо выполняет их социальный заказ, без учета мнения: “носителя суверенитета и единственного источника власти в Украине — народа” [18, *ст.* 5]; депутатов партии “Слуга народа”; отдельных партий, фракций, оппозиции; только бы получить очередной транш для погашения предыдущего, лишь бы удержаться на плаву и быть при власти еще какое-то время, чтобы успеть “приватизировать” остатки госсобственности и “попилить” бюджет в угоду себе любимым, а за нами хоть потоп...

Как сказала директор ВБ по делам Беларуси, Молдовы и Украины Сату Кахконен: “Чтобы ускорить темпы роста экономики, Украине необходимы: создание рынка земель сельскохозяйственного назначения; разделение естественных монополий в энергетическом секторе; усиление управления в государственных банках; достижение прогресса в борьбе с коррупцией и обеспечение финансовой стабильности” [6].

Трудно, на первый взгляд, не согласиться с высказыванием Сату Кахконен, но это только на первый. Всем хорошо известны философские категории: “форма и содержание”. Пофилософствуем: форма должна быть содержательна, а содержание должным образом оформлено, и это так, одно без другого ни что, одно дополняет другое, одно детерминирует — т. е. предопределяет другое, и никак иначе, по-другому быть не может, потому что несоответствие одно другому, приводит, в нашем случае, именно к дефолту. Например, взяли транш на борьбу с коррупцией, но вместо борьбы с ней, сами же возглавили ее, и находясь на вершине пирамиды власти, успешно присвоили полученные кредиты и незамедлительно переправили их в офшоры и также поспешно возвратили, но! уже как “иностранные инвестиции” с их подставных офшорных фирм. Власть олигархата в многократном выигрыше, а народ демпингует.

Сайт Законодательство Украины определяет понятие: “демпинг” — как ввоз на таможенную территорию страны импорта товара по цене ниже сравнимой цены на подобный товар в стране экспорта, которое причиняет вред национальному товаропроизводителю подобного товара [10], т. е. наш, отечественный товаропроизводитель продает свой товар на экспортном рынке по цене, которая ниже его цены на национальном рынке и ниже его себестоимости, работая себе в убыток, чтобы вернуть хоть какую-то часть от затраченного, и естественно, у него нет возможности возвращения кредита, а это и есть дефолт.

Сайт Законодательство Украины определяет понятие: “дефолт” — как невыполнение кредитором условий договора кредита, т. е. его несостоятельность выполнить свои обязательства [11], а невыполнение денежных обязательств в установленный ВБ срок, т. е. несвоевременная оплата, плюс накопление долгов до определенного уровня, уже “ведет” к штрафным санкциям, но это еще не беда, крах наступает тогда, когда нечем гасить и “тело” кредита (обслуживание кредита), и тем более, сам кредит — наступает финансовая несостоятельность государства и Украина вынуждена будет отдать ВБ или другому кредитодателю то, что было гарантировано залогом: земли сельскохозяйственного назначения; энергетический сектор; ВПК (военно-промышленный комплекс), другие стратегические предприятия, учреждения, организации и завершающим аккордом будет НБУ (Национальный банк Украины).

Предусмотрительно нас предупреждает Сату Кахконен, говоря о том, что Украине необходимо для обеспечения финансовой стабильности достижение прогресса в борьбе с коррупцией. И это действительно так. Мега-коррупция т. е. мафия нас довела до черты невозврата в нормальную жизнь. Мы уже на пороге банкротства, идем по тонкому льду... Один шаг, и... Не пора ли оста-

новиться и подумать о форме и содержании при принятии проекта закона во втором чтении: “О рынке земель сельскохозяйственного назначения”?

О трагедии украинских земель на Международной научно-практической конференции в ноябре 2019 года С. В. Пёхова сказала: “Наша страна — одна из немногих, которую Бог наградил черноземной и очень плодородной землей, но, несмотря на это, власть и те, от кого зависит, как распоряжаться землей сельскохозяйственного назначения, транжируют невосполнимый запас плодородных угодий Украины. Огромную часть этого золотого фонда, используя коррупционные схемы за немалые барыши, в законе именуемые: “неправомерная выгода”, выделяют участки земли сельскохозяйственного назначения юридическим и физическим лицам под застройку предприятий, учреждений, организаций, особняков, дач и разного рода постройки для развлекательных, увеселительных мероприятий” [26, 172], что совершенно недопустимо в любом цивилизованном государстве.

А что происходит сегодня на политико-экономическом олимпе Украины? Началась настоящая борьба власти и оппозиции. Последней каплей этого начала послужило голосование в первом чтении за законопроект о рынке земли 13 ноября 2019 г.

Сразу после голосования и принятия этого законопроекта с парламентской трибуны выступила Юлия Тимошенко и в категорической форме сказала: “Наша команда заявляет о переходе партии “Батькивщина” в оппозицию к политике уничтожения Украины, в оппозицию к политике продолжение эпохи бедности. Мы объявляем оппозицию против распродажи с молотка всех стратегических объектов собственности Украины, в том числе земли. Мы не разделяем такую политику” [4].

Сейчас фракции, не только “Батькивщины”, но и “Оппозиционной платформы — За жизнь”, “Европейской солидарности” и депутатская группа “За будущее” выступают против продажи земель сельскохозяйственного назначения. Это не реклама политических партий, а констатация фактов, по ранее указанным позициям, борьбы прогрессивных сил, в том числе и некоторых представителей от фракции “Слуга народа” (Александр Дубинский, Макс Бужанский, Ирина Верещук, Анна Скороход), с собственной властью, коррупционной олигархией и международной мафией.

С их позицией трудно не согласиться по многим объективным причинам:

- во-первых, не проведена инвентаризация (термин “инвентаризация” употребляется здесь в значении, которое определено в Вестнике фискальной службы Украины как — проверка наличия имущества организации и состояния ее финансовых обязательств на определенную дату путем сличения фактических данных с данными бухгалтерского учета. Это основной способ фактического контроля за сохранностью имущественных ценностей и средств” [16]) и аудит (этот термин в Вестнике фискальной службы Украины определен следующим образом: “Аудит — проверка финансовой и хозяйственно-экономической деятельности учреждения, предприятия, проводимая независимыми специалистами” [1]) всего народного хозяйства, сельского в том числе, о которых нам обещал президент, но так и не выполнил (ни силами

наших, ни международных специалистов), хотя хочется верить, что все-таки это скоро произойдет;

- во-вторых, нет кадастра земли (сайт: Земельный кадастр Украины определяет, что “Земельный кадастр — систематизированный свод документированных сведений о природном, хозяйственном и правовом положении земель” [13]);

- в-третьих, не произведена распаевка земли всем, кому она положена по закону, и городским жителям также (по определению сайта Prostopravo: “Земельный пай представляет собой условный участок земли, выделенный в результате распределения земель коллективных сельскохозяйственных предприятий среди его членов. Земельный пай имеет свой размер, определенный в гектарах и даже денежную оценку, но без выделения участка земли в натуре, на местности” [14]);

- в-четвертых, не создан банк земли для решения вопроса купли-продажи земель сельскохозяйственного назначения;

- в-пятых, вызывает сомнение правильность уже принятого закона о покупке земель сельскохозяйственного назначения — по 210 тыс. га в одни руки. Какой наш украинский фермер имеет такие деньги, чтобы купить 210 тыс. га земли? Это давление из вне (МВФ, ВБ и других мировых финансовых магнатов, готовых уже сегодня, купить не только земли сельскохозяйственного назначения, но и всю Украину целиком, с ее военно-промышленным комплексом, с системой железных дорог и главным ресурсом — народом, который незамедлительно будет поработен);

- в-шестых, необходимо пересмотреть цену 1 га нашей лучшей земли в мире, где цена за 1 га должна быть гораздо выше — в десятки раз, а не 1 тыс. дол., (так, например, Швейцария — 70 тыс. дол. за 1 га, Нидерланды — 63,7 тыс. дол. за 1 га [12]).

Распространение теневого сектора экономики, взяточничества, коррупции, а главное — безнаказанность виновных — вызывает недоверие к властным структурам нашего государства как со стороны украинских, так и инвесторов зарубежья.

А что же делать? Авторы ранее указывали на решение данной проблемы, а именно:

“Во-первых, чтобы сложились все пазлы правосудия и нас действительно признали в цивилизованном мире как правовую страну, нужно НАБУ и САП немедленно доукомплектовать антикоррупционным судом.

Во-вторых, пора уже начать виновных депутатов, министров и всех других должностных лиц привлекать к уголовной ответственности, а не только делать громкие заявления о задержании и не более того.

В-третьих, национализировать все “прихваченное” олигархами народное имущество (незаконно приватизированные предприятия, учреждения и организации) и возродить социальную справедливость” [27, 53].

В-четвертых, по мнению В. Н. Пёхова: “Президенту, законодателям (парламенту), министрам (КМУ) немедленно надо заняться: действительной, а не мнимой борьбой со взяточничеством и ее производной — коррупцией; де-

тенизацией экономики; коррумпированными олигархами, представителями органов власти и государственного управления; защитой и развитием внутреннего производства; расширением топливно-энергетического комплекса; защитой прав и свобод граждан и их общественных интересов. Сколько же можно издеваться над нашей родной Украиной и ее собственным трудолюбивым народом” [28, 44].

Делая окончательные выводы о транснациональной коррупции в Украине и путях ее сокращения необходимо обратиться к Европейскому опыту борьбы с международным преступным олигархатом, а именно:

- разработать новую Концепцию адаптации украинского законодательства к законодательству Европейского Союза соответствующему требованиям современности мирового сообщества;
- обеспечить слаженное сотрудничество всех ветвей власти, и не только в процессе законотворческой деятельности, но и в практике ее применения, особенно на последнем этапе рассмотрения уголовных дел высших чиновников в ВАКСе, с вынесением виновным окончательного обвинительного приговора суда, вступившего в законную силу, и действительно с лишением их свободы и полной, реальной конфискацией в доход государства награбленного имущества;
- преодолев противоречия между ветвями власти, а главное, между различными политическими силами, необходимо направить усилия всех здравых сил для достижения единой цели — прекращения войны на Донбассе, установления мира и улучшения политической, экологической, экономической и социальной жизни обнищавшего народа.

Читая запылившиеся страницы истории, считаем своим долгом напомнить, что Владимир Великий — креститель Киевской Руси, несмотря на свое величие, большие амбиции, мировой авторитет, имея огромный опыт великого государя, проявил тонкую политическую мудрость — укротил свою гордыню во имя мира и развития государства (последние 27 лет при его правлении не было войны) и “учредил при себе особый совет мудрых бояр и старцев, и советовался с ними об устройении законов и порядка” [17].

Необходимо чтить историю и использовать положительный опыт великих мудрецов мирного строительства государства и все то лучшее из прошлого во имя прогресса Украины и нашего счастливого будущего!

Источники

1. Аудит [Электронный ресурс] // Сайт: Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2258-19>
2. *Божок Г. Д.* Історичні витоки корупції [Електронний ресурс] // Актуальні проблеми запобігання та протидії корупції і охорони права власності: Збірник праць / В. В. Галунька (Голова оргкомітету). Херсон-Тернопіль, 2011. 234 с. Сайт: BiG-LiB. URL: http://www.biglib.com/book/64_Aktyalni_problemi_zapobigannya_ta_protidii_korypcii_i_ohoroni_prava_vlasnosti/6888_Bojok_G_D_ISTORICHNI_VITOKI_KORYPCII_

3. Бюджет–2020 принят. Радоваться или плакать? [Электронный ресурс] // Сайт: Укринформ. 14.11.2019. 20:52. URL: <https://www.ukrinform.ru/rubric-polytics/2818452-budzet2020-prinat-radovatsa-ili-plakat.html>
4. БЮТ: Фракция Тимошенко перешла в оппозицию [Электронный ресурс] // Сайт: Украинская правда. Среда, 13 ноября 2019, 16:33. URL: <https://www.pravda.com.ua/rus/news/2019/11/13/7231865/>
5. В САП назвали вероятную дату создания в Украине Антикоррупционного суда (видео) [Электронный ресурс] // Сайт: Факты 31 января 2019. URL: <https://fakty.ua/294434-holodnickij-nazval-veroyatnuyu-datu-sozdaniya-antikorupcionnogo-suda-video>
6. Всемирный банк оценил перспективы роста экономики Украины: 50 лет до уровня Польши [Электронный ресурс] // Сайт: Украина. URL: <https://ukraina.ru/exclusive/20190524/1023692980.html>
7. В “Слуге народа” назревает большой разбор полетов — Лещенко [Электронный ресурс] // Сайт ZN, UA. 22 октября 2019 года, 16:47. URL: https://zn.ua/POLITICS/v-sluge-naroda-nazrevaet-bolshoy-razbor-poletov-leschenko-333396_.html
8. “Где посадки?” — бывшие коллеги напомнили Зеленскому предвыборные обещания [Электронный ресурс] // Сайт: Красная Весна. 16 декабря 2019 г. 22:15 / Киев. URL: <https://rossaprimavera.ru/news/1343fd3f>
9. Годовщина смерти Любомира Гузара: самые яркие цитаты великого украинца [Электронный ресурс] // Сайт: НВ. 31 мая 2018, 13:10. URL: <https://nv.ua/ukraine/events/korruptsija-to-est-duhovnaja-bolezn-samye-jarkie-tsitaty-ljubomira-guzara-1240251.html>
10. Демпинг [Электронный ресурс] // Сайт: Законодательство Украины. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/term/ru/6073:13102>
11. Дефолт [Электронный ресурс] // Сайт: Законодательство Украины. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/term/ru/6635>
12. *Элина Редих*. Сколько стоит земля в странах Евросоюза [Электронный ресурс] // Сайт: Бизнес Цензор. 23.11.18. 09:08. URL: https://biz.censor.net.ua/resonance/3097702/skolko_stoit_zemlya_v_stranah_evrosoyuza
13. Земельный кадастр [Электронный ресурс] // Сайт: Земельный кадастр Украины // URL: <http://kadastrua.ru/stati/864-zemelnyj-kadastr-ukrainy.html>
14. Земельный пай [Электронный ресурс] // Сайт: PROSTOPRAVO. URL: https://prostopravo.com.ua/nedvizhimost/stati/zemelnye_pai_ponyatie_dokumenty_osobennosti_oborota_i_vydeleniya_v_nature
15. *Игорь Ветров*. Министерство обороны определилось с финансовыми запросами на 2020 год: сколько денег нужно армии [Электронный ресурс] // Сайт: Сегодня. 23 сентября, 07:55. URL: <https://www.segodnya.ua/ukraine/ministerstvo-oborony-opredelilos-s-finansovymi-zaprosami-na-2020-god-skolko-deneg-nuzhno-armii-1329088.html>
16. Инвентаризация [Электронный ресурс] // Сайт: Вестник. URL: <http://www.visnuk.com.ua/ru/pubs/id/590>
17. Князь Владимир Святославович — краткая биография [Электронный ресурс] // Сайт: Ливеинтернет. URL: <https://www.liveinternet.ru/tags/КНЯЗЬ%20ВЛАДИМИР%20СВЯТОСЛАВО%20ВИЧ%20-%20краткая%20биография/>
18. Конституція України [Электронный ресурс] // Сайт: Президент України. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/constitution>
19. Корупція: теоретико-методологічні засади дослідження / [кер. авт. кол. І. О. Рєвак]. Львів: ЛьвДУВС, 2011. 220 с.
20. Меньше денег сиротам и больше ГБР: всплыли показательные нюансы бюджета–2020 [Электронный ресурс] // Сайт: Обозреватель. 08:44, 21.09.2019. URL:

- <https://www.obozrevatel.com/economics/menshe-deneg-sirotam-i-bolshe-gbr-vsplyili-pokazatelnyie-nyuansyi-byudzheta-2020.htm>
21. НАБУ, САП, НАПК и ГБР: кто все эти “люди”, как расшифровываются и чем вообще занимаются [Электронный ресурс] // Сайт: 24 канал. 23:50, 17 ноября 2017. URL: https://24tv.ua/ru/nabu_sap_napk_i_gbr_kto_vse_jeti_ljudi_kak_rasshifrovuyaj_utsja_i_chem_voobshhe_zanimajutsja_n891183
 22. На яку пенсію живуть пенсіонери у різних країнах світу [Електронний ресурс] // Сайт: Шепетівський вісник / міськрайонна громадсько-політична газета. 2018-05-07. URL: <https://shepvisnyk.com.ua/na-yaku-pensiyu-zhy-vut-pensionery-u-rizny-h-krayinah-svitu/>
 23. Оборона и безопасность [Электронный ресурс] // Сайт: Дело. URL: <https://delo.ua/economyandpoliticsinukraine/vojna-gossmet-glavnye-otlichija-bjudzhetov-na-et-360214/>
 24. *Олександр Саліженко*. Олігархія по-українськи під назвою “демократія” [Електронний ресурс] // Сайт: Правда. 30.12.2009. URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2009/12/30/4578927/>
 25. *Пархоменко-Куцевіл О. І.* Наукові підходи до формування понятійно-категоріального апарату визначення “корупція” // Наукові праці МАУП. Серія: Юрид. науки. 2018. Вип. 56 (2). С. 17–23.
 26. *Пєхова С. В.* Трагедия украинских земель: экологические и экономико-правовые аспекты // Актуальні проблеми сучасного управління в соціально-економічних, гуманітарних та технічних системах: Зб. наук. праць за матеріалами Міжнар. наук.-практ. конф. (14 листопада, 2019 р., м. Одеса). Міжрегіональна Академія управління персоналом. Одеськ. ін-т проблем ринку та екон.-екол. досліджень НАН України. Одеса: Лерадрук, 2019. С. 172–176.
 27. *Пьохов В. М., Пьохова С. В., Шевчук В. В.* Екологічна криза в Україні: окремі питання нормативно-правового забезпечення реалізації державної екологічної політики // Південноукраїнський правничий часопис. Одеса: ОДУВС. 2018. № 2. С. 51–55.
 28. *Пьохов В. М.* Хабарництво, корупція та тіньова економіка – триєдина загроза національної безпеки України // Наукові праці МАУП. Серія: Економічні науки. 2018. Вип. 55 (1). С. 39–49.
 29. САП открыла дело о взяточничестве относительно депутатов “Слуги народа” // Сайт: ZN, UA. 23 октября 2019 года, 11:29. URL: https://zn.ua/POLITICS/sap-otkryla-delo-o-vzyatochnichestve-otnositelno-deputatov-slugi-naroda-333473_.html
 30. Создание Антикоррупционного суда Украины завершится в феврале – Порошенко [Электронный ресурс] // Сайт: Интерфакс 10:12. 24.01.2019. URL: <https://interfax.com.ua/news/political/560980.html>
 31. Суд выпустил Пашинского из СИЗО под домашний арест [Электронный ресурс] // Сайт: НВ. 18 декабря 2019, 16:40. URL: <https://nv.ua/ukraine/politics/sergeya-pashinskogo-otpustili-pod-domashniy-arest-novosti-ukrainy-50059961.html>
 32. Уголовный кодекс Украины [Электронный ресурс] // Сайт: MEGET. URL: <https://meget.kiev.ua/kodeks/ugolovniy-kodeks/>
 33. *Уильям Тейлор*. Влияние олигархов является проблемой в Украине [Электронный ресурс] // Сайт: Интерфакс Украина. 15:58 07.11.2019. URL: <https://interfax.com.ua/news/political/623197.html>
 34. Украина — в тройке лидеров по коррупции [Электронный ресурс] // Сайт: Город. Среда, 8 Мая 2013. 09:52. URL: <https://www.gorod.cn.ua/news/ukraina-i-mir/45380-ukraina-v-troiike-liderov-po-korrupcii.html>

Pyokhov V. M., Pyokhova S. V., Shevchuk V. V. Transnational corruption in Ukraine: causes, consequences and ways to reduce it.

The mafia metastases of the corrupt brown plague slowly but surely creep on planet Earth, corroding the power of the people, like rust metal, and the corrosive power is imposing its will on others, even in spite of their resistance, sucks the last juices from the remnants of democracy, leaving people only disease, poverty and death. This sad fate did not pass over our young, self-sufficient, as it seemed to us, sovereign, social, democratic country.

We have the lowest in Europe, insignificant salaries, scanty pensions, “free medicine”, huge unemployment, rampant common crime, theft, robbery, kidnapping, smuggling, travel abroad to earn money for specialists of various professions (builders, drivers, IT specialists, doctors, artists, scientists ...), the spread of the shadow economy, bribery, corruption at all levels and mega-corruption of the international oligarchy in the highest echelons of power, and most importantly — impunity of the guilty — causes distrust of the people in the power structures of our state. Based on all this, the attractiveness and interest in developing business in our country from both Ukrainian and foreign investors is lost.

The President needs to recall the historical fact that Vladimir the Great is the baptist of Kievan Rus, despite his greatness, great ambitions, world authority, having vast experience of the great sovereign and subtle political wisdom, tamed his pride in the name of peace and development of the state (last 27 years under his rule there was no war), which established with itself a special council of wise boyars and elders, and consulted with them about the establishment of laws and order.

In today’s globalized world, Ukraine is able to successfully resolve the issues of combating the transnational mafia by: removing it from power and managing economic, political and social issues; detailing the economy; minimize bribery and thereby reduce corruption; eradicating poverty and poverty; establishing democracy at the European level, if the legislation, and most importantly — the practice of its application, will meet the requirements of the time of the world community.

<https://doi.org/10.32689/2522-4603-2019-02/58-105-118>

Надійшла 18 грудня 2019 р.

Вимоги до статей, що подаються для публікації у виданні “Наукові праці МАУП”

Стаття має розкривати зміст однієї із рубрик:

1. Політичні науки.
2. Юридичні науки.
3. Економічні науки.

Автор несе відповідальність за достовірність матеріалу, який подає.

Обсяг статті — 6–12 друкованих сторінок.

Структура статті: рубрика УДК, ініціали та прізвище автора, ORCID, назва наукового закладу, де було виконано роботу, назва статті, анотація 300–500 знаків (про що стаття) мовою тексту статті, текст (проблема та її актуальність, наявні попередні дослідження інших науковців, невирішена частина проблеми, мета дослідження, виклад дослідження, висновки (відзначити, у чому їх наукова новизна), подяки залученим до досліджень особам, перспективи подальших досліджень), бібліографія, резюме 1800+ знаків (актуальність, наукові результати, в чому новизна) англійською мовою, якщо стаття українською, або резюме українською, якщо стаття англійською.

УДК слід друкувати праворуч зверху сторінки, нижче ліворуч через 2 інтервали — ініціали та прізвище(а) автора(ів), ще через 2 інтервали — повну назву наукового закладу, де працюють автор(и), ще нижче через 2 інтервали — назву статті великими літерами, нижче — анотація.

Текст статті необхідно друкувати у MS Word для формату А4 через 1,5 інтервалу шрифтом Times New Roman 14 pt. Формат тексту — 170×252 мм. Поля: верхнє — 25 мм, нижнє — 20 мм, праве — 15 мм, ліве — 25 мм, формат файла *.doc (2003).

Список джерел (бібліографія) подається як доказова база дослідження. Бібліографічні посилання наводяться згідно з ДСТУ ГОСТ 7.1:2006, ДСТУ ГОСТ 7.80:2007 та ДСТУ 8302:2015, з урахуванням вимог ВАК України (див. приклади).

Ілюстративний матеріал має бути поданий чітко і якісно. Посилання на джерела та ілюстрації в тексті статті обов’язкові.

Автор має надіслати статтю електронною поштою на адресу m.a.u.p@ukr.net. Файл статті має зберігатися у форматі *.doc. Екранні копії, схеми, рисунки та фотографії слід записувати окремими графічними файлами форматів TIF, BMP, GIF, JPG, в імені яких зазначати номер ілюстрації у статті, наприклад [pict 10.tif](#).

До матеріалу автор обов’язково додає контактні дані для зв’язку та дані для розділу “Автори випуску” (науковий ступінь, вчене звання, посада, повна назва місця роботи автора). Більш докладно про вимоги читайте на сайті видання “Наукові праці МАУП” www.np.maukr.com.ua.

Редакція залишає за собою право рецензувати і редагувати статті.

Деякі приклади оформлення бібліографічного опису у списку джерел

Книги одного, двох або трьох авторів

Кучерявий О. Г. Педагогіка: особистісно-розвивальні аспекти: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закладів. Київ: Слово, 2014. 440 с.

Козяр М. М., Коваль М. С. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. Київ: Знання, 2013. 327 с.

Синьова Є. П., Гребенюк Т. М., Серпутько Г. П. Основи психолого-педагогічного супроводу студентів з порушеннями зору: наук.-метод. посіб. Київ: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2015. 153 с.

Книги чотирьох та більше авторів

Педагогіка розуміння як перспективний напрям розвитку вищої освіти: навч. посіб. / О. Г. Романовський та ін. Харків, 2014. 260 с.

Педагогіка розуміння як перспективний напрям розвитку вищої освіти: навч. посіб. / О. Г. Романовський, О. С. Пономарьов, С. М. Резнік, Ж. Б. Богдан. Харків, 2014. 260 с.

Статті журналів

Ковальська О. Про інноваційні соціальні технології національно-патріотичного виховання школярів // Директор школи, ліцею, гімназії: наук.-практ. журн. 2015. № 4/5. С. 44–50.

Бондаревська І. О., Михайленко В. О. Психологічний аналіз соціального капіталу в спільнотах іммігрантів та біженців // Педагогіка і психологія : наук.-теор. та інформ. журн. 2016. № 2. С. 71–76.

Єлізарова О. Т., Гозак С. В., Парац А. М. Актуальність оптимізації режиму дня та шкільного навантаження учнів молодшого шкільного віку // Довкілля та здоров'я: наук. журн. 2015. № 4. С. 36–40.

Порівняльна педагогіка в Національній академії педагогічних наук України: кроки зростання / О. І. Локшина та ін. // Укр. пед. журн. 2016. № 2. С. 5–12.

Порівняльна педагогіка в Національній академії педагогічних наук України: кроки зростання / О. І. Локшина, Н. М. Авшенюк, О. В. Овруч, О. В. Бородієнко // Укр. пед. журн. 2016. № 2. С. 5–12.

Статті наукових збірників

Прозар М. В. Адаптація учнів перших класів до навчальної діяльності в початковій школі // Наук. зап. Тернопіл. нац. пед. ун-ту ім. Володимира Гнатюка. Серія: Педагогіка. Тернопіль, 2015. Вип. 1. С. 49–55.

Стеценко В. І., Галуйко Р. М. Екзистенціалізм: історико-філософський та релігійний погляд // Гілея. Історичні науки. Філософські науки. Політичні

науки: наук. вісн.: зб. наук. пр. Київ: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2015. Вип. 100 (9). С. 156–160.

Мальцева О. Б., Дуло О. А., Качанова В. В. Особливості корекції функціонального стану і рухових функцій організму спортсменів, що перенесли перелом променевої кістки // Наук. часоп. НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія: 15: Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). Київ: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2016. Вип. 3К 2 (71) 16. С. 191–194.

Пропедевтика сприйняття понять “інваріант” та “напівваріант” при наданні математичної освіти молодшим спеціалістам комп’ютерно-орієнтованих спеціальностей (ВНЗ I–II рівнів акредитації) / О. Лещинський та ін. // Наук. часоп. НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія 3: Фізика і математика у вищій і середній школі. Київ: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2016. Вип. 16. С. 83–89.

Пропедевтика сприйняття понять “інваріант” та “напівваріант” при наданні математичної освіти молодшим спеціалістам комп’ютерно-орієнтованих спеціальностей (ВНЗ I–II рівнів акредитації) / О. Лещинський, В. Тихонова, Т. Бохонова, О. Томащук, В. Гроза // Наук. часоп. НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія 3: Фізика і математика у вищій і середній школі. Київ: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2016. Вип. 16. С. 83–89.

Електронний ресурс

Апостол М. В. Наукові пошуки академіка М. В. Зубця в контексті розвитку вчення про породотворення у тваринництві // Історія науки і біографістика: електрон. наук. фах. вид. 2016. № 1. URL: <http://inb.dnsgb.com.ua/2016-1/01.pdf> (дата звернення: 9. 09. 2016).

Кучер В. І., Потильчак О. В. Україна 1941–1944: трагедія народу за фасадом священної війни: монографія / В. І. Кучер, О. В. Потильчак. К.-Біла Церква: ТОВ “Білоцерківдрук”, 2011. 368 с. [Електронний ресурс] // Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Наукова бібліотека. Репозитарій. URL: [http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/2878/1/Кучер В. І. %2с., Потыльчак А. В. Украина 1941–1944–2011.pdf](http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/2878/1/Кучер%20В.%20Потильчак%20О.В.%20Украина%201941-1944-2011.pdf) (дата звернення: 9. 09. 2016).

Драгоманов Михайло Петрович [Електронний ресурс] // Вікіпедія: вільна енциклопедія. URL: https://ru.wikipedia.org/wiki/Драгоманов_Михайло_Петрович (дата звернення: 09. 09. 2016).

Архівний документ

ЦДАВО України (Центральний державний архів вищих органів влади та управління України). Ф. 166 (Фонд “Міністерство освіти України”). Оп. 166. Од. зб. 33. 10 арк.

ЦДАВО України. Ф. 166. Оп. 166. Од. зб. 33. 10 арк.

Посилання на назву документа з архівної справи

Положение о Киевском Педагогическом Институте // ЦДІАК. Ф. 707. Оп. 160. Спр 38. Ч.1 Арк. 272–273 зв.

Science Edition

IAPM SCIENTIFIC WORKS

*Series
Jurisprudence Science*

<https://doi.org/10.32689-2522-4603>

***Issue 2 (58)
2019***

*Founded 2001
The edition comes out 4 issues per year*

In collection of scientific works the articles of research workers, who are engaged in the problems of development of jurisprudence science, are published.

For researchers, teachers, students and all those interested in the development of science in Ukraine.

Наукове видання

НАУКОВІ ПРАЦІ МАУП

*Серія
Юридичні науки*

<https://doi.org/10.32689-2522-4603>

***Випуск 2 (58)
2019***

*Засновано 2001 року
Видання виходить 4 рази на рік*

Відповідальний редактор за випуск *А. А. Тютюнник*
Коректор *Т. К. Валицька*
Комп'ютерне верстання *Н. В. Коваленко*

Підп. до друку 27.12.19. Формат 70×100¹/₁₆.
Ум. друк. арк. 10,0. Обл.-вид. арк. 8,0. Наклад 150 пр.

Міжрегіональна Академія управління персоналом
03039 Київ-39, вул. Фрометівська, 2, МАУП

*Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єктів
видавничої справи ДК № 3262 від 26.08.2008 р.*